

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

ČESKÉ DĚJINY V KRÁSNÉ LITERATUŘE

**MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY VE VÝUCE ČESKÉHO JAZYKA A
LITERATURY A DĚJEPISU S DIDAKTICKOU APLIKACÍ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Markéta Haladová

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, Čj- D

Vedoucí práce: PaedDr. Helena Východská

Plzeň, 2015

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce paní PaedDr. Heleně Východské za odborné vedení, rady a připomínky při zpracování této diplomové práce. Děkuji také svým žákům, kteří mi poskytli důležitou autoevaluaci při zpracování didaktické části.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury, elektronických článků a dalších zdrojů informací.

V Plzni 15. dubna 2015

.....
vlastnoruční podpis

OBSAH:

I.	TEORETICKÁ ČÁST.....	7
	ÚVOD.....	7
1	MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY – OBECNÉ INFORMACE	14
2	INTERDISCIPLINÁRNÍ VZTAHY VE VÝUCE ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY A DĚJEPISU	17
2.1	Využití krásné literatury ve výuce dějepisu	17
2.2	Problematika výběru vhodného uměleckého textu	19
3	REÁLNÉ VYUŽITÍ MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ V DNEŠNÍM ŠKOLSTVÍ	22
3.1	Projektové vyučování v současné české škole	26
3.1.1	Fáze projektové výuky	30
3.1.1.1	Plánování projektu	30
3.1.1.2	Realizace projektu	30
3.1.1.3	Prezentace výstupu projektu	31
3.1.1.4	Hodnocení projektu	31
3.1.2	Pozitiva a negativa projektové výuky	32
3.2	Integrovaná výuka v současné české škole	34
4	NOVÉ MOŽNOSTI VYUŽITÍ MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ VE VÝUCE DĚJEPISU	38
4.1	Dějepis a průřezová témata	39
4.2	Interdisciplinární vazby dějepisu	39
4.2.1	Historická čítanka	40
4.2.2	Dějepis a film	40
II.	DIDAKTICKÁ ČÁST	43
	CHRONOLOGICKÉ ROZDĚLENÍ	44
1	OD LOVCŮ MAMUTŮ NA VELKOU MORAVU.....	44
1.1	Ukázka č. 1: LOVCI MAMUTŮ	46
1.2	Ukázka č. 2: ZROZENÍ VENUŠE.....	49

1.3	Ukázka č. 3: PŘÍBĚHY Z DÁVNÝCH DĚJIN ZEMĚ MORAVSKÉ.....	53
2	KNÍŽE PŘEMYSL A JEHO ROD	60
2.1	Ukázka č. 1: STARÉ POVĚSTI ČESKÉ.....	62
2.2	Ukázka č. 2: PŘEMYSLOVSKÁ EPOPEJ III. KRÁL RYTÍŘ.....	71
2.3	Ukázka č. 3: STOLETÍ POSLEDNÍCH PŘEMYSLOVCŮ.....	76
3	LESK KORUNY RYTÍŘSTVA POHASL V BAHNĚ MOHÁČE	85
3.1	Ukázka č. 1: Z POKLADNICE PŘÍBĚHŮ KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO	87
3.2	Ukázka č. 2: ROMANCE O KARLU IV.....	91
3.3	Ukázka č. 3: SMRT VE STRŽÍBRNÉ ZBROJI	98
4	V ZÁŘI KALICHA	103
4.1	Ukázka č. 1: JAN HUS	105
4.2	Ukázka č. 2: KTOŽ JSÚ BOŽÍ BOJOVNÍCI.....	111
4.3	Ukázka č. 3: Z ČECH AŽ NA KONEC SVĚTA.....	117
5	Z TEMNOT PROBUZENÉ JARO NÁRODŮ.....	123
5.1	Ukázka č. 1: CÍSAŘ ALCHYMIŠTŮ.....	125
5.2	Ukázka č. 2: ŠVÉDOVÉ V PRAZE	132
5.3	Ukázka č. 3: MARIE TEREZIE	139
6	<i>VIRIBUS UNITIS (SPOLEČNÝMI SILAMI)</i>	143
6.1	Ukázka č. 1: CÍSAŘ FRANTIŠEK JOSEF I.	145
6.2	Ukázka č. 2: BABIČKA.....	150
6.3	Ukázka č. 3: EVROPA TANČILA VALČÍK.....	157
7	<i>„TAK NÁM ZABILI FERDINANDA!“</i>	161
7.1	Ukázka č. 1: O TRŮN A LÁSKU.....	162
7.2	Ukázka č. 2: OSUDY DOBRÉHO VOJÁKA ŠVEJKA ZA SVĚTOVÉ VÁLKY	168
7.3	Ukázka č. 3: TŘETÍ ROTA NA MAGISTRÁLE.....	175
8	OD SAMOSTATNOSTI PROTENTOKRÁT K OKUPACI.....	178
	<u>(1918-1945)</u>	178
8.1	Ukázka č. 1: VYŠŠÍ PRINCIP.....	180
8.2	Ukázka č. 2: SMRT KRÁSNÝCH SRNCŮ	185
8.3	Ukázka č. 3: ROČNÍK JEDENADVACET	190

9	KRÁTKÝ PROCES S OBDOBÍM SVOBODY	196
9.1	Ukázka č. 1: NÁSTUP	198
9.2	Ukázka č. 2: AUKCE.....	203
9.3	Ukázka č. 3: JARO SKONČILO V SRPNU.....	209
10	POUČENÍM Z KRIZOVÉHO VÝVOJE K CHATAŘENÍ	214
10.1	Ukázka č. 1: OPILÉ BANÁNY	216
10.2	Ukázka č. 2: ... A BUDE HŮŘ.	223
10.3	Ukázka č. 3: MLADÝ MUŽ A BÍLÁ VELRYBA.....	229
	PŘÍLOHY:	234
	ZÁVĚR	240
	SUMMARY	242
	POUŽITÁ LITERATURA, ELEKTRONICKÉ ZDROJE	244

I. TEORETICKÁ ČÁST

ÚVOD

Úvod do problematiky

Problematika mezipředmětových vztahů je v dnešním systému školství velmi aktuálním a diskutovaným tématem. Již v samotném RVP (rámcový vzdělávací program) je zakotvena provázanost mezi jednotlivými předměty využitím právě mezipředmětových vztahů, případně průřezových témat, která jdou napříč různými vyučovacími předměty. RVP podporuje komplexní přístup žáků k získávání vědomostí na úrovni základního vzdělávání a všestranný rozvoj jejich zájmů. Také díky využití interdisciplinárních vztahů dochází zároveň k propojenosti školního života s tím mimoškolním, tedy teorie a praxe.

Ve své učitelské praxi sama pozoruji izolovanost žakovských poznatků a jejich neschopnost aplikovat znalostí z jednoho předmětu na druhý. Už při svém pregraduálním studiu se tedy zaměřuji na mezipředmětové vztahy, jejichž vzájemným propojováním získají žáci komplexnější pohled na řešení určitého problému a současně jsou motivováni a vybízeni k tvořivému myšlení a logickému uvažování. Bohužel je stále patrné, že žáci nejsou na systém komplexního všestranného myšlení navyknuti, tuto oblast je tedy potřeba neustále systematicky rozvíjet. Z těchto důvodů jsem si zvolila jako téma mé kvalifikační práce právě mezipředmětové vztahy, konkrétně vztahy mezi svými aprobačními předměty, tedy mezi českým jazykem a literaturou a dějepisem. Tyto vyučovací předměty přirozeně propojují vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace s oblastí Člověk a jeho svět, navíc obsahová blízkost těchto předmětů přímo vybízí k využití literární textů k vyprávění příběhů, což tvoří didaktickou část mé diplomové práce. Právě způsob a styl literární tvorby textu v jednotlivých historických epochách nám může danou dobu ještě více přiblížit z úhlu, který není na první pohled zcela zjevný, rozpoznatelný.

Motivy k napsání práce

Již jako malou mne bavilo poslouchat či číst historické příběhy, především v podobě pověstí o hradech a zámcích na území České republiky, a na základě reprodukováného textu si vytvořit vlastní představu o konkrétním historickém ději. Postavy vystupující v příbězích se jevily hmatatelnější a skutečnější, prostředí působilo jasnějším, barevnějším a srozumitelnějším dojmem. Ještě nyní, pokud mi někdo řekne konkrétní datum či historické období, tak si představím jakýsi příběh běžných lidí a atmosféru, jaká v té době panovala. Zkrátka, v zjednodušeném slova smyslu, se mi před očima přehraje určitý film reflektující danou dobu. Podobného efektu chci prostřednictvím příběhů z krásné literatury docílit i u svých žáků. Podstata historického děje se pro ně díky příběhům stane uchopitelnější, hmatatelnější a hlavně snadno představitelná a srozumitelná. Nedojde tedy už k takovým elementárním chybám, jako když se některý z žáků domnívá, že v antickém Řecku ženy běžně nosily podprsenky dnešního typu apod.

Odraz českých dějin v česky psané krásné literatuře jsem zvolila především z toho důvodu, abych u svých žáků vyvolala pocit národní hrdosti a sounáležitosti. Žáci si prostřednictvím textů intenzivněji uvědomí, kde je jejich domov a kterého národa se slavnou historickou tradicí jsou součástí, ocení tedy tradice naší země i její kulturní i historické dědictví. Mé osobní zaměření v dějinách spíše na každodennost, kulturu a kulturní i historické památky se projeví samozřejmě i v zaměření didaktických aplikací, které směřuje k vytvoření pozitivního postoje žáků k uměleckým i architektonickým dílům a smyslu pro kulturu a lidskou tvořivost. Žáci se naučí ctít naše národní tradice a zvyky a být na ně právem hrdí. Nestane se tedy už, že by některým žákům mohl připadat slovácký lidový tanec tzv. „*verbuňk*“, který je zapsán organizací UNESCO na seznam Mistrovským děl ústního a nehmotného dědictví lidstva, směšný. Naopak žáci pocítí hrdost na jedinečnost tohoto tance v celosvětovém kontextu.

Historické čítanky v pedagogické praxi

Didaktická část mé diplomové práce je tvořena vybranými texty z krásné literatury, tudíž dala vzniknout historické čítance s pracovním sešitem. S využitím historické čítanky se ovšem v současných hodinách dějepisu příliš nesetkáme, důvody jsou jednak časové, ale bohužel také metodické. Mnoho učitelů čítanky (nejen při hodinách dějepisu, ale i v hodinách literatury) využívá pouze k metodám čtení s porozuměním, případně kritickému čtení. Moderní tvořivé metody práce s textem jsou opomíjeny na úkor důsledné porozumění textovému obsahu. Mnohdy tento důvod chápou, jelikož v současné době žákům čím dál více dělá potíže již pouhé pochopení významu přečteného textu, ovšem jeho pochopení by se nemělo stát primárním cílem při interpretačních hodinách. Ve svých didaktických aplikacích se proto chci zaměřit nejen na pouhé porozumění textu, ale také na rozvíjení představivosti a fantazie žáků ve fázi percepce, apercepce, interpretace a konkretizace textu. Kromě rozvoje a kultivace těchto fází žákovy recepce textu z hlediska literárního dojde i k naplnění významu textu z hlediska dějepisného, budou tedy propojeny jak moderní didaktické metody z oblasti didaktiky literatury, tak z didaktiky dějepisu.

Důvodem k nevyužívání historických čítanek může být rovněž jejich zúžená nabídka na soudobém trhu, pokud se zaměřím pouze na čítanky historické, nikoliv literární. V současnosti je možné na druhém stupni základních škol pracovat s historickou čítankou vydanou roku 1999 autorskou dvojicí Karlem Kamišem a Miloslavem Dlouhým. Tato čítanka ovšem končí obdobím poloviny devadesátých let 19. století, takže zdaleka nepostačuje všem ročníkům druhého stupně základní školy, ač je to v anotaci této čítanky deklarováno. Zmiňovaná čítanka navíc neobsahuje metodicky propracované úkoly následující za textovým úryvkem z vybraného období, takže je zcela v kompetenci učitele, jak s textem naloží. Většinou bohužel dochází k pouhému přečtení textu a jeho porozumění, což je z hlediska tvořivého přístupu k literárnímu textu zcela nedostačující. V současném pojetí literární výchovy již žák není pouhým pasivním příjemcem informací plynoucích z textu, nýbrž žák se ve své podstatě stává spolutvůrcem daného textu, má možnost svou tvůrčí činností vstoupit do děje a aktivně se zapojit v interpretaci významů textu.

Historická čítanka v didaktické části mé diplomové práce se stane pomůckou pro rozvoj mezipředmětových vztahů, ale také pomůckou pro rozvoj samotného žáka prostřednictvím naplňování vybraných klíčových kompetencí. Tato historická čítanka navíc nebude samoučelná - využita pouze pro výuku dějepisu, i když je to samozřejmě její primární účel. Jako sekundární materiál pro výuku může být tato historická čítanka využita i při hodinách výtvarné výchovy (kresebné metody), literatury (literární druhy a žánry), hudební výchovy (husitský chorál), občanské výchovy (vybrané kapitoly z tématu Má vlast- Přemyslovci atd.), případně zeměpisu s využitím slepých mapek či výchovy ke zdraví při posuzování životního stylu či jídelníčku našich předků. Kromě propojení jednotlivých předmětů se bude historická čítanka zabývat i průřezovými tématy, zejména osobností a sociální výchovou, multikulturní výchovou, výchovou k myšlení v evropských a globálních souvislostech a výchovou demokratického občana.

Pro práci s mnou navrhovanou historickou čítankou bude ovšem stále potřeba odborného metodického vedení kompetentního učitele, který zajistí naplnění očekávaných výstupů. Koncepce této čítanky bude tvořena tak, aby učitel mohl své výstupy z daného tématu měnit dle aktuálních potřeb, mohl měnit edukační cíl hodiny, využití průřezových témat či naplnění klíčových kompetencí, pokud to již jasně nevyplývá přímo z konkrétního vyznění didaktické aplikace. Některé úkoly navíc potřebují roli učitele coby poradce a moderátora činnosti, žáci budou nasměrováni právě k té formě činnosti, kterou učitel zvolí za efektivní vzhledem ke konkrétnímu edukačnímu cíli.

Historická čítanka bude koncipována tak, aby u žáků rozvíjela vědomí naší národní tradice, pěstování národní hrdosti a úcty vůči odkazu našich předků. Jak již bylo řečeno, zaměření historické čítanky se bude z větší části týkat dějin každodennosti, jelikož cílem dějepisného vyučování není pouze podrobný popis politických dějin, ale také popis daného historického období z pohledu běžných lidí. Texty historické čítanky v didaktické části mé diplomové práce se budou zabývat vybranými tématy českých dějin s důrazem na požadované žákovské výstupy, které si může určit každý učitel individuálně, pokud přímo nevyplývají z otázek k textu.

Analýza literatury a elektronických zdrojů

Základní východisko teoretické části mé práce tvoří nejen práce s literaturou, ale také studium odborných pedagogických a didaktických článků v elektronické podobě a analýza rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Přínosným zdrojem informací a také formou autoevaluace se pro mne také stala vlastní pedagogická činnost, nejprve na 10. ZŠ v Plzni a nyní na ZŠ Údlice. V didaktické části mé kvalifikační práce jsem vycházela především z vlastní pedagogické činnosti a své tvůrčí práce.

Prvotním zdrojem informací se pro mne stal samotný rámcově vzdělávací program, který vymezuje vše, co je společné a nezbytné v jednotném povinném základním vzdělávání žáků. V tomto dokumentu jsem se seznámila s vzdělávacími oblastmi, do kterých jsou zahrnuty mé aprobační předměty, tedy český jazyk a dějepis, s podobou klíčových kompetencí, průřezových témat a samozřejmě s mezipředmětovým propojením vzdělávacích obsahů vyučování.

Pro potřeby teorie mezipředmětových vztahů jsem využila hlavně dvou publikací. První byla publikace od profesora Jaromíra Plcha- *Mezipředmětové vztahy a specifika výchovně vzdělávacího procesu* a druhá od kolektivu autorů pod vedením magistra Josefa Mārce- *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům (stupínek, jeviště, plátno)*. Přičemž tyto dvě publikace se svým pojetím zásadně liší, již při prvotním seznámení s těmito zdroji vás upoutá fakt, že publikace profesora Jaromíra Plcha byla vydána už v roce 1987 a další publikace podrobněji se zabývající tématem mezipředmětových vztahů vznikla teprve nedávno, roku 2010. Na starší publikaci je ještě patrný vliv socialistické školství a jeho pojetí výuky, těžkopádný je mnohdy také styl psaní, ovšem koncepce mezipředmětových vztahů je vcelku totožná s dnešní představou. Publikace z roku 2010 vydaná pod vedením magistra Josefa Mārce je pojatá zcela odlišným způsobem, představuje výběr článků různých autorů zabývajících se didaktikou dějepisu a témata článků se také různí. Takže čtenář získá souhrnný pohled na tuto problematiku, ovšem hned z několika úhlů pohledu, což je pro poznání mezipředmětových vztahů dle mého názoru velice přínosné. Publikace je rozdělena do třech velkých kapitol, první nese název *Teorie – stupně - praxe*, druhá *Obraz - stupínek – plátno – obrazovka* a třetí *Mezi předměty, mezi tématy, mezi výchovami*. Musím říci, že na publikaci je patrné, že ji tvořil kolektiv autorů

zabývající se nejen teorií mezipředmětových vztahů, ale hlavně praxí. Proto je publikace velice dobře a čtivě napsaná a přínosná pro začínající učitele. Magistr Josef Márc je dle mého soudu opravdu schopným pedagogem, který tvořivou a dynamickou metodikou a formou výuky dokáže podnítit zájem žáků nejen ve škole, ale i mimo ni. Shodou okolností je to právě on, který mne ovlivnil při volbě vysoké školy a stal se pro mě vzorem učitele, kterým jsem se chtěla stát. Takže už jen to, že publikace byla vydána pod jeho vedením, byla pro mě známka kvality.

Další pramen pro teorii mezipředmětových vztahů pro mne představovaly příspěvky Dagmar Hudecové v klasické i elektronické podobě, která se zamýšlela již nad samotnou terminologií v teorii mezipředmětových vztahů, kde uvedla podstatná úskalí už v pouhém označení termínu pro interdisciplinární vztahy, zmínila nepatrné odlišnosti v termínech koordinace učiva a kooperace předmětů a v neposlední řadě se také zabývala průřezovými tématy, kde se jí jako vhodnější jeví označení dějepisných témat horizontálních a vertikálních.

Mezipředmětové vztahy jsou v RVP zastoupeny v podobě průřezových témat, takže jsem se zabývala i odbornými články a publikacemi na toto téma, hlavně jsem vycházela z článků na internetových stránkách www.purezovatemata.cz a z RVP.

Jelikož chci v didaktických aplikacích propojovat nejen poznatky jednotlivých vyučovacích předmětů, ale také uplatnit moderní metody a formy práce z didaktiky dějepisu, využila jsem jako své pramenné základny i některých čistě didaktických publikací, jako např. *Obecná didaktika* od Jarmily Skalkové, *Brána školního dějepisu* otevřená od Josefa Märce a kol. a *Úvod do studia didaktiky dějepisu* od autorského kolektivu Vratislava Čapka, Blaženy Gracové, Tomáše Jílka a Heleny Východské. V současnosti i do školního prostředí, učebnice nevyjímaje, proniká genderová tematika, spolupracovala jsem tedy i s publikací opět od autorského kolektivu pod vedením magistra Josefa Märce – *Žena jako subjekt a objekt dějepisného vyučování*, přičemž tento pramen sloužil spíše k mé osobní orientaci v tomto tématu, než přímo pro účely této diplomové práce.

V systému současného školství jsou interdisciplinární vztahy nejvíce využity při projektové výuce, proto jsem do své diplomové práce zařadila i toto téma a vycházela jsem hlavně z publikace Markéty Dvořákové - *Projektové vyučování*

v české škole: *vývoj, inspirace, současné problémy* a publikace autorského kolektivu Anny Tomkové, Jitky Kašové a opět Markéty Dvořákové - *Učíme v projektech*. Pozitivum těchto publikací spatřuji hlavně v přesné formulaci problémů při tvorbě projektů v současném školství a konkrétních příkladů z pedagogické praxe.

Kromě projektové výuky lze v současné české škole uplatňovat mezipředmětové vztahy také formou integrované výuky, tedy spojením učiva jednotlivých učebních předmětů nebo kognitivně blízkých vzdělávacích oblastí v jeden celek. Tímto fenoménem jsem se také zabývala a stěžejní publikaci pro mne představovalo dílo Ladislava Podroužka- *Integrovaná výuka na základní škole v teorii a praxi*, kde, jak již název vypovídá, se nedočteme o integrované výuce pouze z teoretického hlediska, ale přínosné je zejména využití integrované výuky a vytvoření integrovaného vyučovacího předmětu v praxi. V publikaci jsou využity modely tohoto pojetí výuky hlavně z okolních zemí, například Německa.

Členění kvalifikační práce

Kvalifikační práci jsem strukturovala v souladu s deklarovanými cíli, nejprve do dvou stěžejních kapitol – teoretické a didaktické části. Teoretická část je členěna do čtyř kapitol, první se zabývá obecně teorií mezipředmětových vztahů v rámci celé soustavy vyučovacích předmětů, druhá konkrétně interdisciplinárními vztahy ve výuce českého jazyka a literatury a dějepisu, kde se již zaměřuji přímo na využití krásné literatury při hodinách dějepisu a také na úskalí výběru vhodného uměleckého textu s důrazem na věkové, sociální, ale i výkonové složení školní skupiny žáků. Třetí kapitolu tvoří téma reálného využití mezipředmětových vztahů v současném školství, zde jsem se zaměřila na dva fenomény z hlediska možného využití interdisciplinárních vztahů v dnešní škole – *projektové vyučování a integrovanou výuku*. Poslední kapitola v teoretické části mé kvalifikační práce se zabývá novými možnostmi využití mezipředmětových vztahů v současném školství, s důrazem na průřezová témata, historickou čítanku a dějepis a film, jelikož v současnosti jsou žáci čím dál více ovlivněni tímto médiem. Film by měl být ovšem ve výuce použit v návaznosti na promyšlenou metodiku a včleněn vhodně do výuky s patřičným komentářem učitele, případně i bez něj, pokud je to účelem metodického přístupu. Film lze v hodinách využít nejen ve fázi motivace, aby u žáků vzbudil zájem o historii, ale zároveň lze film spojit s dalšími a promyšlenějšími cíli dějepisného vyučování.

1 MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY – OBECNÉ INFORMACE

Čeština, která je naším mateřským jazykem. Z edukačního hlediska patří do vzdělávací oblasti *Jazyk a jazyková komunikace*, zaujímá stěžejní postavení ve výchovně vzdělávacím procesu a také v soustavě vzdělávacího systému. Ovládnutí českého jazyka tvoří základní dovednost, kterou by měli žáci bezpečně zvládat, český jazyk totiž prostupuje prakticky všemi ostatními vzdělávacími oblastmi a je také důležitý při osvojování nových poznatků v jakémkoliv jiném vyučovací předmětu.¹ Dějepis na druhé straně představuje páteř společensko-vědního vzdělání, žáci se seznamují s vývojem lidské společnosti a důležitými společenskými jevy a procesy, které se promítají do každodenního života a mají vliv na utváření celospolečenského klimatu.²

Ve vzdělávací oblasti *Člověk a společnost*, do které dějepis patří, se u žáků utváří dovednosti, hodnoty a postoje důležité pro jejich občanský život. Jinými slovy se žáci učí vytvářet si vlastní názor, argumentovat, rozpoznávat a formulovat společenské problémy minulosti i současnosti, vyhledávat a zpracovávat informace k jejich řešení a v neposlední řadě vyvozovat své vlastní závěry, reflektovat je a aplikovat v reálných životních situacích.³ Hlavním úkolem dějepisného vyučování je kultivace historického vědomí jedince a uchování historické paměti.

Pokud je naším didaktickým zájmem tyto dvě výše zmíněné vzdělávací oblasti či konkrétní vyučovací předměty ve výuce propojit, využijeme právě jejich mezipředmětových vztahů, které mají v žácích poznatky a vědomosti z jednotlivých předmětů ucelit, prohloubit, systematizovat, případně v nich vyvolat další zájem o danou problematiku. Interdisciplinární vztahy jsou tedy nedílnou součástí vzdělávacího systému.⁴

¹ *Vzdělávací program základní škola : včetně osnov Ekologického přírodopisu, osnov Volitelných předmětů, úprav a doplňků, učebních plánů.* Praha: Fortuna, 2003. 343 s. ISBN 80-7168-595-X. str. 10.

² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. In: *561/2004 Sb.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005. str. 20.

³ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. In: *561/2004.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005. str. 21.

⁴ *Vzdělávací program základní škola : včetně osnov Ekologického přírodopisu, osnov Volitelných předmětů, úprav a doplňků, učebních plánů.* Praha: Fortuna, 2003. 343 s. ISBN 80-7168-595-X. str. 22.

K dokonalému pochopení literárního díla je přirozeně nutno znát historický kontext, tedy dobu, ve které autor žil a tvořil. V následujících praktických návodech se budu tímto propojením zabývat především z hlediska jeho didaktického využití ve školním vyučování, pominu tedy přirozené propojení vědních oborů a zaměřím se na český jazyk a literaturu a dějepis jako vyučovací předměty. Vyučovací předmět by totiž neměl a ani nemůže být věrnou kopií daného vědního oboru. Takové pojetí by mohlo vést k faktografické přetíženosti žáků a toto pojetí výuky by bylo zcela kontraproduktivní.⁵

Pedagogický slovník vysvětluje mezipředmětové vztahy jako „*vzájemné souvislosti mezi jednotlivými předměty, chápání příčin a vztahů přesahujících předmětový rámec, prostředek mezipředmětové integrace. V předmětovém kurikulu jsou vyjadřovány v učebních osnovách jednotlivých předmětů jako tzv. mezipředmětová (průřezová) témata. Progresivním trendem v zahraničí je řešení mezipředmětových vztahů na úrovni kurikula jako celku*“⁶. Takzvaná průřezová témata jsou obsažena už v rámcově vzdělávacím programu (RVP) a jsou zahrnuta i ve školních vzdělávacích programech (ŠVP).⁷

Současný vzdělávací systém je založen na integraci učiva jednotlivých předmětů tak, aby došlo k vytvoření uceleného vzdělanostního základu.

V obecném pojetí je integrovaná výuka zaměřena na propojování učiva jednotlivých předmětů, zabráňuje tak izolovanosti žákovských poznatků, utváří žákovu schopnost chápat nové poznatky a vědomosti v souvislostech, rozvíjí jeho schopnost analogického uvažování a aplikace získaných poznatků i do běžného života.⁸ Komplexní pojetí žákovu poznávání a učení umožňuje, aby se více rozvíjela žákovu fantazie a obrazotvornost, v žácích je také pěstována schopnost kreativního a současně logického myšlení.

⁵ HUDECOVÁ, Dagmar. Mezipředmětové vztahy- malé zamyšlení nad terminologií. In: *Mezipředmětové vztahy- malé zamyšlení nad terminologií* [online]. 2004 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z:

www.msmt.cz/file/9647_1_1/

⁶ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jirí MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9. str. 123.

⁷ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. In: *561/2004*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005. str. 14-15.

⁸ PODROUŽEK, Ladislav. *Integrovaná výuka na základní škole v teorii a praxi*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2002. ISBN 80-7238-157-1. str. 15.

Klíčovým úkolem mezipředmětových vztahů je navazování na předchozí znalosti žáků, které byly získány v jiných vyučovacích předmětech, a odstranění tzv. „*předmětové izolovanosti*“, kdy žáci v jednom vyučovacím předmětu nedokážou analogicky navázat na poznatky získané v ostatních vyučovacích předmětech a projeví se tedy neznalost vztahů mezi učivem a jednotlivými předměty.⁹ Dle mého názoru, pokud učitel vede žáky pravidelně a cílevědomě k chápání strukturálních souvislostí, tedy v dětském pojetí k tomu, že „*všechno souvisí se vším*“, pak si na tento přístup žáci zvyknou a už pro ně bude méně problematické tyto komplexní poznatky vyhledávat, interpretovat a následně aplikovat.

Uplatňování interdisciplinárních vztahů ve výuce tedy vede k utřídění vědomostí a systematizaci učiva v jednotlivých učebních předmětech. Dochází tedy ke koordinaci učiva, která existuje dvojího druhu: obsahová a časová.¹⁰ Obsahová koordinace vychází z vnitřních souvislostí obsahu učiva a vzájemným využíváním těchto souvislostí prohlubuje vědomosti žáků a zdokonaluje jejich dovednosti a návyky v jednotlivých předmětech. Koordinace časová spočívá v návaznosti či posloupnosti využívání vnitřních souvislostí obsahu učiva v různých učebních předmětech. Při efektivním uplatňování mezipředmětových vztahů by bylo žádoucí, aby základní poznatky v jednotlivých učebních předmětech byly objasňovány buď současně, nebo v krátkém časovém intervalu v návaznosti na příbuzné učební předměty.¹¹

⁹ HUDECOVÁ, Dagmar. Mezipředmětové vztahy- malé zamyšlení nad terminologií. In: *Mezipředmětové vztahy- malé zamyšlení nad terminologií* [online]. 2004 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/9647_1_1/

¹⁰ PLCH, Jaromír. *Mezipředmětové vztahy a specifika výchovně vzdělávacího procesu*. Praha: SPN, 1987. ISBN 17-102-87. str. 16.

¹¹ PLCH, Jaromír. *Mezipředmětové vztahy a specifika výchovně vzdělávacího procesu*. Praha: SPN, 1987. ISBN 17-102-87. str. 17.

2 INTERDISCIPLINÁRNÍ VZTAHY VE VÝUCE ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY A DĚJEPISU

2.1 Využití krásné literatury ve výuce dějepisu

Na základě dosavadního teoretického studia i praktických zkušeností z výuky na ZŠ jsem došla k přesvědčení, že právě mezipředmětové propojení výuky českého jazyka a literatury s dějepisem tvoří centrum základních jazykových dovedností, které mají žáci na základní škole ovládat.¹² Mezi tyto hlavní dovednosti patří především mluvní dovednosti, kdy by se žáci měli naučit správnému spisovnému vyjadřování, dále zvládnutí správného čtení a porozumění textu a umění čtený text spojit s konkrétními fakty a jevy.

Při zkoumání výše zmíněných mezipředmětových vztahů dojdeme k závěru, že osvojení dějepisného učiva klade nároky více na rozvoj poznávacích aktivit žáků, tedy na jejich vnímání, paměť, představivost a obecně myšlení.¹³

Průběh výuky dějepisu má za úkol především utvářet v žácích jasné představy o složitém historickém vývoji a pochopení jeho zákonitostí.¹⁴ Právě tvorba představ o společensko-historickém vývoji vede k vzniku souvislostí ve spojení s esteticko-výchovnými předměty, mezi které patří také literární výchova. Společný základ těchto předmětů spočívá hlavně v tom, že vědomosti získané v dějepisu mohou být prohloubeny a upevněny estetickým zážitkem, který představuje například četba krásné literatury.

Umělecké dílo (literární, výtvarné či hudební) může být použito doslova ve všech fázích vyučovacího procesu. Platí to pro úvodní motivaci žáků, pro expoziční fázi jako dokreslení kontextu historické události, pro fixační fázi jako prostředek k upevnění znalostí, pro zajímavé formy diagnostické fáze vyučování či může posloužit

¹² SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999. ISBN 80-85866-33-1. str. 138.

¹³ ČAPEK, Vratislav, Blažena GRACOVÁ, Tomáš JÍLEK a Helena VÝCHODSKÁ. *Úvod do studia didaktiky dějepisu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2005. ISBN 80-7043-395-7. str. 7.

¹⁴ PLCH, Jaromír. *Mezipředmětové vztahy a specifika výchovně vzdělávacího procesu*. Praha: SPN, 1987. ISBN 17-102-87. str. 21.

jako motivace žáků pro domácí nebo mimoškolní činnost. Estetický zážitek umocňuje, prohlubuje a upevňuje získané vědomosti žáků. Jak uvádí Jaromír Plch ve své studii o mezipředmětových vztazích: „*Ve srovnání s výtvarným či hudebním uměleckým dílem je slovesné umění schopno vytvořit svými jazykovými prostředky slovesný obraz, který vyjadřuje konkrétní jev objektivní reality a zachycuje jej v jeho historickém vývoji.*“¹⁵ Na základě četby vybraného literárního díla si žáci vytvoří konkrétní představu o historickém jevu či skutečnosti, lépe vystihnou jejich podstatu a upevní si znalosti získané v dějepisném vyučování.

Úkolem mezipředmětových vztahů ovšem není rozvíjet pouze vzdělávací složku vyučování, ale výběrem vhodných vyučovacích metod současně působit na formativní složku výuky. Z tohoto hlediska interdisciplinární vztahy tvoří nejdůležitější nástroj ke komplexnímu přístupu k vyučování, vytváří tedy jednu z podmínek výchovného působení na žáky.¹⁶ Při řešení mezipředmětových otázek jsou žáci nuceni k aktivnímu myšlení, analyzování. Získané vědomosti a dovednosti se na této úrovni stanou hlubšími a napomáhají tak k utváření stálých zájmů či postojů a hodnot žáka.¹⁷ Jelikož poznatky esteticko-výchovných předmětů vycházejí hlavně z historických a kulturních souvislostí, je vhodné, aby se učitelé základních škol orientovali v historických souvislostech. Vývoj jednotlivých druhů umění je totiž potřeba chápat na pozadí širšího společenského kontextu. V žácích by tak nebyly pěstovány pouze izolované představy o konkrétním druhu umění a jeho představitelích, ale žáci by chápali umění v kulturně-historických souvislostech na pozadí širších společenských souvislostí. Tímto způsobem se navíc naplňuje i představa širšího kulturně-společenského rozhledu žáků na základních školách.

Z uvedených skutečností vyplývá, že propojení esteticko-výchovných předmětů a dějepisu je nezbytnou součástí výchovně-vzdělávacího procesu, které přispívá k mnohostrannému rozvoji osobnosti žáka a jeho socializaci.

¹⁵ PLCH, Jaromír. *Mezipředmětové vztahy a specifika výchovně vzdělávacího procesu*. Praha: SPN, 1987. ISBN 17-102-87. str. 22.

¹⁶ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999. ISBN 80-85866-33-1. str. 142.

¹⁷ HUDECOVÁ, Dagmar. *Mezipředmětové vztahy- malé zamyšlení nad terminologií*.

In: *Mezipředmětové vztahy- malé zamyšlení nad terminologií* [online]. 2004 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/9647_1_1/

2.2 Problematika výběru vhodného uměleckého textu

Z velkého množství literárních druhů a žánrů se ve výuce dějepisu uplatňuje literární dílo přirozeně s historickou či životopisnou tematikou. Obvykle se využívají díla psaná v próze, ovšem často mohou být ve výuce dějepisu využita například dramata, kdy učitel použije i prvky dramatizace, a dojde tedy k dalšímu propojení mezipředmětových vztahů. Dalším literárním druhem, který může být využit, je bezpochyby poezie, která v žácích umocní emocionální prožitek z přečteného díla, a tudíž přispěje k lepšímu fixování nových poznatků. V této souvislosti emocionálního působení však nesmíme opominout i další umělecká žánry, jako jsou obrazy, sochy, fresky, architektonické stavby, hudební ukázky aj., v neposlední řadě do této skupiny nyní patří i filmová tvorba, která je na vzestupu a z velké části může ovlivnit žákův pohled na historickou skutečnost.¹⁸

Pokud se nyní budeme věnovat pouze literárnímu dílu jako prostředku poznání historické skutečnosti, zjistíme, že historická skutečnost a umělecká pravda autora se může v mnoha ohledech rozcházet.¹⁹ Předmětem zájmu didaktické části této diplomové práce se stala krásná literatura a historická fakta v ní obsažená. Význam krásné literatury však netkví pouze v prosté reprodukci historických faktů či popisu dané skutečnosti, ale spíše se tu klade význam i na její uměleckou hodnotu. I samotný autor může k „objektivní“ historii zaujímat svůj vlastní subjektivní postoj, což může uškodit věrohodnosti díla. Proto jsem při výběru literárních textů pro edukační účely dbala nejen na jejich uměleckou kvalitu, ale také z velké části na hodnověrnost těchto textů z hlediska historických skutečností.

Dále je třeba zaměřit se na dobu a okolnosti vzniku literárního díla. Například z naší nedávné historie je patrné, že návrat literární tvorby k historickým tématům může být inspirován ideologicky, kdy jsou historická fakta tendenčně interpretována a některá záměrně zcela bez kontextu doby vybrána k tomu, aby se stala jakousi „podpůrnou

¹⁸ MÄRC, Josef a kol. *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům: (stupínek, jeviště, plátno)*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2010. 300 s. Acta Universitatis Purkynianae, Facultatis Philosophicae. Studia historica didactica; 1. ISBN 978-80-7414-257-4. str. 25.

¹⁹ PLCH, Jaromír. *Základy teorie výchovy slovesným uměním*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1984. ISBN 14-071-84. str. 131.

základnou'' aktuální ideologie v historii. V některých případech se stala historická tematika pouhou kulisou, na jejímž pozadí autor řešil aktuální problémy své doby.²⁰

Ve své práci se zaměřuji hlavně na to, aby žáci prostřednictvím literárního díla hlouběji pronikli do dané historické doby, pochopili mentalitu tehdejších lidí a dokázali si představit jejich každodenní život. V současné době je totiž potřeba sledovat historický vývoj nejen jako sled politických dějin, ale zaměřit se také na dějiny každodennosti, právě lidská každodennost mnohdy nebyla tzv. „velkými'' dějinami téměř ovlivněna. Pokud se v dějepisném vyučování zaměříme nejen na mocenskou elitu, zjistíme, že ostatní společenské vrstvy prožívaly ve své každodennosti zcela svébytné dějiny.²¹ „Navíc vyšlo najevo, že lidé prožívali podle konkrétních situací a svého sociálního postavení velmi odlišné „skutečnosti“. Každý člověk žil ve své každodennosti, která se lišila podle regionu, vyznání, pohlaví, věku, společenské třídy a postavení.²² Proměny politických událostí proto zcela neodpovídají proměnám každodennosti a naopak. Zabýváme-li se historií komplexně, neopomineme ani hospodářský, kulturní či duchovní život dané epochy, který právě jen částečně ovlivňují tzv. „velké'' dějiny.²³ V dnešním systému školství stojí v centru zájmu člověk, chcete-li žák, proto by měl být konkrétní jedinec a jeho každodennost i v dějepisném vyučování ve středu pozornosti, ústředním tématem. Žáci tak pochopí, že v podstatě každý člověk byl a je spolutvůrcem dějin. Například rodinná historie by neměla být při výuce rozhodně opomíjena. Již samotný fakt, že předmětem dějepisného zájmu bude samotná osobnost žáka, se stane velkým motivačním prvkem při výuce.

Historická čítanka a dějiny každodennosti nacházejí společná východiska pro vyučování dějepisu v tom, že si nekladou za cíl čtenáři předložit vyčerpávající popis politických dějin, ale naopak reflektují dané historické období z pohledu běžných lidí, např. zemědělců, řemeslníků, obchodníků, dělníků, továrníků, ale právě i z pohledu novinářů, básníků a spisovatelů. Historická čítanka, která tvoří

²⁰ PLCH, Jaromír. *Mezipředmětové vztahy a specifika výchovně vzdělávacího procesu*. Praha: SPN, 1987. ISBN 17-102-87. str. 28.

²¹ MÄRC, Josef a kol. *Brána školního dějepisu otevřená: (možnosti výuky mimo školu)*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2012. 197 s. Acta Universitatis Purkynianae, Facultatis Philosophicae. Studia historica didactica; 4. ISBN 978-80-7414-451-6. str. 152.

²² KUBEŠ, Jiří. *Dějiny každodennosti II (1500-1750): Díl I* [online]. Pardubice, 2012 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://uhv.upce.cz/upload/skripta2012.pdf>. Skripta. Filozofická fakulta Univerzity Pardubice.

²³ KUBEŠ, Jiří. *Dějiny každodennosti II (1500-1750): Díl I* [online]. Pardubice, 2012 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://uhv.upce.cz/upload/skripta2012.pdf>. Skripta. Filozofická fakulta Univerzity Pardubice.

didaktickou část mé diplomové práce, si neklade za cíl komplexní a vyčerpávající popis daného historického období, ale reflektuje pouze vybraná témata s důrazem na prvotní zaměření dané kapitoly a na požadované žákovské výstupy.

S historickou čítankou žáci většinou pracují samostatně, pokud není již v zadání konkrétní didaktické aplikace uvedeno jinak. Z vlastní zkušenosti vím, že bohužel ve školních hodinách na práci obdobného charakteru nezbývá čas. Historická čítanka by však mohla tvořit základní textovou příručku pro mimoškolní činnost na základní škole - historický kroužek. Školáci, kteří mají skutečný zájem o daný předmět, se tímto způsobem v rámci kroužku více realizují, mají tedy větší prostor pro svou samostatnou tvůrčí činnost a v neposlední řadě získají více teoretických i praktických poznatků z oblasti dějepisu, protože, jak je známo, na co žáci přijdou sami svou vlastní myšlenkovou činností nebo co si sami vyzkouší, to se jim také lépe fixuje a zapamatovává.

Obsahová náročnost díla i jeho rozsah by měly být přizpůsobeny věkovému i sociálnímu složení školní skupiny.²⁴ Z tohoto hlediska musí učitel při výběru literárního textu zohlednit náročnost tématu, složitost dějových linií, množství postav, přehlednost kompozice literárního díla apod.

Tvořivý přístup učitele je dalším nezbytným a významným předpokladem k didaktické interakci mezi žáky a literárním textem. Tento přístup zahrnuje nejen dokonale ovládanou faktografii, ale učitel musí vzít v potaz také předpoklady žáků, v neposlední řadě musí dokonale zvládnout promyšlené metodické zpracování daného tématu.²⁵ Tvořivý přístup učitele k výuce tedy nemá nic společného s náhodnou improvizací, nelze jej dosáhnout a uskutečnit bez kvalifikované přípravy učitele.²⁶ Kvalifikována příprava učitele prostupuje všemi fázemi vyučovacího procesu a vyvolává tvořivou odezvu také v aktivitě žáků.

²⁴ PLCH, Jaromír. *Základy teorie výchovy slovesným uměním*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1984. ISBN 14-071-84. str. 131.

²⁵ BURSÍKOVÁ, Ludmila a kol. *Metodické inspirace: mezipředmětové vztahy v dějepise: ze zkušeností z výuky i mimoškolních činností*. Praha: ASUD, 2009. 138 s. ISBN 978-80-903419-4-4. str. 76.

²⁶ PLCH, Jaromír. *Rozvoj osobnosti a slovesné umění v procesu výchovy*. Praha: SPN, 1984. Str. 102.

3 REÁLNÉ VYUŽITÍ MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ V DNEŠNÍM ŠKOLSTVÍ

Mezipředmětové vztahy a souvislosti mohou pro školní mládež představovat motivaci ve všech fázích výuky humanitních předmětů, zároveň jsou významnou podpůrnou složkou pro výchovné působení na žáky.

K interdisciplinárním vztahům se přihlíží už při tvorbě učebních plánů, ve kterých je obsaženo, že žáci by měli svou školní činností docházet k poznávání vzájemných souvislostí a jevů.²⁷ Dnešní pojetí pedagogické činnosti klade větší důraz na tematiku mezipředmětových vztahů, a proto je jim ve výuce také věnováno více prostoru. Navíc přímo v rámcově vzdělávacím programu pro ZŠ, jehož dodržování je závazné pro všechny základní školy, jsou stanovena jednotlivá průřezová témata, která reprezentují mezipředmětové vztahy.

Jak vyplývá z předešlého textu, hlavním představitelem interdisciplinárních vztahů jsou tedy tzv. **průřezová témata**, která tvoří nedílnou významnou součást systému základního vzdělávání a reprezentují okruhy aktuálních problémů současného světa. Průřezová témata představují důležitý formativní prvek základního vzdělávání, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.²⁸

Jejich rozsah a způsob realizace je stanoven ve školním vzdělávacím programu, tudíž konkrétní podobu jednotlivých průřezových témat a jejich využití v soustavě vyučovacích předmětů stanovuje sama škola. Okruhy průřezových témat ovlivňují proces utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků.²⁹ Dá se usuzovat, že čím více budou tedy průřezová témata ve výuce využívána, tím lépe si žáci osvojí klíčové kompetence. Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena

²⁷ MÄRC, Josef a kol. *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům: (stupínek, jeviště, plátno)*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2010. 300 s. Acta Universitatis Purkynianae, Facultatis Philosophicae. Studia historica didactica; 1. ISBN 978-80-7414-257-4. str. 253.

²⁸ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. In: *561/2004*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005. str. 90.

²⁹ BELZ, Horst; SIEGRIST, Marco. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení : východiska, metody, cvičení a hry*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-479-6. str. 54.

společnosti, přispívají tudíž ke vzdělávání jedince, jeho spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.³⁰ Již samotné klíčové kompetence nejsou osvojovány izolovaně, ale vzájemně se prolínají, jsou multifunkční, mají mezipředmětovou podobu a žák je získá pouze jako výsledek komplexního vzdělávání.³¹ Proto souvisí úzce především s mezipředmětovými vztahy, jelikož různé klíčové kompetence mohou být osvojovány zároveň v několika vyučovacích předmětech.

V následujícím textu se budu věnovat konkrétní podobě průřezových témat v rámcově vzdělávacím programu. V sekci základního vzdělávání jsou formulována tato průřezová témata: *Osobnosti a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova, environmentální výchova a mediální výchova.*³² Během devítiletého systému základního vzdělávání se školáci postupně seznámí se všemi výše uvedenými průřezovými tématy. Konkrétní podoba realizace jednotlivých průřezových témat je zcela v kompetenci školy.³³ Podoba tohoto využití mezipředmětových vztahů je zakotvena ve školním vzdělávacím programu, který si tvoří každý učitel jednotlivě. Záleží tedy na konkrétním výukovém tématu, do kterého učitel vhodně včlení určité průřezové téma.

Průřezová témata je také možné dále dělit na podkapitoly, které nacházíme v aktuální podobě RVP: *Osobnosti a sociální výchova* (Rozvoj schopností poznávání; sebepoznání a sebepojetí; seberegulace a sebeorganizace; psychohygienu; kreativita; poznávání lidí; mezilidské vztahy; komunikace; kooperace a kompetice; řešení problémů a rozhodovací dovednosti; hodnoty, postoje, praktická etika), *výchova demokratického občana* (občanská společnost a škola; občan, občanská společnost a stát; formy participace občanů v politickém životě; principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování), *výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* (Evropa a svět nás zajímá; objevujeme Evropy a svět; jsme Evropané),

³⁰ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. In: 561/2004. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005. str. 90.

³¹ BELZ, Horst; SIEGRIST, Marco. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení : východiska, metody, cvičení a hry*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-479-6. str. 59.

³² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. In: 561/2004. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005. str. 91.

³³ JERÁBEK, Jaroslav; TUPÝ, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2006. ISBN 80-87000-02-1. str. 46.

multikulturní výchova (kulturní diference; lidské vztahy; etnický původ; multikulturalita; princip sociálního smíru a solidarity), *environmentální výchova* (ekosystémy; základní podmínky života; lidské aktivity a problémy životního prostředí; vztah člověka k prostředí), *mediální výchova* (kritické čtení a vnímání mediálních sdělení; interpretace vztahu mediálních sdělení a reality; stavba mediálních sdělení; fungování a vliv médií ve společnosti; tvorba mediálního sdělení; práce v realizačním týmu).³⁴

Realizace podtémat ve vyučovacím procesu je rovněž v kompetenci školy či učitele, alespoň částečně by se však měli učitelé během devítiletého systému základního vzdělávání vybranými tématy zabývat. Z mého učitelského působení na základní škole vím, že největší důraz je kladen na subtémata týkající se mezilidských vztahů, základní školy jsou svou současnou koncepcí zaměřeny především na systém integrace žáků, jak se zdravotním, tak se sociálním znevýhodněním. Jedním z hesel tříd základních škol, na jejichž tvorbě spolupracují tamní metodici prevence, je např. „*neubližujeme si*“. Současné zaměření výchovných trendů základních škol je tedy hlavně na komunikaci mezi žáky i učiteli, toleranci, multikulturalitu apod. Samozřejmě nejsou opomíjena ani další témata týkající se environmentální výchovy, výchovy demokratického občana, myšlení v evropských a globálních souvislostech atd.

Není tedy pevně stanoveno, ve kterém ročníku základní školy a v jaké formě by mělo být dané průřezové téma probráno, jak již jsem uvedla, je to zcela v kompetenci školy či učitele. Ovšem některé učebnice (SPN, Fraus) nabízejí učitelům jakousi „*pomůcku*“ ve výuce, kdy jsou k jednotlivým tématům vyučovacích hodin, např. v ikonickém textu, přímo určena i průřezová témata, která s danou problematikou souvisí. Díky mému pedagogickému působení na základní škole vím, že v rámci výuky jednotlivých předmětů jsou v učebnicích Fraus, se kterými jsem pracovala, postupně zmíněna všechna průřezová témata.³⁵ Ovšem nejvíce prostoru je zde věnováno environmentální výchově, čehož jsem si všimla především při práci s učebnicemi českého jazyka, kdy výchozím textem k nějakému jazykovému cvičení byl text týkající se právě ekologie a environmentální výchovy. Učitelé se buď mohou držet těchto

³⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. In: *561/2004*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005. str. 91.

³⁵ JERÁBEK, Jaroslav; TUPÝ, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2006.. ISBN 80-87000-02-1. str. 53.

„učebnicových“ osnov či si integraci průřezových témat sami stanovit ve svých školních vzdělávacích programech nebo také probíhá v některých ročnících základních škol speciální výuka, tedy např. zavedení samostatného vyučovacího předmětu.³⁶ Tímto způsobem bývá často probíráno průřezové téma „mediální výchova“, na kterou je v současnosti kladen velký důraz, jelikož s rychlým rozvojem vědy a techniky chtějí i školy připravit pro žáky moderní technické zázemí s rozšířenou výukou informačních technologií, tudíž na většině škol vznikají tzv. „počítačové“ třídy s rozšířenou výukou informačních technologií, v jejichž rámci je realizována i mediální výchova.³⁷ Případně mohou být jednotlivá průřezová témata součástí vyučovacího předmětu *Výchova k občanství* či *Člověk a svět práce*, případně *Výchova ke zdraví*.

Poslední možnost realizace průřezových témat ve výuce představuje projektové vyučování, jehož cílem je propojení složky výchovné i vzdělávací. Rychlý socioekonomický vývoj, snadná dostupnost informací, globalizace - to vše mělo vliv na rozvoj projektového vyučování.³⁸ V současnosti vzniká velké množství výchovně-vzdělávacích, edukačních, projektů a záleží na každém učiteli, jak projekty ve svém vyučování využije. V případě projektového vyučování dochází k všestrannému rozvoji osobnosti dítěte, žáci nejen získají nové vědomosti a zájmy, ale také se naučí spolupracovat ve skupině, komunikovat s ostatními, vyjádřit svůj názor, argumentovat, diskutovat a prezentovat své názory.³⁹ Navíc, jak již bylo řečeno, poznání žáků je spojeno s intenzivním prožitkem, tudíž se do jejich paměti ukládá hlouběji než poznatky zprostředkované. V rámci jednoho projektu může dojít k propojení nepřeberného množství vyučovacích předmětů, nadto dojde i k propojení školního a reálného života, což je pro školní mládež velice přínosné, jelikož poznají praktické využití školních poznatků a spatří jejich pravý účel. Projektové vyučování v neposlední řadě také splňuje požadavek mistrného didaktika Jana Amose Komenského - „škola hrou“.

³⁶ Metodika výuky. In: www.prurezovatemata.cz [online]. 2012 [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: http://www.prurezovatemata.cz/Portals/0/Dokumenty/Metodika_k_projektu_prurezova_temata.pdf

³⁷ Metodika výuky. In: www.prurezovatemata.cz [online]. 2012 [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: http://www.prurezovatemata.cz/Portals/0/Dokumenty/Metodika_k_projektu_prurezova_temata.pdf

³⁸ TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, s.r.o., Praha. ISBN 978-80-7367-527-1. str. 9.

³⁹ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9. str. 96.

3.1 Projektové vyučování v současné české škole

Současné projektové vyučování představuje hlavně prostředek k rozvíjení myšlenkových struktur žáků ve spojení s činností, spojení jednání, myšlení i prožívání, spojení teorie s praxí, školy a života, zkušenosti a metody.⁴⁰ Projektová výuka je tedy zaměřena na odstranění nedostatků tradičního pojetí vyučování, mezi které patří izolovanost a roztržitost vědění či strnulost školní práce. Projekt je komplementárním doplňkem předmětného vyučování. Žáci se při zpracování projektu učí samostatnosti, osvojují si metody poznávání, organizují si svůj pracovní proces. Přestože projekt klade velký důraz na samostatnost žáka, nikdy nejde o nepřipravenou improvizaci. Naopak projektové vyučování je třeba efektivně a systematicky plánovat jak z hlediska času a zařazení projektu do rozvrhu hodin, tak z hlediska obtížnosti řešených úkolů i vědomí cílů, kterých mají žáci dosáhnout.⁴¹

Z obecného pohledu můžeme projektové vyučování definovat jako specifický model vyučování, ve kterém žák převzal zodpovědnost za svůj úkol a samostatně realizuje konkrétní cíle.⁴²

Při projektové výuce se mění i sociální vztahy ve třídě, především vzájemný vztah učitele a žáka, školy a jejího okolí. Škola je otevřena spolupráci s rodiči, obcí, případně dalšími institucemi.

Základní podmínkou pro realizaci projektového vyučování je vnitřní motivace žáka, jeho vlastní aktivita, ztotožnění se s úkolem a převzetí zodpovědnosti za splnění zadaných úkolů. Hlavní pozitivum projektové výuky je spatřováno právě ve vnitřní motivaci žáka. Především je vyzdvihována samostatnost žáka, zodpovědnost za svou část projektu a rozvoj tvořivosti.⁴³ Při projektovém vyučování se opouští od vnější

⁴⁰ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika : vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7. str. 243.

⁴¹ TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, s.r.o., Praha. ISBN 978-80-7367-527-1. str. 9.

⁴² DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9. str. 102.

⁴³ TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, s.r.o., Praha. ISBN 978-80-7367-527-1. str. 9.

motivace v podobě známky, ale naopak se toto vyučování vrací k původnímu smyslu učení, tedy pro poznání a porozumění.

V praxi ovšem projektové vyučování stojí vedle tzv. předmětového vyučování, kdy žáci vnímají tyto dva přístupy zcela izolovaně a odlišně. Předmětové vyučování je pro žáka teoretické, plné abstraktních pojmů použitelných jen ve školním prostředí, projektové vyučování naopak vnímá jako praktické, avšak staví žáka mnohdy před neřešitelné úkoly, jelikož je žák nedostatečně vybaven vědomostmi pro komplexní řešení praktických problémů.⁴⁴

Největší negativum projektového vyučování je odborníky i učiteli spatřováno hlavně v časové i prostorové náročnosti, případně také v sociálním složení projektové skupiny žáků. Výuka tohoto typu může být realizována formou tzv. „*projektových dnů* či *týdnů*“, kdy však musí dojít nejen ke kooperaci s žáky, ale i mezi učiteli vzájemně, také je důležitá spolupráce s vedením školy, případně jiných institucí, kde bude projektová výuka probíhat. Další překážku při projektové výuce může představovat také špatné či neefektivní uspořádání pracovního prostoru, kdy na školách není dostatek odborných učeben. V takovémto případě může projekt probíhat také v terénu, přírodě či odborných institucích jako např. v muzeu, galerii, historickém objektu, zoologické zahradě, průmyslovém objektu, planetáriu apod. Vždy záleží na konkrétní podobě projektu, skutečné domluvě s vybranými institucemi a angažovanosti pedagoga nebo lépe skupiny pedagogů.

Často se ale v praxi setkáváme s jevem, kdy učitelé chybně nebo neúplně aplikují projektové vyučování do výuky. Je třeba vždy rozlišit, zda se jedná o skutečné projekty nebo o využití jen některého aspektu projektového vyučování či dílčí metodu.⁴⁵ Za projektovou výuku nelze považovat např. exkurzi, výlet, výtvarnou či pěstitelskou práci bez spoluzodpovědnosti žáka. V tomto případě jde spíše o naplnění zásady názornosti než o skutečnou projektovou výuku.⁴⁶

⁴⁴ TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, s.r.o., Praha. ISBN 978-80-7367-527-1. str. 17.

⁴⁵ TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, s.r.o., Praha. ISBN 978-80-7367-527-1. str. 17.

⁴⁶ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana a Karla ČERNÁ. Projektová výuka. In: *svp.muni.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=495>

Názvem projekt učitelé chybně označují také formu samostatné práce, ve které žák individuálně nebo skupinově zpracovává určité téma s cílem referovat o něm učiteli a spolužákům nebo tvorba plakátu, který shromažďuje a uspořádá získané informace. Tato forma práce je jistě podstatnou aktivizující metodou, ale výsledný produkt a jeho prezentace nepřekračují rozsah referátu.⁴⁷ Další často využívanou „zástupnou“ variantou pro projekt je plnění úkolů dle pracovního listu, žáci tedy různými způsoby vyhledávají informace potřebné k řešení zadaného úkolu. Samozřejmě i tato metoda práce je v projektové výuce zahrnuta jako jedna z fází tvorby projektu, ovšem nemůže tvořit celý jeho obsah, náplň.

Při tzv. „projektových dnech“ je do projektu zapojena obvykle celá škola a tématem může být téměř cokoliv. Většinou jsou ale projekty spojeny s nějakým významným výročí či událostí regionu nebo celého státu.⁴⁸

Další možnou alternativou projektové výuky v současném školství je vytvoření tzv. „projektových hodin“. V rámci vyučovacích hodin jednoho předmětu žáci pracují na projektu pod vedením jednoho učitele. Toto pojetí projektového vyučování však zcela nenaplnuje možnosti projektu, ani to není jeho správné a efektivní pojetí.

Projektové vyučování je dnes chápáno jako jeden z účinných prostředků naplnění cílů současné školy.⁴⁹ **V první řadě připravuje žáky na celoživotní vzdělávání, při projektu totiž skupina žáků řeší aktuální komplexní problém, za který nesou osobní zodpovědnost.**⁵⁰ Žáci nezískávají pasivně již hotové informace, ale naopak je aktivně vyhledávají, zpracovávají a porovnávají s dalšími zdroji. V oblasti personálních a sociálních kompetencí se žáci učí spolupracovat s ostatními členy pracovní skupiny a efektivně komunikovat, řeší společně zadané úkoly a zároveň rozvíjí samostatně své schopnosti a vnitřní motivaci.⁵¹ Vhodně tyto zásady formulují autorky publikace

⁴⁷ TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, s.r.o., Praha. ISBN 978-80-7367-527-1. str. 17.

⁴⁸ *Například tento školní rok 2014/2015 proběhne na většině plzeňských škol projektový den v souvislosti s faktem, že se město Plzeň stalo hlavním městem kultury pro rok 2015.*

⁴⁹ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika : vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7. str. 247.

⁵⁰ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana a Karla ČERNÁ. Projektová výuka. In: *svp.muni.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=495>

⁵¹ TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, s.r.o., Praha. ISBN 978-80-7367-527-1. str. 15.

*Učíme v projektech: „Projektové vyučování pomáhá plnit obecné vzdělávací cíle a utvářet klíčové kompetence, jak je vytyčují současné základní školské dokumenty.“*⁵²

Učitel získává při projektové výuce zcela odlišnou roli než při tradičně pojaté frontální výuce, vystupuje tu totiž jako rádce, pomocník, průvodce, nezúčastněný pozorovatel, moderátor, podněcovatel a konzultant.⁵³ V projektové výuce ustupuje dominantní role učitele do pozadí a naopak se vzniká širší prostor pro komunikaci mezi žáky navzájem. Komunikace mezi učitelem a žáky se při projektové výuce také musí nutně změnit. Tradiční forma pedagogické komunikace sdělující fakta a poznatky, předávající informace a hodnotící se mění a soustředí se rovněž na komunikování potřeb, zájmů a představ žáků, komunikaci týkající se žákovských emocí, postojů a hodnot. Učitel tedy pozná nejen, co žáci umí, ale také jak smýšlejí, jak vnímají okolní svět, jak se učí, ale také jakým způsobem dokážou získané informace předat, interpretovat.⁵⁴

⁵² DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9. str. 104.

⁵³ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana a Karla ČERNÁ. Projektová výuka. In: *svp.muni.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=495>

⁵⁴ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana a Karla ČERNÁ. Projektová výuka. In: *svp.muni.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=495>

3.1.1 Fáze projektové výuky

3.1.1.1 Plánování projektu

Náměty na samotný projekt mohou vycházet jak ze zájmu učitele, tak žáků, ale třeba i rodičů či partnerů školy. Nejvhodnějším způsobem plánování projektu, také nejvíce motivujícím, je samozřejmě pokud si žáci téma projektu zvolí sami.

V první fázi se řeší především otázky, jaký projekt bude realizován, jakým způsobem a proč je zvolen právě tento typ projektu. Také by měl být v této fázi zvolen samotný název projektu a to, co bude jeho závěrečným výstupem, produktem.

Výběr správného projektu je významný z hlediska motivace žáků k řešení projektu a uvědomění si přínosu svého konání.⁵⁵ Výběrem projektu učitel podněcuje u žáků emocionální i volní složku a pomáhá žákovi blíže si ujasnit daný záměr.

3.1.1.2 Realizace projektu

Při realizaci projektu se už postupuje podle předem dohodnutého plánu. Klíčová je zde vlastní aktivita žáků. Žáci sbírají vhodný materiál, třídí ho, analyzují, zpracovávají a kompletují.⁵⁶ Role pedagoga v této části projektu je role „pouhého“ poradce, který by měl usměrňovat konání žáků pouze tehdy, pokud se odklánějí od záměru a cílů projektu. Na významu nabývá role pedagoga zejména při dlouhodobých projektech, kdy je zodpovědný za dlouhodobou motivaci svých žáků k dokončení projektu a za úspěšnost projektu celkově.⁵⁷

⁵⁵ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9. str. 104.

⁵⁶ TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, s.r.o., Praha. ISBN 978-80-7367-527-1. str. 15.

⁵⁷ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana a Karla ČERNÁ. Projektová výuka. In: *svp.muni.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=495>

3.1.1.3 Prezentace výstupu projektu

Tato fáze projektu zahrnuje vlastní prezentaci, představení, výsledku projektu, k němuž žáci spolu s učitelem dospěli. Výstup z projektu může mít různou formu, ať už prezentace ústní či písemné, forma výstupu je dohodnuta už ve fázi plánování projektu. Závěrečný výstup může tedy mít mnoho podob, např. nástěnka, výstava, prezentace v programu PowerPoint, novinový článek, časopis, kniha, videozáznam, časopis, model, výlet, audionahrávka, beseda, koncert, školní jarmark, olympiáda, webové stránky apod.⁵⁸

Vlastní prezentace pak může být uskutečněna v několika stupních, buď jako prezentace ve třídě pouze pro spolužáky, prezentace pro školu mimo vlastní třídu, prezentace pro rodiče, prezentace pro veřejnost, prezentace v rámci instituce, která spolupracovala se školou na projektu apod.

Velmi vhodné je prezentaci projektu předvést rodičům, kteří si tak utvoří představu o činnosti školy, třídy i výsledcích svého dítěte.

3.1.1.4 Hodnocení projektu

Při hodnocení projektu je do něj nutno zahrnout celý proces, všechny fáze projektu, nikoliv pouze výsledný produkt. Při hodnocení je také důležité využít možnosti sebereflexe a sebehodnocení.⁵⁹ Žáci posuzují, co se jim podařilo, co je potřeba ještě vylepšit, jak probíhala spolupráce s ostatními spolužáky, jak byly řešeny vzniklé potíže apod.

V závěru může učitel také zjistit, co si žáci z projektu zapamatovali, jaké informace a dovednosti získali atd.

Výsledky a hodnocení zpětné vazby mohou učitelé využít k reflexi, zdokonalování výkonu žáků i vlastní učitelské praxi.

⁵⁸ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana a Karla ČERNÁ. Projektová výuka. In: *svp.muni.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=495>

⁵⁹ TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, s.r.o., Praha. ISBN 978-80-7367-527-1. str. 16.

3.1.2 Pozitiva a negativa projektové výuky

Hlavním pozitivem z hlediska žáka představuje projektová výuka v tom, že působí na rozvoj osobnosti dítěte jako celku, tedy komplexně rozvíjí jeho osobnost ve všech rovinách.⁶⁰ Zaměřím se nyní na rovinu možností duševního rozvoje dítěte v oblasti kognitivního, emocionálního, volního a motivačního vývoje, které je rozvíjena nejvíce.⁶¹ Žáci při projektu získávají silnou motivaci k učení, přebírají zodpovědnost za výsledky své práce, rozvíjí se u nich tedy samostatnost, získávají zkušenosti i v praktické rovině poznatků, ne jen teoretické. Dále je rozvíjena emocionální složka žákovy osobnosti, kdy žáci intenzivně prožívají proces učení. Žáci se učí pracovat s různými informačními zdroji a získané informace správně ověřovat. Během procesu poznávání se naučí také řešit nastalé problémy (odborné, organizační i sociální), organizovat, plánovat a hodnotit svou práci a v neposlední řadě vidí smysluplnost svého jednání a získává komplexní pohled na řešený problém.⁶²

Z hlediska učitele se pozitivem při projektové výuce stává především přijímání jeho nových rolí jako poradce, koordinátora činnosti žáků a moderátora.⁶³ Dále učitel získává možnost rozvíjet další výukové strategie, metody a formy práce, rozšiřuje své plánovací a organizační dovednosti a také získává nový pohled na možnosti hodnocení a sebehodnocení.

Klíčová pozitiva ovšem projektová výuka nese hlavně ve svém propojení školní teorie a praktického života, vybavuje žáka i určitými postoji a hodnotami. **Projekt propojuje znalosti a dovednosti z různých oborů, významně tedy posiluje využití mezipředmětových vztahů.**⁶⁴ Dále projekt nabízí pestrou metodiku práce a nevšední

⁶⁰ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana a Karla ČERNÁ. Projektová výuka. In: *svp.muni.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=495>

⁶¹ TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, s.r.o., Praha. ISBN 978-80-7367-527-1. str. 16.

⁶² DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9. str. 104.

⁶³ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana a Karla ČERNÁ. Projektová výuka. In: *svp.muni.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=495>

⁶⁴ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9. str. 104.

organizaci vyučování, navozuje partnerský vztah a komunikaci mezi učitelem a žákem, umožňuje kontakt školy s okolním světem a konečně, jak již bylo uvedeno, formuje komplexně celou osobnost dítěte.

Negativa projektové metodiky v žákovské rovině tvoří v první řadě časová náročnost, dále neschopnost získání (nedostupnost) potřebných informací, případně může časem dojít únavě a ztrátě motivace. Často žáci však nejsou vybaveni potřebnými kompetencemi k řešení projektu, nejsou schopni spolupráce ve skupině, vzájemné komunikace, demokraticky volit jedno řešení problému atd.

Zaměřím-li se na negativa projektu z pohledu učitele, opět na prvním místě stojí časová náročnost přípravy projektu, poté nesystematičnost projektového vyučování jako takového, další překážkou může být spolupráce s ostatními učiteli, případně vedením školy. Projektová výuka klade vysoké nároky také na teoretickou i metodickou přípravu učitele, na jeho organizační dovednosti i flexibilitu v průběhu realizace projektu.

Zásadní nevýhody jsou mezi učiteli spatřovány právě v časové náročnosti, organizaci vyučování, kdy projekt obvykle vyžaduje nutnou úpravu rozvrhu, není respektována systematičnost vzdělávání a princip postupnosti, projektová výuka mnohdy klade nároky i na materiální vybavení či prostředí, což vyžaduje často jisté finanční náklady.

Z tohoto výčtu vyplývá, že pozitiva projektového vyučování jasně dominují. Hlavní potíže často vycházejí z nedostatečné teoretické i metodické vybavenosti učitelů i žáků k řešení projektů.

3.2 Integrovaná výuka v současné české škole

V současném systému českého školství je pojem integrace často skloňovaným tématem. Pojetí integrace je však v pedagogice chápáno různým způsobem a má také různý význam.⁶⁵ Mnohdy se setkáváme s pojmy „*integrovaná škola*“, „*integrované vzdělání*“ a „*integrovaná výuka*“, které mají zcela odlišný význam. *Integrovaná škola je chápána ve smyslu propojení různých stupňů a typů školního vzdělání v jednu organizační jednotku.*⁶⁶ Integrované vzdělání je potom zaměřeno především na zapojení různě handicapovaných žáků nebo žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžného typu školy. Pojem integrovaná výuka označuje spojení učiva jednotlivých učebních předmětů nebo kognitivně blízkých vzdělávacích oblastí v jeden celek, kde se uplatňuje celá řada mezipředmětových vztahů.⁶⁷

Pro účely této diplomové práce se zaměřím hlavně na problematiku integrované výuky, kde integrované vyučovací předměty záměrně propojují vzdělávací obsah několika oborů na základě tematické příbuznosti. Sjednocujícím prostředkem je nejen téma, ale i cíl výuky. „*Integrované kurikulum je založeno především na multilaterálních vazbách v obsahu učiva, které umožňují poznání světa jako celku.*“⁶⁸ Zásadní význam pro integraci mají právě mezipředmětové souvislosti, které umožňují přesah mezi jednotlivými vzdělávacími obory na úrovni učiva, ovšem nepostihují výstupy žáků a cíle vzdělávání. Oproti tomu integrovaný vyučovací předmět směřuje naplnění jak cílů jednotlivých integrovaných vzdělávacích oborů, tak nově vytčeného, integrovaně pojatého, cíle.⁶⁹ Integrace umožňuje dle rámcově vzdělávacího programu propojení vzdělávacího obsahu na úrovni témat, tematických okruhů či vzdělávacích oblastí. Mezipředmětové vztahy se však stále nápadně uplatňují, zejména dochází k propojení teorie a praxe. Integrace vyučovacího předmětu prezentuje jeden z hlavních principů rámcově vzdělávacího programu, překonává totiž roztržitost poznatků

⁶⁵ PODROUŽEK, Ladislav. *Integrovaná výuka na základní škole v teorii a praxi*. Plzeň: Fraus, 2002. ISBN 80-7238-157-1. str. 11.

⁶⁶ HESOVÁ, Alena. Integrace ve výuce. In: www.rvp.cz [online]. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/12039/INTEGRACE-VE-VYUCE.html/>

⁶⁷ HESOVÁ, Alena. Integrace ve výuce. In: www.rvp.cz [online]. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/12039/INTEGRACE-VE-VYUCE.html/>

⁶⁸ PODROUŽEK, Ladislav. *Integrovaná výuka na základní škole v teorii a praxi*. Plzeň: Fraus, 2002. ISBN 80-7238-157-1. str. 11.

⁶⁹ HESOVÁ, Alena. Integrace ve výuce. In: www.rvp.cz [online]. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/12039/INTEGRACE-VE-VYUCE.html/>

v jednotlivých předmětech a představuje učivo v jeho vzájemných souvislostech v kooperaci s ostatními vyučovacími předměty.

Důležité však je odlišení konceptu integrovaného vyučovacého předmětu a integrované tematické výuky. Model integrované tematické výuky představila Susan Kovalíková a tento typ výuky je založen na jednom celoročním sjednocujícím tématu a jeho rozepsání do všech rozvětvlujících se témat dovedností, které obsahuje.⁷⁰ Téma je zvoleno tak, aby bylo odrazem skutečného života, mělo by žáka motivovat, zajímat i v jeho volném čase a skutečně ovlivnit jeho praktický život. S takovýmto komplexním přístupem se ve výuce setkáváme bohužel ojediněle. Častější bývá jednodenní či týdenní integrovaná výuka, kterou sjednocuje jedno ústřední téma. Některá témata mohou být realizována i několika vyučujícími najednou v rámci jejich výukových předmětů a to v době, kdy se v několika různých předmětech ve stejném období probírá shodné téma.⁷¹

Integraci vzdělávacích oborů výrazně napomohla koncepce RVP, kde je vzdělávací obsah rozdělen do vzdělávacích oblastí. Vymezené vzdělávacích oblastí posiluje blízkost vzdělávacích oborů. Vzdělávací obory zařazené do jedné vzdělávací oblasti jsou si obsahově blízké, mají společnou charakteristiku a cílové zaměření.⁷² Současně je tedy i podporován mezioborový přístup k výuce.

Integrovaná výuka je popsána a ukotvena v ŠVP, konkrétně se musí tato integrace promítnout do školního učebního plánu i učebních osnov. Informace o integrovaných vyučovacích předmětech by měly být součástí charakteristiky školního vzdělávacího programu, souvisí totiž se zaměřením školy a výchovně – vzdělávacími strategiemi.⁷³ Integrovaná výuka vychází z koncentrace učiva. To znamená, že probíraná látka se soustředí kolem určitého tématu. Díky tomu můžeme propojovat učivo několika předmětů zároveň. Koncentrace učiva posiluje smysluplnost učení, každý úkol plní

⁷⁰ KOVALÍK, Susan; OLSEN, Karen. . *Integrovaná tematická výuka-model*. Kroměříž: Spirála, 1995. ISBN 80-901873-0-7. str. 204.

⁷¹ HESOVÁ, Alena. Integrace ve výuce. In: www.rvp.cz [online]. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/12039/INTEGRACE-VE-VYUCE.html/>

⁷² PODROUŽEK, Ladislav. *Integrovaná výuka na základní škole v teorii a praxi*. Plzeň: Fraus, 2002. 96 s. ISBN 80-7238-157-1. str. 11.

⁷³ PODROUŽEK, Ladislav. *Integrovaná výuka na základní škole v teorii a praxi*. Plzeň: Fraus, 2002. 96 s. ISBN 80-7238-157-1. str. 11.

určitou funkci a má význam pro řešení problémové situace.⁷⁴ Právě smysluplnost učiva dokáže aktivovat žákovu chuť se učit, jelikož v něm vidí užitečnost pro jeho praktický život.

„Integrace obsahu vyučování probíhá na několika úrovních- na úrovni psychologické (u žáka), obsahové (vzdělávací oblasti základního vzdělávání) a didaktické (u učitele).“⁷⁵

Samotný pojem integrovaná výuka však může být v širších souvislostech chápán trojím způsobem, jako konsolidace, koncentrace a koordinace učiva.⁷⁶ Konsolidace učiva je chápána ve smyslu splynutí obsahu různých vyučovacích předmětů v jeden samostatný učební předmět. Tím také dojde ke snížení celkového počtu vyučovacích předmětů, kde jsou sjednoceny předměty jako např. chemie a fyzika, biologie a zeměpis nebo dějepis a občanská výchova apod. V tomto případě se tedy jedná o tzv. vnější integraci předmětů, kde jsou spojeny učební předměty z podobných kognitivních oblastí, jsou tedy využity jen bilaterální mezipředmětové vztahy.

Řešení určitého problému současně z různých hledisek jednotlivých vědních oborů je chápáno jako koncentrace učiva. Dle zákonitostí integrované výuky by měl být vytvořen předmět, který umožňuje různé pohledy na danou skutečnost spojit v jeden celek a uplatnit tedy velké množství multilaterálních mezipředmětových vazeb.⁷⁷ V tomto případě se už jedná o vnitřní integraci obsahu učiva, kdy je daný problém koncipován tak, aby umožnil celistvý pohled na danou problematiku a její řešení v několika učebních předmětech současně.

Koordinace učiva je založena na spolupráci mezi jednotlivými předměty, využití obsahu jednoho učebního předmětu v druhém. Význam koordinace v pedagogice spočívá ve využití bilaterálních mezipředmětových vazeb, učivo je v tomto případě aktualizováno a je možno využít široký výběr námětů k práci.

⁷⁴HESOVÁ, Alena. Integrace ve výuce. In: www.rvp.cz [online]. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/12039/INTEGRACE-VE-VYUCE.html/>

⁷⁵ RAKOUŠOVÁ, Alena. *Integrace obsahu vyučování v primární škole: Integrované slovní úlohy napříč předměty*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-2529-1. str. 7.

⁷⁶ PODROUŽEK, Ladislav. *Integrovaná výuka na základní škole v teorii a praxi*. Plzeň: Fraus, 2002. 96 s. ISBN 80-7238-157-1. str. 11.

⁷⁷ HESOVÁ, Alena. Integrace ve výuce. In: www.rvp.cz [online]. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/12039/INTEGRACE-VE-VYUCE.html/>

Nepochybným přínosem integrované výuky je spojení školního prostředí s životní praxí, propojování poznatků a chápání souvislostí. Integrované vyučovací předměty pomáhají žákům snadněji uchopit podstatu dané problematiky, ač je probírána v různých předmětech, umožní chápat rozdílné souvislosti, vnímat různé úhly pohledu na stejné téma a pracovat s odlišnými termíny.

Při integrované tematické výuce se v první řadě využívá tématu jako významného motivačního prvku a jeho mezipředmětové propojenosti. Integrovaná tematická výuka je často dávána do souvislosti s projektovým vyučováním. Přestože jsou si tyto metody ve své podstatě poměrně blízké, je třeba mezi nimi rozlišovat.⁷⁸ Společná pro obě metody je právě jejich propojenost s praxí a integrace poznatků z různých předmětů či tematických celků. Cílem integrace poznatků z hlediska vyučování je získat čas pro hlubší osvojení učiva, z hlediska žákova učení pak má integrace poznatků žákovi pomoci vytvářet souvislosti mezi jednotlivými předměty, napomáhat strukturalizaci a systematizaci vědomostí, přispívat k trvalému osvojení znalostí a jejich využívání ve škole i praktickém životě.

Mezi nejzřetelnější rozdíly patří fakt, že integrovaná výuka rozpracovává téma do širších struktur, naopak projekt více a cíleně spěje k výslednému produktu.⁷⁹

Integrace vzdělávacích obsahů přispívá k vytvoření logické struktury mezi poznatky a k porozumění podstatným znakům pojmů.⁸⁰ „*Integrovaná výuka je chápána ve smyslu spojení (syntézy) učiva jednotlivých učebních předmětů nebo kognitivně blízkých vzdělávacích oblastí v jeden celek s důrazem na komplexnost a globálnost poznávání, kde se uplatňuje řada mezipředmětových vztahů.*”⁸¹

Právě projektová výuka zmiňovaná v předešlé kapitole umožňuje horizontální integraci obsahu vyučování, tedy propojení znalostí z různých vyučovacích předmětů, ale zároveň umožňuje vertikální integraci - propojení teorie a praxe, školy a života.

⁷⁸ HESOVÁ, Alena. Integrace ve výuce. In: www.rvp.cz [online]. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/12039/INTEGRACE-VE-VYUCE.html/>

⁷⁹ TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, s.r.o., Praha. ISBN 978-80-7367-527-1. str. 21.

⁸⁰ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9. str. 106.

⁸¹ PODROUŽEK, Ladislav. *Integrovaná výuka na základní škole v teorii a praxi*. Plzeň: Fraus, 2002. 96 s. ISBN 80-7238-157-1. str. 13.

4 NOVÉ MOŽNOSTI VYUŽITÍ MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ VE VÝUCE DĚJEPISU

Jak již bylo několikrát uvedeno, reforma českého školství si za jeden ze svých cílů klade zlepšení provázanosti a systémovosti výuky. Dochází tedy ke kooperaci jednotlivých vzdělávacích předmětů v rámci vzdělávacích oblastí, nad školními předměty je vytvářen jakýsi „širší myšlenkový systém“.⁸² Mezioborovost by tak měla sloužit konkrétním cílům a být prostředkem k naplňování klíčových kompetencí.

V rámci každého vyučovacího předmětu a jeho propojení s jinými předměty nabývá ovšem mezioborovost různých podob, ve výuce dějepisu lze interdisciplinaritu vymezit trojím způsobem.⁸³ Prvním vymezením je nadoborovost, tento termín vychází ze zavádění tzv. průřezových témat do výuky, jelikož jsem se průřezovým tématům věnovala již v předešlé části, nyní se touto problematikou důkladněji zabývat nebudu. Druhé vymezení tvoří tzv. „vnější mezioborovost“ - tedy hledání styčných ploch mezi jednotlivými vzdělávacími obory, předměty, pro dějepis především s předměty humanitními: s jazyky, občanským a společenskovedním základem, případně s geografii. Třetím vymezením je tzv. „vnitřní mezioborovost“, pod tímto pojmem si představíme hlavně vnitřní spolupráci jednotlivých oborů současné historiografie.⁸⁴

Problematika provázanosti historiografie se školním dějepisem je skutečně nesnadným úkolem. Problematická je především otázka „stravitelnosti“ historiografického textu ve školní výuce, kde přitom musí zůstat zachována smysluplná a hodnotná podoba původního textu. Jedná se hlavně o dvě roviny.⁸⁵ O rovinu prostorovou, tedy jak propojit místní dějiny, chcete-li regionální dějiny, s dějinami národními a obecnými. Druhá rovina je dána objektivním tlakem na opouštění

⁸² MÄRC, Josef a kol.. *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům: Stupínek, jeviště, plátno*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2010. ISBN 978-80-7414-257-4. str. 10.

⁸³ MÄRC, Josef a kol.. *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům: Stupínek, jeviště, plátno*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2010. ISBN 978-80-7414-257-4. str. 10.

⁸⁴ MÄRC, Josef a kol.. *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům: Stupínek, jeviště, plátno*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2010. ISBN 978-80-7414-257-4. str. 10.

⁸⁵ Týž, tamtéž.

od klasického pojetí dějin, především upřednostňování politických dějin ve výuce. Mimo těchto politických dějin do výuky pronikají také dějiny kulturní, hospodářské, sociální, dějiny vědy a techniky, každodennosti, mentalit, etnik, dějiny s genderovou tematikou aj. Výzvou pro současný školní dějepis tedy je uspořádat tyto segmenty dějin v souvislé, srozumitelné a funkční celky.

4.1 Dějepis a průřezová témata

Zřejmě největší možnosti pro kooperaci dějepisu s ostatními učebními předměty skýtají průřezová témata. Ovšem kromě povinných průřezových témat integrovaných již v rámcově vzdělávacím programu můžeme do tohoto systému zařadit témata doplňující či doporučené rámcově vzdělávacím programem. Jedním z takovýchto témat může být např. *výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví*, které vytváří nejen prostor pro projektové vyučování, ale také podporuje regionální tematiku a lokální či národní patriotismus. Další zajímavé téma představuje *filmová a audiovizuální výchova*, cílem filmové a audiovizuální výchovy je především snaha nabídnout školám databázi vhodných filmů k jednotlivým historickým dobám a metodické materiály k daným filmům. V neposlední řadě lze v hodinách dějepisu využít i prvky *dramatické výchovy*.

4.2 Interdisciplinární vazby dějepisu

Problematika mezipředmětových vazeb školních předmětů je v dnešní době stále aktuální, hlavně díky české kurikulární reformě školství. Smysl této reformy a transformace školství je reagovat v oblasti výchovy a vzdělávání na potřeby a požadavky moderní společnosti.⁸⁶ Interdisciplinární vazby dnešního dějepisu (i ostatních vyučovacích předmětů) souvisí především s tzv. „vzdělávacími oblastmi“, kdy *vzdělávací oblast* představuje vlastně orientačně vymezený celek vzdělávacího

⁸⁶ MORÁVKOVÁ, Naděžda. Závěrečné práce na středních školách jako multipředmětové absolventské projekty. In: *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2010. s. 63-75. ISBN 978-80-7414-257-4.

obsahu, je tedy tvořena více vzdělávacími obory, které jsou si obsahově blízké. Proto nemluvíme pouze o mezipředmětových vztazích, ale zároveň také o mezioborových vazbách předmětů.⁸⁷ Je třeba dostatečně vymezit vztahy jak mezi předměty, tak mezi obory, jedině tímto způsobem nebudou vztahy mezi předměty pouze vnější nahodilé, ale budou odpovídat tomu, jak je zamýšlena koncepce určité vzdělávací oblasti a jak by odpovídalo systematické vzdělávacích oborů, které mají být integrovány.⁸⁸

4.2.1 Historická čítanka

Práce s historickou čítankou, která přirozeně propojuje vzdělávací oblasti *Jazyk a jazyková komunikace* a *Člověk a společnost*, v dnešním pojetí vyučování dějepisu pomáhá u žáků utvářet povědomí o historii nejen našeho národa, ale i obecně. Na základě příběhů z krásné literatury žáci dokážou lépe pochopit historické jevy i souvislosti, ovšem, což je daleko přínosnější, pro žáky se daná historická doba stane více hmatatelnou, představitelnou a pochopitelnou. Historické příběhy rozvíjejí žákovu fantazii a představivost, na jejímž základě pak dokáže lépe ilustrovat dané historické období. Navíc díky historické čítance s vhodným výběrem textů z dějin každodennosti, žák dojde k poznání, že dějiny nejsou pouhým sledem politických událostí, případně výčtem letopočtů, ale svébytným zdrojem informací o životě našich předků.

4.2.2 Dějepis a film

V současné koncepci RVP a jeho průřezových témat, především při využití mediální výchovy ve školní praxi, je nutno zmínit také vztah kinematografie a školního dějepisu, tedy vztah mezi mediálním sdělením a historickou realitou. Pokud máme jako učitelé kultivovat historické vědomí žáků, nesmíme zapomínat na to, že se tak neděje

⁸⁷ BENEŠ, Zdeněk. Horizonty školního dějepisu. In: *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2010, s. 32-44. ISBN 978-80-7414-257-4.

⁸⁸ BENEŠ, Zdeněk. Horizonty školního dějepisu. In: *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2010, s. 32-44. ISBN 978-80-7414-257-4.

pouze ve školní lavici, ale naopak vést žáky i prostřednictvím práce s historickou čítankou, s předlohami historických filmů, k odlišování historické reality od fikce. Filmové náměty z historie jsou v kinematografii velice frekventované, mohou spoluutvářet historické vědomí běžné společnosti o určité historické události či době. Tento typ filmové produkce neustále působí na veřejnost a její mínění o minulosti, mnohdy určitá část kinematografické tvorby zcela vybočuje z historické reality, proto se dějepisná výuka vůči tomuto tématu nemůže uzavírat.⁸⁹ V současnosti získává běžný konzument poznatky o historických souvislostech převážně v obrazové podobě, hlavně prostřednictvím televize či filmu. Je tedy zřejmě obtížné napojit se na historický kontext vyžadující jistou dávku abstraktního myšlení a znalost historie.

Pokud naučíme žáky filmy a dokumenty s historickou tematikou správně chápat a interpretovat, lépe porozumí okolnímu světu a stanou se odolnějšími vůči manipulacím medií. Často se ve školní praxi stává, že učitel využije filmovou či textovou ukázkou jako expozici daného učiva. Žáci se zabývají pouze porozumění obsahu textu či filmu, nikoliv pak jeho vnitřní a vnější kritikou. *„Právě analýza a tvorba historického obrazu vytváří rozdíl mezi textově obrazovými a filmovými prameny. Film je totiž potřeba vnímat jako opak textových a obrazových pramenů. Zatímco z textových a obrazových pramenů obraz minulosti konstruujeme, u filmů jej musíme nejprve demontovat, teprve poté můžeme ze získaných poznatků vytvořit náš vlastní obraz historie.“*⁹⁰ Filmová podoba historické skutečnosti pro svou jednoduchost tvorby obsahů je mnohdy pohodlnější než vlastní myšlenková konstrukce historického jevu.

Z tohoto hlediska nepředstavuje film pouze určitou motivaci při hodinách dějepisu, ale stává se klíčovým nástrojem ke kultivaci historického vědomí žáků. Současné pojetí didaktiky dějepisu koresponduje i s využitím filmu při výuce dějepisu a je založeno na dialogu mezi dostupnými prameny minulosti, otázkami, které vzbuzují,

⁸⁹ ŠTĚPÁNEK, Kamil. K roli filmu v současném školním dějepise. In: *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2010, s. 32-44. ISBN 978-80-7414-257-4.

⁹⁰ ŠTĚPÁNEK, Kamil. K roli filmu v současném školním dějepise. In: *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2010, s. 32-44. ISBN 978-80-7414-257-4.

a pluralitou možných historických interpretací.⁹¹ Vhodným výběrem filmové ukázky můžeme vytvářet různé situace, kdy si žáci kladou otázky ohledně minulosti a zároveň na ně hledají odpovědi. Film tedy tvoří jakousi ilustraci historické skutečnosti, čemuž se přirozeně nejvíce blíží film dokumentárního typu.

Práce s ukázkami, nejen filmovými, transformují také vztah mezi učitelem a žákem, žáci mají větší prostor pro vzájemnou interakci. Role učitele i žáka se stává tvořivější, učitel může žákům pomoci nahlédnout do dané situace a modelovat ji, proti tomu žáci nepřijímají pouze pasivně informace, ale kladou si otázky a aktivně se podílí na smyslu probírané látky.⁹²

⁹¹ ŠTĚPÁNEK, Kamil. K roli filmu v současném školním dějepise. In: *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2010, s. 32-44. ISBN 978-80-7414-257-4.

⁹² ČINÁTL, Kamil. Film ve výuce dějepisu. [www.goethe.de](http://www.goethe.de/ins/cz/pro/grenzstreifen/Film_ve_vyuce_dejepisu.pdf) [online]. [cit. 2015-01-21]. Dostupné z:http://www.goethe.de/ins/cz/pro/grenzstreifen/Film_ve_vyuce_dejepisu.pdf

II. DIDAKTICKÁ ČÁST

CHRONOLOGICKÉ ROZDĚLENÍ

1. Od lovců mamutů na Velkou Moravu

Pravěk v českých zemích, Slované, Velká Morava

2. Kníže Přemysl a jeho rod

Počátky českého státu + Přemyslovci

3. Lesk koruny rytířstva pohasl v bahně Moháče

Lucemburkové, Jagellonci

4. V záři kalicha

Husitství, Jiří z Poděbrad

5. Z temnot probuzené jaro národů

Habsburkové, třicetiletá válka, do r. 1848

6. Viribus unitis (Společnými silami)

1848-1914

7. „Tak nám zabili Ferdinanda!“

První světová válka a její dopad na české země

8. Od samostatnosti k okupaci

1918-1945

9. Krátký proces s obdobím svobody

1945-1968

10. Poučením z krizového vývoje k chataření

1968-1989, období normalizace

CHRONOLOGICKÉ ROZDĚLENÍ

1 OD LOVCŮ MAMUTŮ NA VELKOU MORAVU

V první didaktické aplikaci se zabývám nejstarším a nejdelším obdobím dějin lidstva – pravěkem a poté prvním státním útvarem rozkládajícím se také na území dnešní České republiky - Velkomoravskou říší.

Pravěk, již jsem uvedla, patří k nejdelším obdobím v lidských dějinách a podle mého názoru také k nejdůležitějším obdobím. V jaké jiné historické době lidská společnost prošla takovýmto mimořádným pokrokem, kdy se od prostých hominidů lidský rod vyvinul až k jeho současné podobě homo sapiens sapiens ? V tomto období můžeme sledovat neobyčejný vývoj lidské společnosti, z prvotního rodového zřízení až ke složité kmenové struktuře a organizovanosti obyvatelstva.

Nejen lidský rod zaznamenal výrazné změny, měnily se i přírodní podmínky. V průběhu pravěku se vystřídaly čtyři doby ledové (glaciály) a tři doby meziledové (interglaciály). Na tyto výkyvy si musel pravěký člověk zvyknout a přizpůsobit se, aby nyní mohl obývat naši planetu.

Vynalézavost pravěkých lidí, zejména v oblasti technologií, byla skutečně ohromující, dodnes je s podivem, co všechno pravěcí lidé dokázali v tehdejších primitivních podmínkách a s primitivními nástroji vyrobit. Ovšem tito lidé se nezaměřovali pouze na praktické dovednosti a využití výrobků, pravěcí obyvatelé vykazovali i hluboké estetické cítění, jehož důkazem jsou nám do dnešních dob zachované sošky venuší, jeskynní malby či archeologické nálezy keramiky nebo šperků atd. V první kapitole didaktických aplikací mé diplomové práce se věnuji největšímu vynálezu v dějinách lidstva- vynálezu ohně, také jsem neopomenula významnou uměleckou památku z Dolních Věstonic, první keramiku světa- Věstonickou venuši.

Téma pravěku je pro dnešní žáky v prostoru i čase velmi vzdálené, mnohdy nepředstavitelné a neuchopitelné, zvláště obtížné pro žáky je pochopit podstatu tohoto nejdelšího období vývoje lidské společnosti. Proto jsem se zaměřila hlavně na konkretizaci představ o životě pravěkých lidí, jejich kulturu a přínos dnešní společnosti. Žáci si uvědomí, že veškeré zásadní změny pro vývoj člověka se udály právě v pravěku a upustí od případné představy primitivních pravěkých lidí, která

mnohdy převažuje. Posilování kompetencí občanských se projeví hrdostí nejen na svůj národ, ale hlavně na lidský druh jako takový. Žáci poznají, jak velký přínos dnešnímu lidstvu byl učiněn již v dobách pravěku.

Poslední didaktickou aplikaci tohoto tématu přináší text pana Jindřicha F. Bobáka o Slovanech na Moravě, neboli „*Jak žili naši předkové*“. Velkomoravská říše je prvním státním útvarem, který zasahoval i na naše území. Toto období představuje významný mezník, který později přispěl i k christianizaci Čech. Příchod Konstantina a Metoděje na Velkou Moravu v roce 863 n. l. je zřejmě v této souvislosti nejvýznamnější událostí tohoto období. Ovšem ani vyspělá kultura Velké Moravy, potažmo Slovanů, nesmí být opomenuta, proto pávě jí věnuji poslední didaktickou aplikaci v této kapitole.

1.1 Ukázka č. 1: LOVCI MAMUTŮ

Eduard Štorch

VYNÁLEZ OHNĚ

Jednou odpoledne připadla hlídka na Kopčema a Veverčáka. Hoši přešlapovali ve sněhu a nadávali na rosomáky. Kdyby se aspoň nějaký lačný rosomák přiloudal teď ta dne, aby se s ním mohli pohonit! Zahřáli by se.

Do večera je dlouho – co dělat?

Veverčák si našel odhozenou kost a vrtal ji pazourkovou špičkou. Netrvalo to příliš dlouho a kost byla proděravěna. Kopčem si také našel kost; neměl vhodný pazourek, proto vrtal smrkovým dřívkem. To byl nápad! Však se mu Veverčák smál, jak marně dřívkem vrtí. Z Kopčema už teklo, jak se zapotil vrtěním, ale výsledek nebyl vůbec patrný.

Veverčákovi posloužila provrtaná kost jako znamenité spínadlo kožešiny u krku. Prostrčil si oba konce stahovacího řemínku otvorem kosti a přivázal na ně malá dřívka. Když se bude chtít rozepnout, prostrčí jen dřívka otvorem zpět. Už nebude mít trápení se zašmodrchaným uzlem!

Kopčem viděl, že marně závodí s Veverčákem; dřívkem kost neprovrtá! Zahodil ji a místo ní vytáhl z hromady chvojí, kterou bylo maso přikryto, kousek dřeva, smolný úlomek borové větve. Zkusí je provrtat a bude mít spínadlo dřevěné. Půjde to asi, dřevo je pěkně vyschlé.

Veverčák nabídl Kopčemu svůj pazourkový hrot, ale Kopčem jej nepřijal. Vrtal svou smrkovou hůlkou. Výsledek ale nebyl o mnoho lepší, nežli byl prve. Napadlo ho, aby zkusil vrtět oběma rukama. Veverčák mu podložku ochotně podržel a Kopčem vzal hůlku mezi natažené dlaně.

Teď už se hůlka točila zčerstva! V podloženém dřevě se vyrýval maličký důlek a plnil se černým práškem. Kopčem měl radost, že se mu práce daří, a vrtěl, co mu síly stačily. Udýchán přestal, aby nabral dechu.

„Viděls?“ zvolal Veverčák překvapeně. „Kouří to! Tuhle z toho doličku se zakouřilo.“

Kopčem vyvalil nechápavě oči. Co by tu mohlo kouřit? Přesvědčí se. A honem začal zase vrtět hůlkou.

Skutečně – z doličku se trochu kouřilo.

Kopčemovi již síly nestačily, vystřídal ho Veverčák. I jemu stoupal bílý obláček dýmu z vykroužené jamky ve dřevě. Kopčem znova vrtěl, až únavou nemohl a hůlka mu vypadla z ruky.

Veverčák mu chtěl hůlku podat, ale povšiml si luku, zapíchnutého vedle ve sněhu. Hned luk druhou rukou vytáhl. Kopčem uhodl, že mu chce Veverčák jeho hůlku vystřelit lukem, a začal se s ním o luk tahat.

Veverčák nasadil už smrkový prut na tětivu luku, ale Kopčem mu v záblesku okamžitého nápadu náhle vytrhl luk i s hůlkou z rukou a ovinul vrtidlo tětivou luku. Přidržel hůlku do začernalé jamky v borovém dřevě a začal usilovně lukem tahat sem a tam. Hůlka se v doličku rychle točila. Šlo to teď mnohem lépe nežli dříve, ale hůlka vyskakovala z jamky.

Rozpálený Kopčem uchopil kus vyhloubené kosti a opřel do ní vrtící hůlku. Tahal teď lukem ještě rychleji a brzo se z jamky kouřilo. Bylo cítit zápach doutnajícího ohně.

Oheň – oheň nablízku!

Znavený Kopčem si musel trochu oddychnout. Veverčák, zaujatý Kopčemovým počínáním, zlehka foukl do vyhloubené jamky, v níž čadilo trochu zuhelnatělého prášku.

Veverčák tvrdil, že tam dokonce zasvítila jiskřička.

I rozčilený Kopčem zlehka dechl do jamky. Vyvalilo se trochu dýmu. Kopčem strhl z Veverčákovy čepice několik ozdobných per – at' si Veverčák škňuří nebo ne – a přistrčil je k jamce. Zdlouha foukal – najednou blesklo světlélko, peříčka chytla – a zahořel plamének ...

Největší vynález v lidských dějinách byl učiněn!⁹³

⁹³ ŠTORCH, Eduard. *Lovci mamutů : román z pravěku*. Praha: Albatros, 2010. ISBN 978-80-00-02698-5. str. 31-33.

Od lovců mamutů na Velkou Moravu - Didaktická aplikace:

Komentované čtení. Čtení s porozuměním. Na okamžik pravěkým lovcem.

1. Nazvi dobu, ve které se odehrává děj uvedené ukázky? Podle kterých faktů z textu můžeš danou dobu určit?
2. Popiš, čím si hlavní hrdinové ukázky, kamarádi Kopčem a Veverčák, krátí dlouhou chvíli?
3. Urči (vzhledem k dané době) ze kterých zvířat mohla být vyhotovena Veverčákova kožešina?
4. Vzpomeneš si, co je to pazourek?
5. Pojmenuj, co byl onen „černý prášek“, který je zmíněn ve větě, kdy se v podloženém dřevě vyrýval maličký důlek a plnil se černým práškem.
6. Identifikuj, k jakému převratnému objevu v pravěkých dějinách došel nevědomě Kopčem? Který typ člověka je považován za „vynálezce“ tohoto objevu?
7. Pojmenuj archeologickou lokalitu na území dnešní České republiky, kde byly nalezeny kostry mamutů. (Možné bydliště Kopčema a Veverčáka.)
8. Vymysli si vhodné jméno, protože ses na okamžik také stal pravěkým lovcem. Uveď důvody, proč sis vybral právě toto jméno. O čem chceš, aby tvé jméno vypovídalo?

1.2 Ukázka č. 2: ZROZENÍ VENUŠE

Josef Augusta

Dlouho nemohl zapomenout Amír na Čáju i malého Tima.

Snad proto, že nebyl jen lovec, ale i umělec, vryl se mu jejich obraz hluboko do srdce.

Ve vzpomínkách ještě dlouho slyšel veselý Timův jásot a viděl Čájiny krásné oči.

Ale život šel tvrdě dál svou cestou a den mizel za dnem, noc za nocí. Zase chodil Amír s ostatními lovci do pralesa i stepi na lov, zase sedával u ohně a zhotovoval zbraně a nástroje z pazourků i kostí, zase stranou všech vytvářel svá drobná umělecká díla. V měsíčních nocích opět s některou z žen bloudil po březích řeky nebo křovinatých stráních za skálou.

Jednoho měsíčního večera vstoupil na vrchol skály nad táborem. Vyhnul se však lovcům, jenž tam stál na stráž, a kryt skalním útesem, usedl na plochý kámen. Vedle sebe položil úlomek mamutího klu, který našel pohozený u skály.

Bloudil zrakem po celé krajině, ale dlouho nemohlo nic upoutat jeho pozornost. Náhle jeho oči spočinuly na pruhu louky, na níž kdysi dávno pozoroval ze skrytu veselý rej dívek. Zavřel oči a ze vzpomínky mu po dlouhé době vytanul i obraz Čájin v kráse i nádheře života, v hrůze její smrti i v temnotě hrobu.

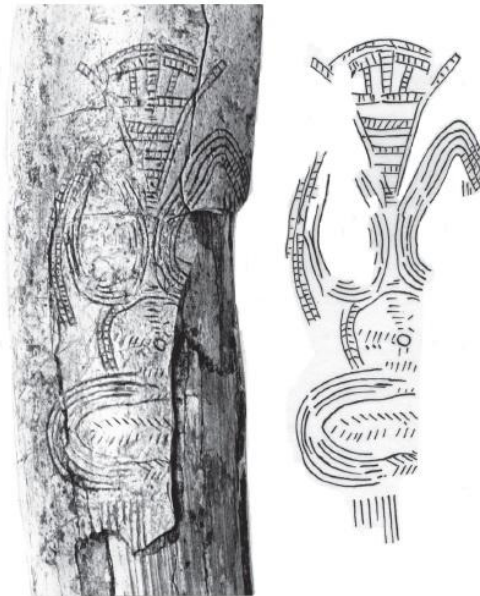
Dlouho seděl Amír zahloubán do vzpomínek. Když konečně otevřel oči, padl jeho zrak na úlomek bělostného mamutího klu. A tu, jako by mu náhle cosi prolétlo hlavou, rychle odpoutal od pasu malý kožený váček a vysypal z něho na zem plnou hrst jemných, ale ostře zašpičatělých pazourkových nožiček, hrotů a rydel. Pečlivě si vybral jedno rydlo a do skvostné hmoty bělostného klu udělal první hluboký vryp. Za ním druhý, třetí a mnoho jiných, dlouhých i krátkých, hlubokých i mělkých, rovných i prohnutých, a ty všechny dohromady vytvořily stylizovaný tvar ženského těla. A když byl s obrazem zhruba hotov, vybral jiná rydla, jemnější a ostřejší, a jimi opravoval a zdokonaloval své dílo. Necítil únavu, nevěděl, že se mu na čele perlí veliké krůpěje potu. Byl nadšen svou prací, byl šťasten, že se mu dílo daří. Už mu nešlo o Čáju, jejíž podobu, když se mu zjevila ve vzpomínkách, chtěl vyrýt do mamutího klu, už mu šlo i o něco víc: chtěl vytvořit obraz ženy, která byla tehdy všeobecně ctěna jako matka a udržovatelka rodu. A tak se zrodila v měsíční noci v Amírových rukách z čistých vzpomínek, úcty k ženě a z uměleckého citu obdivuhodná Předmostská Venuše...⁹⁴

⁹⁴ AUGUSTA, Josef. *Zrození Venuše*. Praha: Mladá fronta, 1964. str. 68-69.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Kresebné metody – nástroj z pazourku. Druhá půlka venuše. Vlastní paleorekonstrukce.

- 1. Vyjmenuj některé zbraně a nástroje, které mohl Amír zhotovovat z pazourků a kostí? Jednu zbraň či nástroj nakreslete do sešitu.**
- 2. Odhadni podle následující věty : „ Amír byl nejen lovec, ale i umělec,“ v jaké době již můžeme hovořit o pravěkém umění?**
- 3. Uveď název pravěkých ženských sošek symbolizujících plodnost? Vyber jeden konkrétní příklad, jehož obrázek si vlep do sešitu a doplň ho konkrétními informacemi o této sošce.**
- 4. Vybav si, o kterou ženskou sošku se v uvedené ukázce jedná a kde byla nalezena? (Viz obrázek a nápověda z textu)**

Obr. č. 1

- 5. Vzpomeň si, jak se nazýval typ pravěké společnosti, kde žena byla ctěna jako matka a udržovatelka rodu?**
- 6. Napiš, jak se jmenuje jedna z těchto pravěkých ženských sošek nalezená na našem území? Odkud tato soška pochází? Kdy a kým byla objevena?**

7. Prohlédni si následující obrázek a napiš, o kterou venuši se jedná. Víš, jak se nazývá typ této obrazové rekonstrukce a znáš jejího autora? Které z těchto tří zobrazení vystihuje nejlépe i tvou představu o podobě této ženy? Pokud se tvá představa zcela liší, znázorni (nakresli) ji do sešitu.

Obr. č. 2

8. Kromě nejznámější Věstonické venuše byla v Dolních Věstonicích nalezena ještě jiná soška ženy. Vzpomeneš si, jak se jmenovala? Pomůckou při identifikaci ti bude obrázek, ke kterému dokreslíš jeho druhou polovinu.

Obr. č. 3

1.3 Ukázka č. 3: PŘÍBĚHY Z DÁVNÝCH DĚJIN ZEMĚ MORAVSKÉ

Jindřich F. Bobák

Byli to zřejmě Germáni, kdo u nás vytvořil několik vžitých názvů hor, řek nebo míst, i když jejich pravý původ je stále velmi nejasný. Tyto názvy však byly natolik srozumitelné, že je moravští Slované přijali bez jakýchkoli rozpaků za vlastní, upravili si je po svém a užívají jich dodnes.

V době, kdy bylo území Čech ještě skoro pusté a prázdné a pohyby národů se ho ani nedotkly, byla již Morava hustě obydlena. Národy sem přicházely, na nějaký čas se tu usadily, poznamenaly svou zemi prací i hroby svých mrtvých a pak zase odcházely vyhnány ze svých sídlišť jinými, početnějšími a mocnějšími, nebo prostě proto, aby v touze po divokých dobrodružstvích a majetku hledaly jinou zaslíbenou zem.

V těch velmi dávných dobách se v povodí řeky Moravy, pramenící pod Kralickým Sněžníkem a na své cestě k Dunaji mohutnící stále novými přítoky, objevili také naši předkové. Snad opravdu vyšli z krajů kdesi na Dunaji, ale archeologické nálezy nás poučují, že tu žili v těsném sousedství s Germány a že to ani nebyly ty slovanské národy, které dnes známe. Ty se z nich vyvinuly teprve časem, během něhož měnily svůj jazyk, své zvyky i svou tvář.

Nového území se Slované nezmocnili bojem, protože historické prameny se o ničem takovém nezmiňují. Přicházeli postupně, usazovali se na úrodné půdě, zakládali na ní nová sídliště a obdělávali ji rádlím, neboť Slované byli zemědělci a na rozdíl od kočovníků, žijících jen z bojů a loupeží, přešli už dávno k usedlejšímu způsobu života.

Toto zjištění má velký význam, protože svědčí o jejich kulturní vyspělosti. Zemědělský způsob života totiž předpokládá určitou úroveň kulturních znalostí. Počítáme k nim zejména ty, které souvisejí se zúrodnováním a obděláváním půdy, pěstováním kulturních plodin a jejich dalším řemeslným využitím, užíváním pluhu a rádla.

A patří sem také dovednosti při vypalování hliněných nádob, tkaní lnu a ochočení zvířat vhodných k hospodářskému využití. Při takových činnostech se

rozvíjely kulturní tradice a zvyklosti, které byly provázeny upevňováním rodinných vztahů, monogamním manželstvím počínaje a navazováním kulturních styků konče. Národy žijící na úrovni kočovného způsobu života z toho téměř nic neznaly.

Půda patřila celému rodu a byla obdělávána zprvu jen okopáváním, později orbou. Polí nebylo mnoho, v krajině převládal les a hodně bažin, které však poskytovaly našim prapředkům přirozenou ochranu. Slované se dokázali i v bažinatých vodách dovedně ukrývat před mnohem početnějšími a silnějšími nepřáteli. Svě vesnice nezřídka stavěli na suchých ostrovech uprostřed bažin, aby se k nim nepřítel nedostal.⁹⁵

⁹⁵ BOBÁK, Jindřich František. *Příběhy z dávných dějin země moravské*. Praha: Pavel Dolejší, 2010, ISBN 978-80-86480-93-0. str. 162-185.

Didaktické aplikace:

Germánský a keltský původ názvů okolo nás. Krátkodobý projekt - „Co říká mé jméno“ Německé názvy českých měst. Každodennost (*slovanský jídelníček*). Slovanská mytologie v našich tradicích (využití ICT - prezentace v programu PowerPoint). Ze kterého slovanského kmene pocházím?

1. Odhadni ve spolupráci s mapou tvého regionu, které názvy hor, řek, měst, vesnic, hradů, zámků apod. jsou germánského původu. S pomocí internetu, literatury či učitele se pokus přijít na původ těchto pojmenování.

Např. v okrese Mariánské Lázně- vesnice Drmoul (Dürr Maul, volně přeloženo „suchá huba“), Kynžvart (vznik zkomolením z německého Königswart) apod.

2. Přiřaď německý název města k českému. V oblastech České republiky, kde do roku 1945 převažovalo německé obyvatelstvo, byly totiž používány pro okresní města vžitá německá názvy.

1- Reichenberg	a) Loket
2- Aussig	b) Žatec
3- Saas	c) Český Krumlov
4- Troppau	d) Ústí nad Labem
5- Elbogen	e) Liberec
6- Bömisch Krumau	f) Opava

3. Doplně následující tabulku. Názvy některých pohoří a hlavně řek v ČR pocházejí původně z keltského jazyka. V tabulce je navíc ještě připojen německý překlad, aby sis lépe uvědomil, že původní keltský název se přenesl jak na slovanský, tak na germánský jazyk.

<u>Keltský název</u>	<u>Německý jazyk</u>	<u>Český jazyk</u>
Agara		Ohře
Albis	Elbe	
	Iser	Jizera
Marus		Morava
Mis	Mies	

4. Pracuj ve skupinách, vytvoř krátkodobý projekt s názvem „Co říká mé jméno?“ S naukou o zeměpisných názvech (toponomastikou) totiž úzce souvisí také antroponomastika, tedy nauka o osobních jménech.

Ve třídě se rozdělte do skupin cca po pěti členech. Napište svá křestní jména nejprve na papír, rozřídte je dle původu a poté k nim dohledejte jejich význam. Na závěr vytvořte na čtvrtku A3 přehledný seznam jmen členů ve vaší skupině, kde budou jména rozdělena dle původu. Tento seznam doplňte daty svátků, fotografiemi nositelů daných jmen, oblíbenými barvami členů skupiny apod.

Zamysli se nad tím, proč vznikly právě tyto skupiny jmen dle původu.

Např. Martin- latinský původ. Jméno je odvozeno od římského boha války Marta, volně přeloženo jako „bojovník“, „válečník“.

5. Zamysli se také nad svým příjmením a příjmeními tvých spolužáků. Rozříd nejprve příjmení dle pravděpodobného původu (ve spolupráci s učitelem, ICT nebo literaturou), tedy na příjmení česká, německá, maďarská, ukrajinská, vietnamská aj. Potom se pokuste zjistit jejich význam. Případně můžeš pomocí internetové aplikace odhalit frekvenci výskytu tvého příjmení v České republice.

Např. Gehlertová- německý původ, „Gehlert“ = učenec

6. Sestav slovanský jídelníček, jelikož, jak ses dozvěděl z textu, Slované byli hlavně zemědělci. Rozhodni, zda se uvedené pokrmy mohli na slovanském jídelníčku vyskytovat či nikoliv.

Kuřecí plátek na medu s brusinkami s pšeničnými plackami

ANO X NE

Ovesná kaše se skořicí

ANO X NE

Vepřová pečeně se zelím a žitným chlebem

ANO X NE

Kapř se švestkovou omáčkou a jáhlovou kaší

DENNÍ JÍDELNÍČEK našich slovanských předků:

Snídaně:

Svačina:

Oběd:

Svačina:

Večeře:

Pozn. Jako svačinu můžeš doplnit nějaké ovoce či zeleninu, kterou Slované pěstovali. Nebo vymysli nějakou slovanskou svačinu dle Tvé vlastní fantazie. Ovšem pozor na suroviny!

7. Vylušti následující přesmyčky a zjisti, které naše zvyky a tradice mají původ ve slovanské mytologii. Poznáš tak na názvy těch nejznámějších tradic pocházejících už z dob pohanských Slovanů. Pomůckou ti budou období, či data konání těchto svátků, slavností.

Vytvoř krátký referát ve formě prezentace v programu PowerPoint, až tyto přesmyčky vyluštíš. Jednu z těchto tradic si totiž vylosuješ a ve skupině spolupracujete na tvorbě referátu o vylosovaném svátku.

O P A S M U T S

počátek na Tři krále (6.ledna), konec je závislý na datu Velikonoc

V T O S A J Á K Á S N C O N 23.-24. červen

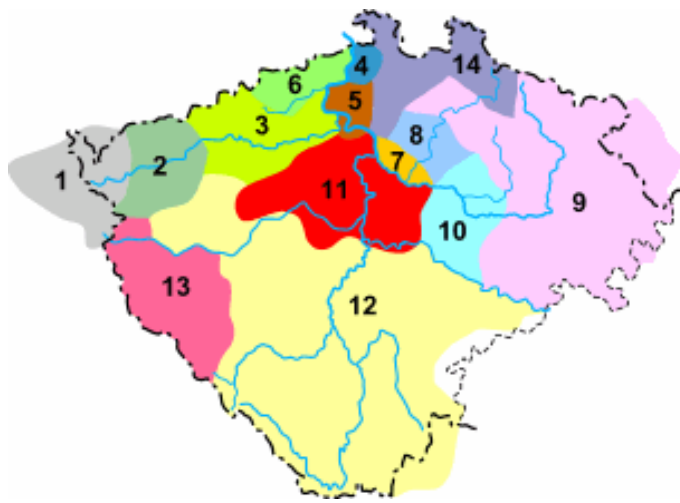
Ž O D Í K Y N

Konec žní, obvykle v srpnu, září

Y Š Á V E N Í T I S R M

Na tzv. „Smrtnou“ neděli

8. Připoj k číslicím názvy bájných českých kmenů z doby před vznikem přemyslovského knížectví.

Obr. č. 4

1.
2. Sedličané
3.
4. Děčané
5.
6. Lemúzi
7. Pšované
8. Charvátci
9. Charvátí
10. Zličané
11.

Podle mapky urči, ke kterému kmenu patříš.

Město, ve kterém žiji:

Kmen:

2 KNÍŽE PŘEMYSL A JEHO ROD

Následující kapitola se věnuje především první české knížecí a později královské dynastii - Přemyslovcům. V ukázkách je obsaženo jak bájně vyprávění o slávě a původu tohoto rodu, tak například i čirá fakta ze života jednoho z nejslavnějších panovníků tohoto období, krále železného a zlatého, Přemysla Otakara II., který bezpochyby představoval v evropském společenství národů a států významnou autoritu.

Počátky této slavné české dynastie jsou zachycené v Kosmově kronice, kdy je za bájného zakladatele rodu Přemyslovců považován Přemysl Oráč. Tato pověst byla již mnohokrát modifikována a já ve své diplomové práci použiji ukázkou z díla Aloise Jirásky - Staré pověsti české, autor samozřejmě také vycházel z již zmíněné Kosmovy kroniky. Snad každé dítě se setkal s legendou o Přemyslu Oráči, Čechovi a Krokovi, kněžně Libuši a jejích sestřích atd. Málokteré dítě se ale zamyslelo nad podstatou tohoto vyprávění, nad tím, kdo skutečně byl Přemysl Oráč a jaký význam dosud má tento bájný kníže pro obyvatele České republiky. Tohoto zamyšlení a následně i poučení bych chtěla docílit prostřednictvím níže uvedené didaktické aplikace.

S důrazem na národní hrdost nebude opominut ani nejslavnější člen tohoto rodu - Přemysl Otakar II. Žáci si díky této historické osobnosti uvědomí, že díky odvaze tohoto panovníka a jeho předchůdců zapojit se do zahraniční politiky, české země získaly mezi evropskými mocnostmi nebyvalý věhlas a zahraniční prestiž. Česká politika se tehdy rázně zapojila do evropské diplomacie a její expanzivní touhy završila právě osoba krále Přemysla Otakara II., tehdy území českého království sahalo až k Jaderskému moři. Tímto příkladem budou v žácích posilovány hlavně kompetence občanské, kdy si uvědomí, že každý občan státu se svou aktivní volební účastí podílí na jeho chodu, dále se v žácích probudí pocit národní hrdosti a úcty k tradicím a historii.

Ovšem po vládě Přemysla Otakara II. následovalo neslavné období vlády posledních Přemyslovců, kteří se všemi silami snažili udržet získané území a moc. Bohužel o územní zisky přišli a moc si udržují už jen stěží. I v životě po chvílích úspěchu může přijít období kritické a je na každém z nás, jak se k problémům postaví, zda hrdě čelem a se vztyčenou hlavou, či bude své problémy odkládat nebo se je pokoušet obejít. Na osudu krále Václava III. mohou žáci vidět, jak kdysi slavný přemyslovský rod ztratí svou slávu a lesk. Osobnost krále Václava III. přímo

demonstruje případ, kdy liknavost, nemístná štedrost a nezřízený život vedou k osobní i společenské prohře. V tomto případě budou v žácích posilovány především morální hodnoty, kdy poznají, že panovník by měl jít svým chováním příkladem celému národu.

2.1 Ukázka č. 1: STARÉ POVĚSTI ČESKÉ

Alois Jirásek

Spatřili opodál muže vysoké postavy, an v lýčených střevících za pluhem statečně kráčel a pobízel ostnem spřežení strakatých volů. Jeden z nich měl hlavu bílou, druhý byl od čela po hřbetě bílý a měl zadní nohy též jako sníh. I jeli k oráči širokou mezí a když se mu přiblížili, zastavil se kněžnin kůň, pak se v ráz zbočil, vzepjal, radostí řehtaje. A pak se zas na přední spustil, sehnul hlavu před mladým oráčem, jenž zarazil pluh a zastavil voly. Vladykové vzali s bělouše knížecí roucho: sukni dlouhou, vzácnou kožešinou lemovanou, drahý a krásný plášť i převlaky, přistoupili k Přemyslovi nížko se mu klaníce, pozdravili ho. „Muži blažený, kníže nám bohy souzený, buď zdráv a vítěj! Pust' voly, roucho změň, na kůň se rač posadit a s námi jeti. Kněžna Libuše a všečen národ Čechův ti vzkazují, abys s námi přijel a přijal vládu obě a tvým potomkům souzenou. Zvoliliť jsme tebe a svého soudce, ochránce a knížete.“ Přemysl mlčky poslouchal, mlčky pak zabodl do země otku, kterou měl v ruce, a pustil voly. Jho jim snímaje, pravil: „Jděte, odkud jste přišli.“ Jen to vyřkl, a již se vznesli a zmizeli oba mžikem. Pod dědinou zanikli ve velké skále, jež se jim otevřela a hned zase zavřela, že nebylo po nich ani stopy. K poslům pak Přemysl takto promluvil: „Žel, že jste tak ráno přišli. Kdybych byl mohl tuto roli doorati, byla by po všechnycky časy hojnost chleba. Ale že jste si pospíšili a mně mé dílo přerušili, vězte, že bude v zemi často bývati hlad.“ Zatím jako by země dala suchému ostnu v ráz mízu a život. Počalť lískový prut pučeti jako na jaře v keři, a hned také tři odnože vyhnal, tři ratolesti, na nichž se zelenalo svěží listí i mladé ořechy. Poslové žasli, vidouce ten div divoucí. Než Přemysl jich prosil, aby podle něho ke stolu usedli, a zval je na snídani. Obrátilť pluh a vzav z meze lýčnou kabeli, vyložil z ní pecen a sýr na jasnou radlici na slunci se svítící. „Toť ten železný stůl, o kterém Libuše mluvila!“ Tak si každý z vladyků v duchu připomněl a žasl. Jak s Přemyslem kol pluhu snídali a z jeho džbánu pili, uschly dvě ratolesti na lísce a hned opadly; třetí však rostla kvapem a bujně do výše i na šíř. Z toho až bázeň hosti pojala. Ukazovali si ten div a ptali se Přemysla, čeho to znamená, že dvě z těch haluzí zhynuly a jenom jedna zůstala. „Toť vám povím,“ Přemysl vece. „Vězte, že z mého pokolení začnou mnozí panovati, ale toliko jediný pán a vladař ostane.“ Pak se ho poslové ptali, proč ne na mezi, ale na železe jí. „Proto jím na železném stole,“ odvětil zvolený kníže, „abyste věděli, že rod můj bude železný u vládě. Železo však u vážnosti mějte! Jím v čas

pokoje rok orejte, v čas zlý se jim proti nepříteli chraňte! Dokud Čechové budou míti takový stůl, nepřátele své přemohou. Když pak cizozemci ten stůl jim odejmou, Čechové pozbudou své svobody!“⁹⁶

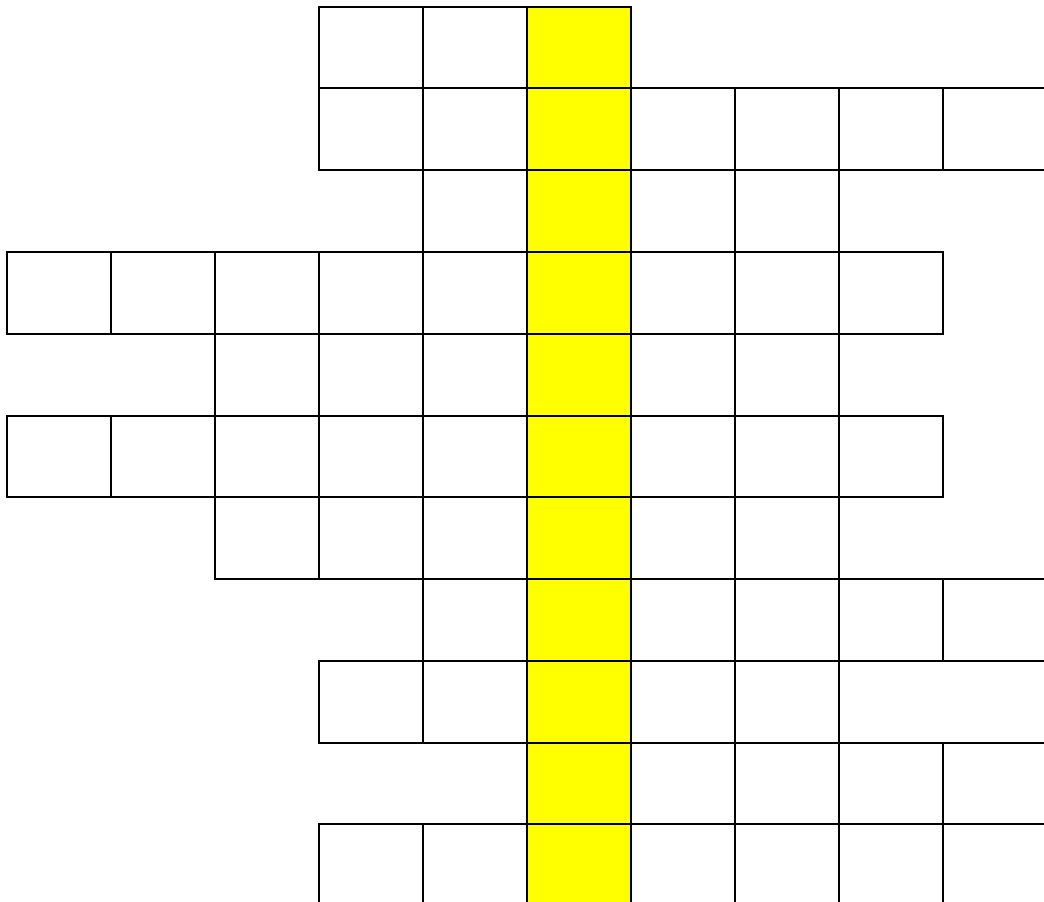
⁹⁶ JIRÁSEK, Alois. *Staré pověsti české*. Praha: Lidové noviny, 2001. ISBN 8071064769. str. 39-42.

Kníže Přemysl a jeho rod - Didaktické aplikace:

Rozumivé metody – křížovka. Práce s mapou. Rodokmen. Komentované čtení.

Jedeme na výlet! Panovníci a jejich slavné činy. Svatováclavská tradice kolem nás.

1. Vylušti křížovku a zjisti, jaký je název rodu, o kterém vypráví bájný Přemysl.

LEGENDA KE KŘÍŽOVCE:

- 1. Na kterou horu dle pověsti přišel praotec Čech a rozhodl se zde usadit?**
- 2. Jak se jmenoval první historicky doložený český panovník, zároveň také první křesťanský panovník?**
- 3. Jedna z Krokových dcer. Měla prý magické schopnosti a byla pohanskou kněžkou.**
- 4. Matka sv. Václava. Podle legendy nechala roku 921 n.l. na Tetíně zavraždit Ludmilu, babička sv. Václava.**
- 5. Hradní zřícenina mezi Plzní a Starým Plzencem, kterou nechal postavit Karel IV. s původně německým názvem Karlskrone.**
- 6. Který velkomoravský kníže pozval na Velkou Moravu věrozvěsty Konstantina a Metoděje?**
- 7. Patronem české země je svatý**
- 8. První historicky známý moravský kníže, zakladatel dynastie Mojmírovců, byl I.**
- 9. Jak se jmenoval první prezident České republiky?**
- 10. Které mnišské jméno si zvolil věrozvěst Konstantin po vstupu do kláštera?**
- 11. Jak se nazýval šlechtický rod, který začal v Jáchymově po roce 1516 razit stříbrné tolary?**

TAJENKA:

2. Pojmenuj místo, kde Přemysla Oráče vladykové zastihli? Podívej se na mapu a zjisti, ve kterém kraji se tato obec nachází. Poté vymysli alespoň tři další zastávky školního výletu s názvem „*Krajem Přemysla Oráče*“ (v dostupné vzdálenosti) s krátkým popisem těchto míst a zakresli tato místa do mapy kraje.

Obr. č. 5

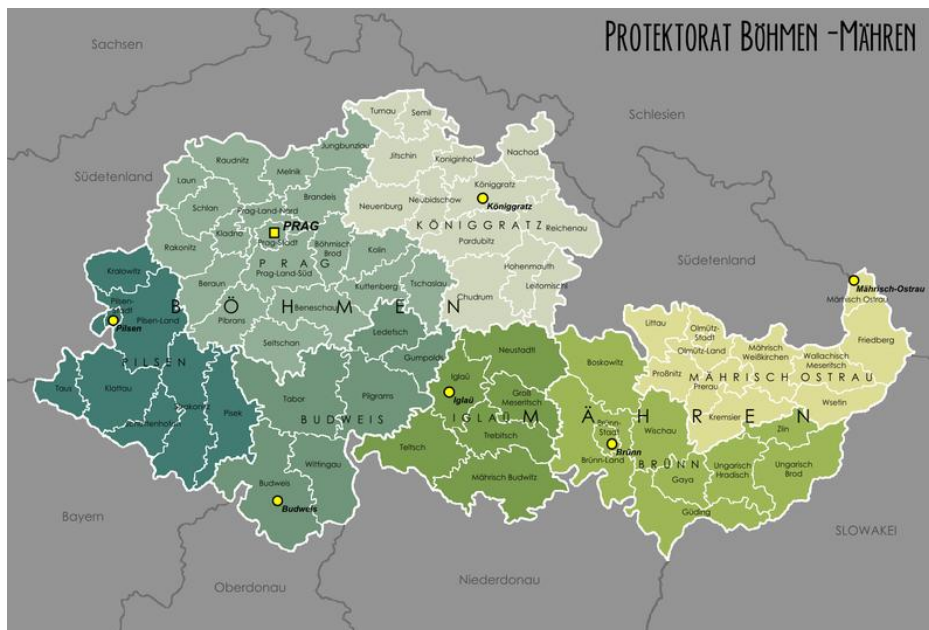
3. Pokus se předpovědět, v jakých dobách bude v zemi české bývati hlad, na základě věštby knížete Přemysla: „*Žel, že jste tak ráno přišli. Kdybych byl mohl tuto roli dooratí, byla by po všecky časy hojnost chleba. Ale že jste si pospíšili a mně mé dílo přerušili, vězte, že bude v zemi často bývati hlad.*“ Napiš alespoň tři příklady i s vhodnou argumentací, proč právě v těchto dobách.

4. Vybav si, kde je dochováno nejstarší vylíčení této pověsti? Uveď literární i umělecký pramen.

5. Uved' konkrétní historickou dobu vystihující tento citát z textového úryvku:
„Když pak cizozemci ten stůl jim odejmou, Čechové pozbudou své svobody!“
Pomůckou ti budou následující dva obrázky uvedené jako příklad dob,
kdy *„cizozemci Čechům odejmuli stůl a Češi pozbyli své svobody“*.

Obr. č. 6

Obr. č. 7

6. Sestav rodokmen prvních Přemyslovců (prvních 5 generací). Jednotlivé panovníky doplň obrázky s jejich pravděpodobným vzhledem.

7. Spoj přemyslovského panovníka s jeho významnými činy či pojmy, které s jeho osobou souvisí. Doplň chybějící dvojici.

BOŘIVOJ	28. září 935 n. l. (929) ve Staré Boleslavi zavraždil svého bratra Václava.
SVATÝ VÁCLAV	Přezdíván „český Achilles“, vydal první známý český zákoník tzv. „<i>hnězdenská dekreta</i>“
BOLESLAV I.	Nechal založit pražské biskupství roku 973 n. l., zvaný „<i>Pobožný</i>“.
BOLESLAV II.	První český světec, patron České země a symbol české státnosti.

BŘETISLAV I.	První český král, kterému se podařilo dědičně zajistit královský titul i pro své potomky.
VRATISLAV II.	Přijal křest na Moravě od arcibiskupa Metoděje roku 883 n. l.
	Rytířská kultura v Čechách, hlavně z Německa, šíří se obliba dvorské poezie a zpěvů.
PŘEMYSL OTAKAR I.	Vydání horního zákoníku <i>Ius regale montanorum</i> , počátek ražby pražského groše.
VÁCLAV I.	První český král, který roku 1085 obdržel královskou korunu (nedědičnou).
PŘEMYSL OTAKAR II.	
VÁCLAV II.	Tzv. král „železný a zlatý“. Za jeho vlády sahala české panství až k Jaderskému moři.

8. Vyjmenuj některé připomínky svatováclavské tradice v České republice nebo tvém regionu. Najdi alespoň pět příkladů.

Český kníže Václav se stal patronem české země, symbolem naší státnosti. Po své smrti začal být lidmi uctíván jako svatý, především kvůli jeho péči o zemi českou. Na počest sv. Václava se tedy každoročně konají poutě a různé oslavy.

1.
2.
3.
4.
5.

2.2 Ukázka č. 2: PŘEMYSLOVSKÁ EPOPEJ III. KRÁL RYTÍŘ

Josef Vondruška

Když královská družina vyjela z brány Pražského hradu, cválal Václav tak rychle, že mu ostatní téměř nestačili. Teprve na cestě od Břevnovského kláštera ke Zličínu zpomalil, takže se družina mohla seřadit tak, jak se patřilo. V čele dva rytíři s královskými zástavami, pak trubač a za ním král se svým synem. Teprve potom jeli ve dvoustupu ostatní rytíři.

Vladislav trochu rozpačitě poznamenal: „Odpustí mi můj královský otec, pokud upozorním, že náš odjezd nebyl zrovna vhodný? Mé matce jsi způsobil veliký smutek, jsem si tím jistý. Tak se těšila. Složila pro tebe píseň. Máte přece velké výročí. A je to i její svátek.”

Václav mlčel. Jel s pevně stisknutými rty a nedíval se nalevo ani napravo. Teprve když míjeli zájezdní hostinec za Zličínem, přitáhl koni otěže a zamířil do otevřených vrat. Seskočil, hodil otěže podomkovi, který tam stál s otevřenou pusou a zíral na královskou družinu. Zamířil rovnou ke dveřím šenku. Hubený šenkýř ve špinavé suknici mu vyběhl vstříc a uctivě se ukláněl.

„Vino,” křikl na něj král Václav a vstoupil. Uvnitř byly tři prosté stoly z hrubých fošen a u nich lavice. Všechny byly obsazené. Lidé vstávali a v úklonu prchali k malým dveřím, které byly v zadní části jizby. Vedly do zadního dvora, kde stála roubená sýpka na obilí a byl tam rovněž sklep s pivem. Český král si jich nevšímal. Usadil se na lavici u okna a počkal, až se k němu posadí jeho syn.

„Milý Vladislave, proč mám být rozumný stále jen já?” začal trochu unaveně.

„Protože jsi Bohem pomazaný král,” opáčil klidně Vladislav. Soustředěně se díval do tváře svého otce. Páska na místě vyraženého oka jí dávala zlostný výraz.

„A co z toho mám?” ušklíbl se hořce Václav. „Stárnu. Tvá matka stárne. Mám velké poslání, ale jako by se všechno proti mně spiklo. Můj slavný otec byl úspěšný král, protože mohl lavírovat. Chvilu podporoval papeže, a proto si ho začal předcházet císař. Přešel do tábora císaře, a začal si ho předcházet papež. Ted' už to nejde. Doba se změnila a někdy mám pocit, že jí přestávám rozumět. Císař podněcuje rakouského

*védodu, aby rozvázal spojenectví se mnou. A papež, místo toho, aby si mne předcházel, chce vyměnit mé biskupy. Proč? Když před pěti lety rezignoval Robert na stolec olomouckého biskupa, tamní kapitula zvolila děkana Viléma. Jak ovšem víš, těsně před tou volbou uvalil na Viléma pro obvinění z morálního rozvratu klatbu mohučský arcibiskup, pod něhož Olomouc spadá. Ze strany olomoucké kapituly to byla provokace a já neměl jinou možnost než volbu neuznat. Po dohodě s arcibiskupem Sigfriedem z Eppensteinu jsem ustanovil olomouckým biskupem hildesheimského kanovníka Konráda.*⁹⁷

⁹⁷ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Přemyslovská epopej*. Brno: MOBA, c2013. ISBN 9788024352473. str. 123-125.

Didaktické aplikace:

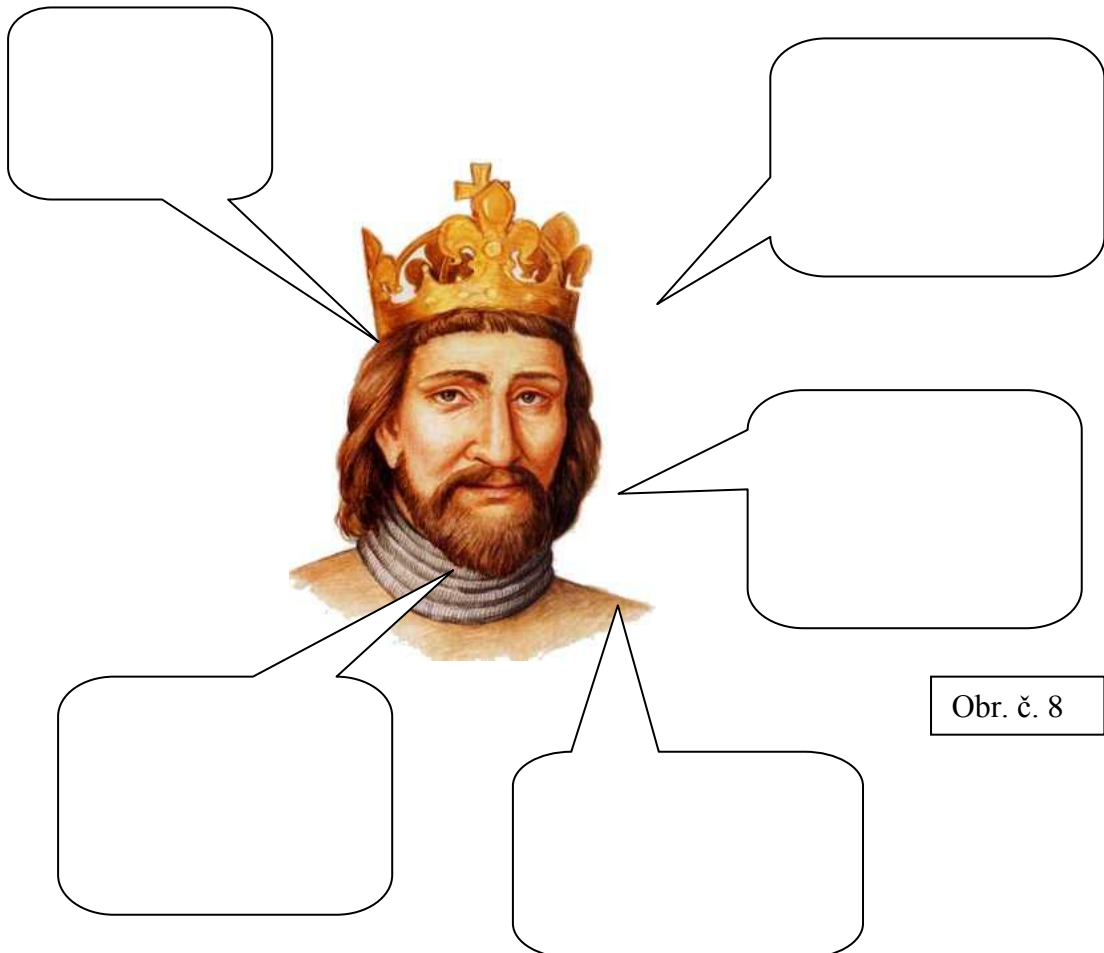
Komentované čtení. Král „železný a zlatý“. Myšlenková mapa- Přemysl Otakar II. Název města ukrytý ve větě. Středověké město dle mých představ. Znaky třídních cechů. Cechovní znamení v době středověku.

1. Rozhodni na základě informací plynoucích z textu, o kterém přemyslovském panovníkovi vypráví následující text. Svůj výběr zdůvodni vhodnou argumentací.

2. Uveď a vysvětli přízvisko tohoto krále. Vyjdi také z informací v textu.

3. Pojmenuj nástupce tohoto panovníka, který dosud v textu zmíněn nebyl. Odhadni, proč nebyl zvolen nástupcem zmiňovaný syn Vladislav.

**4. Doplň podle svého uvážení myšlenkovou mapu týkající se P _ _ _ _ _ A
O _ _ _ _ _ A II.**

5. Najdi v uvedených větách název města a poté rozhodni, zda bylo založeno Přemyslem Otakarem II.

TANCOVAT V KOUŘI MĚ NEBAVÍ.

.....

LETMO STE SE NA MĚ PODÍVAL.

.....

KŮZLATA CHOVANÁ NA FARMĚ JSOU ZDRAVÁ.

.....

OŠEP LZE NĀKÝM ZPŮSOBEM SVÁZAT.

.....

MONAKO JE ZKRÁTKA DAŇOVÝ RÁJ.

.....

STRANY PAPIŘU LEPÍ SE K SOBĚ.

.....

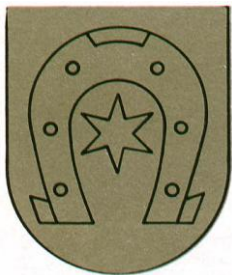
MOHLI BYCHOM U TOVÁRNÍKA ZÍSKAT PRÁCI.

.....

6. Vytvoř pláněk středověkého města, buď fiktivního, nebo libovolného. Pojmenuj městské brány, případně řeky, náměstí, ulice. Ve městě dále založ alespoň pět cechů a vyber, ve kterém domě (dle tvého nakresleného plánu) bude konkrétní cech sídlit a proč právě tam.

7. Zvol si pouze jeden cech a ve dvojici utvořte znak vašeho cechu a sepište krátce jeho pravidla.

8. Přiřaď název cechu k jeho znaku, do zbylého erbu doplň znak vašeho cechu z předešlého úkolu.

Obr. č. 9

Obr. č. 10

Obr. č. 11

.....

.....

.....

Obr. č. 12

Obr. č. 13

Obr. č. 14

.....

.....

.....

ŘEZNÍCI
PEKAŘI
KOVÁŘI
NOŽÍŘI
RYBÁŘI

2.3 Ukázka č. 3: STOLETÍ POSLEDNÍCH PŘEMYSLOVCŮ

Josef Žemlička

Mladý panovník odbýval vládní záležitosti, zato tím častěji meškal v nespoutaných radovánkách. Nekonečné pitky, ponocování a nezřízený pohlavní život provázely první měsíce jeho vlády. Šlechtičtí kumpáni, když viděli svého pána rozpáleného vínem, loudili na něm statky a „...přemnoho jich obdrželi. Ten obdržel takovým způsobem město, druhý hrad, jiný dědinu. Ráno běželi ke královi kancléři, nabízeli mu dary a nejednou dostávali královské výsady na darování v opilosti...’’ Kancléřské služby a posléze sám úřad vykonával za nepřítomného Petra z Aspeltu klerik Petr Angelův, protřelý sběratel výnosných církevních obročí, jenž při těchto pochybných obchodech nezapomínal především na sebe. Církevní hodnostáři, kteří měli tak blízko k Václavovi II., přičítali tyto kousky samotným českým šlechticům; ti prý měli své syny k tomu, aby lehkomyšlného Přemyslovce sváděli k nepravostem a na zmoženém mladíkovi potom mámili práva a statky. Panští předáci se prý také zasloužili o panovníkův sňatek s Violou, dcerou drobného knížete ve slezském Těšíně, „neboť úskočná ničemnost některých pánů hleděla zabránit tomu, aby se tento mocný král nestal nějakým příbuzenstvím ještě mocnějším a tak nemohl více krotiti odbojníky a vládnout nade všemi...’’

Na jaře 1306 vyhlásil mladý král v Čechách i na Moravě zemskou hotovost a chystal se k válečnému tažení do Polska. Spoléhal na podporu svých pánů, kteří se strojeným vděkem přijímali hmotné projevy královy přízně. Ale byl zklamán. Šlechta se s nechutí a liknavě podrobovala příkazům, nerada táhla na své náklady do pole. Spoznáním, že přátelství zrozená u korbele nepomohou v nesnázích, procítal znechucený panovník z nedávné lehkovážnosti. Začal popřávat více sluchu dřívějším královským rádcům: opatům cisterciáckých klášterů a bohatým pražským patricijům. Prý káravá slova zbraslavského opata Konráda před hrobem králova otce přinesla změnu jeho mravů, takže „...od oné hodiny se ukazoval vážnějším a lépe se zcela vyhýbal tomu, co nebylo dovoleno...’’Spíše však byl hlavní příčinou chatrný stav královských financí a nezáměrná šlechta. Nadaný mladík si nyní, uprostřed skutečných

vládních starostí, uvědomoval, že panovat neznamená libovůli, zábavy a nemístnou štědrost, ale sebevládní, hospodárnost, přehled a rozvahu.⁹⁸

⁹⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců*. Praha: Melantrich, 1998. ISBN 8070232811. str. 255-257.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Tvorba zakládací listiny města. Privilegia pro mé město. Depeše. Kdo v Evropě má nejhezčí korunovační klenoty? Kriminální zpráva o vraždě posledního Přemyslovce. Poznám gotiku a její znaky?

- 1. Rozhodni, o kterém panovníkovi vypráví následující text. Podle čeho tak usuzuješ? Napiš alespoň tři body, podle kterých jsi panovníka identifikoval.**
- 2. Uved' seznam výsad (privilegií), které chceš získat pro své město, jelikož ses stal na okamžik šlechticem a dostal jsi od krále město. Napiš jich alespoň pět a zároveň vytvoř zakládací listinu města i s jeho názvem.**
- 3. Vybav si, jaké bylo celé jméno Violy, manželky panovníka, o kterém text pojednává? Odpověz také na otázku, jakým způsobem sňatek s Violou zajistil to, aby se vládce nestal ještě mocnějším? Existovaly i jiné adeptky na svatbu?**

Obr. č. 15

- 4. Vysvětli, proč král na jaře 1306 vyhlásil zemskou hotovost a táhl do Uher? Jaké nebezpečí mu hrozilo?**

Vyvod' dle informací z textu, zda panovníkovi v tomto boji byla šlechta oporou či nikoliv.

5. Dotvoř následující depeši, kam doplň chybějící informace. Nezapomeň, oč v depeši žádáš a komu ji posíláš a jako která historická postava vystupuješ, což stvrdíš svým podpisem.

„Posílaje králi _____ papežovu _____ ze dne 31. máje, připojil k ní vyzvání, aby postoupil mu království _____ i _____ a zemí _____, _____ i _____, pak aby aneb odevzdal mu stříbrné doly _____ k užívání na šest let, aneb aby položil pokuty 80.000 _____ stříbra za desátek říši prý _____ povinný a potud neodvedený.“

Titul:

Podpis:

6. Rozhodni, kterou královskou korunu panovník získal (napiš její přesný název) a jaké byly jeho územní zisky? Pomůckou ti bude následující citace z díla Petra Žitavského: „ ...v den Rufa mučedníka byl od arcibiskupa kaločského ve městě Královském Bělehradě s přeskvělou nádherou slavnostně korunován svatou korunou uherských králů. Byli tam přítomni arcibiskupové, hrabata a přemnozí šlechticové a po skončení oné radostné slavnosti uctivě dovedli toho nového krále do Budína. Tak se tedy dědic český stal králem uherským.“

Úryvek textu zmiňuje korunovaci panovníka v Královském Bělehradě.

Až přijdeš na to, jak se přesně nazývala tato královská koruna, zamysli se nad tím, proč je takto pojmenována.

Obr. č. 16

Doplň do tabulky názvy korunovačních klenotů (případně koruny) u těchto evropských států:

Korunovační klenoty	Evropský stát	Dnešní umístění
České korunovační klenoty- Svatováclavská koruna	Česká republika	Chrám sv. Víta
Napoleonovy korunovační klenoty		
		Schatzkammer, palác Hofburg ve Vídni
Např. koruna Monomachova, Kazaňská koruna		
		Tower of London
		Palác Rosenborg v Kodani

7. Sepiš kriminální zprávu z pozice detektiva, protože jistě víš nebo si vyhledáš, jak panovník, o němž vypráví následující text, dopadl.

Kdo je podle tebe hlavním podezřelým ve spáchaném zločinu? Tvé tvrzení ovšem musí být podloženo důkazy.

Obr. č. 17

Datum:

Místo:

Zločin:

Způsob provedení:

Sořdci:

Podezřelý č. 1:

Důkazní materiál:

Podezřelý č. 2:

Důkazní materiál:

Podezřelý č. 3:

Důkazní materiál:

Závěr vyšetřování:

8. Identifikuj stavbu na obrázku a odhadni, jak souvisí s osobou posledního Přemyslovce na českém trůně. Kde je tento vladař pohřben nyní?

Obr. č. 18

Vylušti přesmyčku a odhal, v jakém slohu je tato stavba postavena.

O T G A K I -

Pozorně si prohlédni obrázek a doplň do tabulky znaky charakteristické pro tento architektonický sloh.

ZNAK	POPIS	PŘÍKLAD
Vertikalismus		Katedrála sv. Bartoloměje v Plzni
	Oblouk, který je využíván zejména v oknech či portálech. Tvar rukou sepjatých k modlitbě.	Klášter Porta Coeli
Vnější opěrný systém – opěrné oblouky a pilíře		Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře
Fiály	Drobné věžičky, zpravidla umístěné na vrcholech pilířů vnějšího opěrného systému. Tvar štíhlého jehlanu osázeného kraby a ukončený křížovou kytkou.	
Chrliče		Katedrála sv. Víta
	Kruhové okno umístěné většinou nad vstupním portálem stavby. Bývá vyplněno vitrážemi.	Katedrála sv. Václava v Olomouci

3 LESK KORUNY RYTÍŘSTVA POHASL V BAHNĚ MOHÁČE

Po smrti Václava III., posledního panovníka přemyslovské dynastie, se vlády v českých zemích ujal rod Lucemburků. Přestože éra jejich panování zahrnuje asi 130 let, ne vždy pociťovali sounáležitost s českými zeměmi. Hlavně je tento fakt patrný na osobě Jana Lucemburského. Však si také v Čechách vysloužil přezdívku „*král cizinec*“, jelikož České království příliš nenavštěvoval a navíc jeho panovnická moc zde byla omezena tzv. „*inauguračními diplomy*“, díky kterým sílil vliv šlechty. Nicméně

Jan Lucemburský je také symbolem rytířských mravů a ctností, pro svou rytířskou povahu byl nazýván korunou evropského rytířstva, což svědčí o jeho vynikajících diplomatických schopnostech v zahraniční politice. Ovšem v českých zemích tento jeho talent nebyl příliš oceněn.

Sláva Lucemburků na českém trůně však přichází až s osobou Karla IV., který je dosud považován za jednu z nejvýznamnějších osobností českých dějin. Přízvisko „*otec vlasti*“ je tedy nasnadě. Karel IV. byl od útlého věku systematicky vzděláván (ovládal pět světových jazyků) a zejména díky své vzdělanosti a mistrné schopnosti diplomacie se stal jedním z nejschopnějších panovníků Českého království. Za jeho vlády se Praha stala sídelním městem a i nadále rostl její význam jako centra kultury a vzdělanosti.

Na osobnosti Karla IV. si žáci uvědomí, jaký vřelý hlas v té době měli země Koruny české, kdy se Praha stala politickým centrem a sídlem vzdělanosti pro celou střední Evropu. Během výuky o Karlu IV. jako jedné z největších osobností českých dějin pěstují v žácích především patriotismus a vědomí sounáležitosti s českým státem a národem. Pro účely srovnávání proto není opominut ani otec Karla IV. - Jan Lucemburský, jehož vláda nikdy nedosáhla slávy svého syna. Důvodů můžeme nalézt hned několik, ovšem nejzávažnější je ten, že se Jan Lucemburský v Čechách cítil jako cizinec. Oproti tomu Karel IV. se s českým prostředím sžil, důkladně poznal jeho potřeby i mravy, a proto se také mohl stát tak úspěšným ve vnitřní politice státu. Žáci posuzují a zamýšlí se nad tím, proč je vhodné, ne přímo žádoucí, znát mravy a zvyky země, ve které žijí, případně se jim přizpůsobit. Tím dojdou například ke komparaci se současným problémem evropského přistěhovalectví a vysloví, obhájí a konfrontují

své názory s ostatními žáky, zamyslí se hlavně nad tím, zda je přistěhovalectví pro hospodářství a stabilitu země přínosné či nikoliv. Posilovány budou tedy jak kompetence komunikativní, tak personální a sociální, i občanské. Dále bude ve výuce opět poukázáno na vzdělanost Karla IV., což mělo silný vliv na jeho úspěch i v zahraniční politice. Žáci dané téma aktualizují (např. současní představitelé našeho státu a vzdělání, vystupování na veřejnosti apod.), prezentují své názory a vzájemně je posuzují, hodnotí kvalitu informací. Dále žáci vysvětlí, jaký je přínos vzdělání pro ně samotné, uvědomí si tedy, že bez kvalitního a systematického vzdělání nelze dosáhnout hodnotného a trvalého úspěchu.

Vladislav Jagellonský přenesl mocenské centrum říše do Budína, význam Prahy tedy přirozeně klesl. Celá jeho vláda se nese ve znamení úpadku královské moci, které mělo nespočet příčin, např. úpadek a zadlužení země po husitských válkách, náboženské rozpolcení, přílišná zaměstnanost krále situací v Uhrách, turecké nebezpečí aj. Města v této době začnou bojovat o svou větší nezávislost, avšak vydáním Vladislavského řízení zemského roste naopak moc šlechty. I přesto však Vladislav Jagellonský zahájil velkolepou přestavbu Pražského hradu, kde Benedikt Rejt vytvořil jedinečný Vladislavský sál ve stylu pozdní (vladislavské) gotiky. Ač nebyl příliš silným panovníkem, tento významný kulturní počín mu nelze upřít. Rozpor mezi městy a šlechtou narůstá i v období vlády Ludvíka Jagellonského, nyní jsou ovšem rozpory řešeny ve prospěch měst. Celá Ludvíkova vláda se nese ve znamení tureckého nebezpečí, které se mi nakonec stane osudným. V roce 1526 dojde k bitvě u Moháče, kde umírá i český král Ludvík Jagellonský. V didaktických aplikacích týkající se Jagellonců jsem se zaměřila právě na tureckou hrozbu a osobnost Ludvíka Jagellonského. Žáci si uvědomí, že tento panovník byl stavěn před zásadní a také velice obtížný úkol své doby. Pomocí didaktických aplikací si lépe zapamatují zásadní informace o Janu Lucemburském, Karlu IV. i o Jagelloncích na českém trůně.

3.1 Ukázka č. 1: Z POKLADNICE PŘÍBĚHŮ KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO

Eduard Petiška

Královna Eliška zatím čekala v Jemnici na zprávu od krále. Marně vyhlížela, kdy se na cestě zvedne prach pod kopyty koně, marně naslouchala, zda na dvoře pod okny nezaslechne chvatnou chůzi posla. Neklidná a v obavách vyšla královna z domu doprovázena malou družinou. Kráčela vstříc poslům, které tušila někde v dálce. Opustila se svou družinou i hradby městečka. Pod letní modrou oblohou kvetly louky všemi barvami a královna neodolala. Krátila si čas trháním květin a vitím věnce. Skloněna nad květina zaslechla volání:

„ Už jedou, už jedou! ”

Vzhlédla a spatřila jezdce cválající přímo k ní. Poznala královské posly. Zarazili zpěněné koně před královnou, a dříve než promluvili, dříve než od nich převzala list, vyčetla z jejich tváří zprávu o králově vítězství. Královna se zaradovala a její radost byla větší o přestálou úzkost. A v té radosti hledala, čím by posly odměnila. Neměla s sebou ani šperky, ani peníze. Rozhodla se krátce. Prvnímu podala svůj nádherný barchanový kabátec, druhého obdarovala svými punčochami, třetího šátkem a co dá čtvrtému? Nezbylo už nic jiného než věnec lučního kvítí, který ještě držela v ruce. Podala jej čtvrtému poslu.

Na paměť té příhody se slavila v Jemnici po dlouhá léta až do našich časů slavnost nazývaná barchan. Při ní závodili v běhu čtyři vybraní mladíci a bývali odměněni stejnými dary, jako jejich předchůdci.

Jindřich z Lipé, který se zasloužil pod Holíčem o zdar bitvy, se stal rádcem a důvěrníkem krále Jana. Přivlastňoval si stále větší díl moci a vlády. Mladý král byl rád, když mu Jindřich z Lipé opatřil dost peněz. Potřeboval je na své dobrodružné rytířské cestování po světě. Čechy nebyly zemí jeho srdce. Doma se cítil v Porýní, v krajině svého dětství, doma se cítil na francouzském dvoře v Paříži.

Královna Eliška měla svůj domov v Čechách, kde po staletí vládl její rod, a všechna její láska i touha a sny se upínaly k této zemi. Konečně se jí narodil dlouho

očekávaný syn. Dostal staré a slavné české jméno Václav. Narodil se v měsíci máji a spočinul v kolébce zalité čistým jarním sluncem.

Čas plynul, syn rostl a královna nepřestávala usilovat o to, aby král Jan vzal vládu do svých rukou a nedal se ovládat panem Jindřichem z Lipé a šlechtici. Jednou se jí a jejím přátelům málem podařilo mocného pana z Lipé porazit. To když příliš překročil svou pravomoc a král Jan uvěřil, že mu jeho veliký rádce škodí. I dal jej zajmout panem Vilémem z Valdeka na Pražském hradě a dovézt na hrad Týřov nedaleko Křivoklátu.

Hrad Týřov měl pevnou věž a v té věži pevné vězení. Dvanáct ozbrojených mužů střežlo Jindřicha z Lipé v týřovské věži. Ale okovy pana Jindřicha dlouho netísnily.

Jindřichovi příbuzní a přátelé se vzbouřili proti královu rozhodnutí a král Jan před nimi ustoupil. Milost a nemilost se u krále Jana střídala rychleji než léto a zima. Přijal pana Jindřicha na milost a moc omilostněného pána rostla prudčeji než před tou příhodou.

Jindřich z Lipé dosáhl moci a začal ji používat. Nedovedl zapomenout na příkoří, která utrpěl. Mstil se svým odpůrcům, jak mohl. A k jeho odpůrcům patřila i královna.

Tak jako mu nechyběla udatnost, nechyběla mu ani chytrost a lstivost. Den ze dne obezřetně živil v králi Janovi podezřívavost k řeči i jednání královny. Z nicotností vytvářel důkazy, malé činil velkým a velké zmenšoval tak obratně, až mladý král uvěřil. A zpráva, kterou podal Jindřich z Lipé svému králi, byla taková: Královna usiluje, králi, o tvůj trůn. Chystá proti tobě spiknutí a chce se svými příznivci provolat za českého krále svého synka Václava.

Král uvěřil. Uvěřil a zlost ho ovládla. Poručil osedlat koně a vyrazil se dvěma sty ozbrojenými jezdci z Prahy na hrad Loket, kde žila královna Eliška se svými dětmi. Byl tu s ní i tříletý syn Václav.⁹⁹

⁹⁹ PETIŠKA, Eduard. *Z pokladnice příběhů království českého*. Praha: Martin, 1994. ISBN 80-900-129-49. str. 198-208.

Lesk koruny rytířstva pohasl v bahně Moháče - Didaktické aplikace:

Čtení s porozuměním. Kritické čtení. Erby šlechticů. Metoda pětilístku. Návrh plakátu pro historické slavnosti.

- 1. Vyvod' z textu, jaký vztah měl Jan Lucemburský k českým zemím.**
 - 2. Vybav si, jak začala vláda Jana Lucemburského na našem území. Odhadni, proč čekala královna Eliška napjatě na královské posly.**
 - 3. Vzpomeň si, jak se přezdívalo Janovi Lucemburskému? Vyjdi z předešlého textu a napiš alespoň dvě přízviska, která tento král měl. Odůvodni, proč byl takto nazýván.**
 - 4. Nazvi soubor privilegií a závazků, které omezují moc krále a naopak zajišťují mocenský růst šlechtě (jak je patrné na osobě Jindřicha z Lipé)? Kdy bylo toto opatření podepsáno Janem Lucemburským?**
 - 5. Pojmenuj některé další mocné šlechtické rody ve 14. století. Jindřich z Lipé pocházel z panského rodu Ronovců, který se nazýval podle Lipé (dnešní České Lípy.)**
- Vyber si jeden z rodových erbů těchto rodů a nakresli ho do sešitu.**
- 6. Pracuj s textem metodou tzv. „pětilístku“.**

Nejprve si vyber jednu z klíčových postav textového úryvku (nejlépe Jana Lucemburského, Jindřicha z Lipé nebo královnu Elišku), pak utvoř schéma, které bude mít právě 5 řádků. Na první řádek napiš jméno vybrané postavy, na druhý řádek dvě přídavná jména vystihující charakter vybrané postavy, na třetí řádek napiš tři slovesa, která souvisejí s ústřední postavou, na čtvrtý řádek sestav větu, která je složena ze čtyř slov a vztahuje se k dané osobě. Na poslední pátý řádek napiš slovo, které má vazbu k textu, příběhu. Může to být i přirovnání.

Příklad: Eliška
ustaraná vznešená
strachuje se čeká miluje
Eliška byla poslední Přemyslovna.
oddanost

7. Reprodukuj, co se stalo, když Jan Lucemburský dorazil na hrad Loket a odvezl si malého Václava. Co se s Václavem dále stalo? Jaký významný český panovník je skryt v osobě malého prince Václava?

8. Zjisti, zda se i ve tvém městě či okolí konají slavnosti na počest nějaké historické události. Stejně jako se v Jemnici koná na počest události uvedené v textovém úryvku slavnost zvaná *barchan*.

Vytvoř plakát na zjištěnou historickou slavnost, napiš, kdy se koná, co je hlavním tématem, popřípadě doplň program. Dále navrhni náměty dalších historických slavností ve tvém městě.

3.2 Ukázka č. 2: ROMANCE O KARLU IV.

Jan Neruda

*Král Karel s Buškem z Vilhartic
ted' zasedli si k dubovému stolu —
ti dva už pili mnohou číši spolu
a zapěli si z plných plic.
„Nuž dej sem zlaté číše, páže,
a nalej vína — dolej výš —
dnes, pane Bušku, cosi zviš!“
král Karel vesel káže.*

*„Zde po tom víně, Bušku, slyš,
domáci slunce naše v loni hrálo —
toť první víno, které v Čechách zráló —
aj tedy vzhůru, pijme již!“
A pili — král však náhle prsknul —
„To že je víno? tenhle kvas?
vždyť ústa křiví, láme vaz!“
a zlostně rukou mrsknul.*

*„Eh — vezu révu z Burgund sem,“
král dál a dál si v zlosti svojí vede,
a takovouhle peluň mně z ní svede
ta velebená česká zem!
„Jsem přesvědčen, když broskve vsadím,
že sčesám trpké trnky z nich,
a chceš-li klidit pustý smích,
zde růže sázet radím!“*

*„Však jaká země — taký lid!
vás kdyby učit chtěli všichni svatí,
zda všimnou si jich Češi paličatí —
bud' svatý rád, když není bit!
Jak bych zde mlátil otep slámy!
Nechť chci co chci, za krátký čas
se všechno jinak zvrtně zas —
mám já to bídu s vámi!,,*

*Přec zase číši k ústům zdvih',
a napiv se, své velké dobré oči
ted' kradmo přes stůl po soudruhu točí,
ten však je jako pěna tich.
Jen — aby marně nezahálel —
pan Bušek máčel zub a pysk
a víno ku pünebí tisk'
a po jazyku válel.*

*„Ba je to bída“, děl zas král
a rychle zavdal sobě vína znovu,
tak rychle, jak by bránil zlému slovu;
však kolem úst již úsměv hrál.
„Mám žízni umřít? — na mou víru,
Ty's oslep', páže — nevidíš,
že přede mnou je prázdná číš? —
a dej mi dobrou míru!“*

*„Pij, Bušku — již se nezarmut' —
a poslyš, co Ti král Tvůj moudrý praví:
můj jazyk je jak známo vybíravý —
a našel již v tom víně chuť.
Víš — zkoumat třeba, Bušku milý!
to víno má svůj zvláštní ráz,
zprv trpké, ale milé zas —
my, myslím, už se opili!“*

*„Nu vidíš, králi: tak náš lid!
Má duši zvláštní — trochu drsná zdá se
—
však květe po svém, v osobité kráse,“
ted' přerušil svůj náhle klid
hned rozveselen Vilhartice —
„ach přiblíž k tomu lidu hled
a přitiskneš svůj k němu ret
a neodtrhneš více!“¹⁰⁰*

¹⁰⁰ Balady a Romance: Romance o Karlu IV.
In: Wikizdroje [online]. 2014 [cit. 2015-04-05].
Dostupné
z:http://cs.wikisource.org/w/index.php?title=Balady_a_romance/Romance_o_Karlu_IV.&oldid=77354

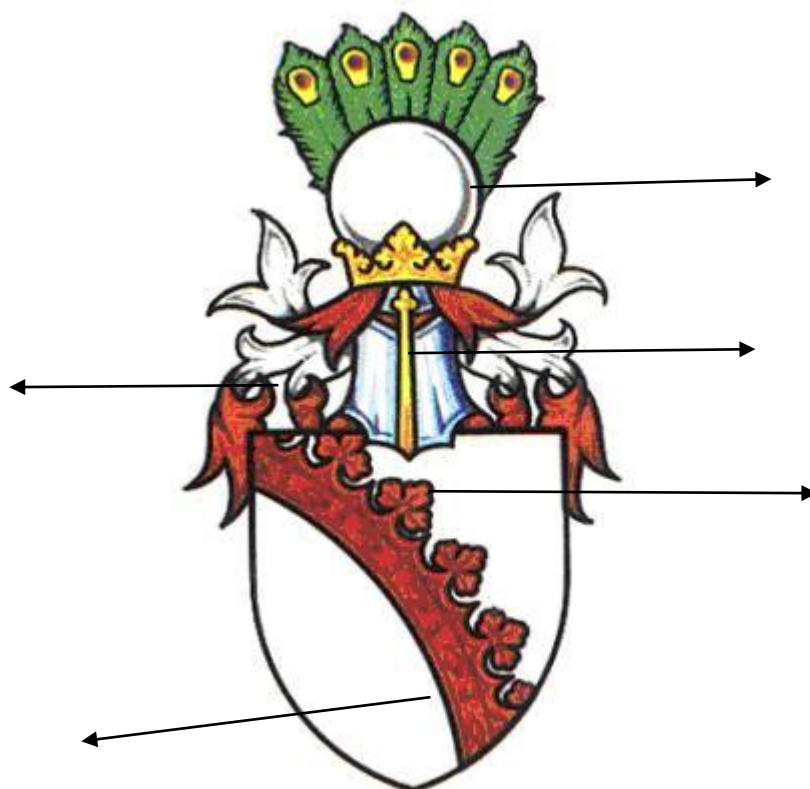
Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Blasonování. Kolik jazyků umíš, tolikrát jsi otcem vlasti. Zakladatelská činnost Karla IV. Metoda akrostich. I jinde mají své otce vlasti.

1. Usud' na základě textu, jaký měl Karel IV. zpočátku vztah k českým zemím. Opiš verš, dle kterého je jeho vztah k Čechům patrný. Časem se však vztah Karla IV. k Čechům změnil. Jako protiklad k prvnímu verši napiš druhý, kde je naopak patrné, jakým způsobem se změnilo panovníkovo původní smýšlení o Čechách.

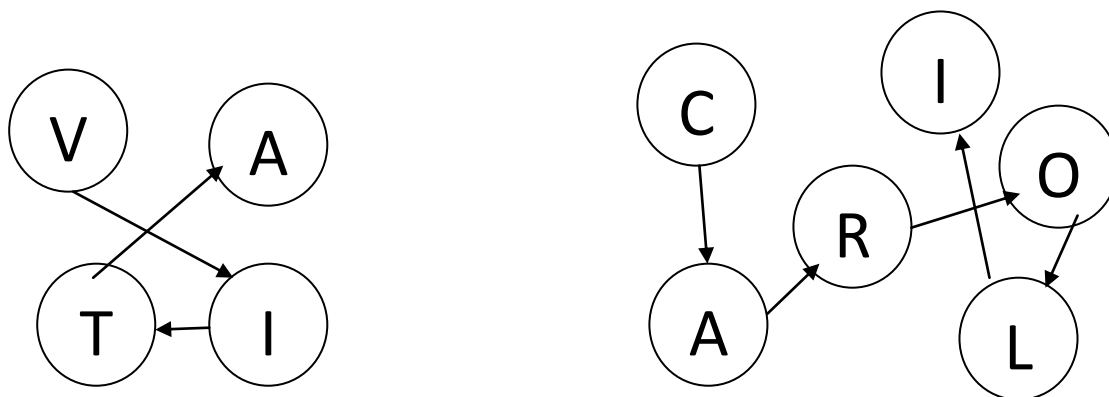
2. Vysvětli, jakou roli má v textovém úryvku postava Buška z Velhartic? Víš, jakým způsobem byl spojen s osobou Karla IV.? Napiš, jak se konkrétně nazývala jeho funkce na dvoře Karla IV. a zjisti, kdo jiný (v jiné historické době) zastával také tuto funkci a u kterého panovníka.

3. Popiš erb (i součásti erbu) Buška s Velhartic, který pocházel z rodu Pánů z Velhartic. Odhadni, podle čeho získal tento rod svůj přídomek.

Obr. č. 19

4. Napiš, jak se nazývá životopis Karla IV. a v jakém jazyce byl psán. Karel IV. byl inteligentním a vzdělaným panovníkem. Jaké prožíval pocity, nejen při návštěvě Čech roku 1333, si můžete přečíst právě v jeho životopise. Pomůckou k názvu životopisu ti budou následující přesmyčky z písmen.

Název životopisu: (originál) (překlad)

5. Uveď seznam dalších čtyř jazyků, kterými Karel IV. plyně hovořil. Jeho životopis je psán jen jedním z pěti jazyků, které ovládal. *Nápověda: slovo „škola“ je přeloženo právě do těchto čtyř jazyků, pokus se tedy odhadnout, které to jsou.*

Die Schule jazyk:

Scuola jazyk:

École jazyk:

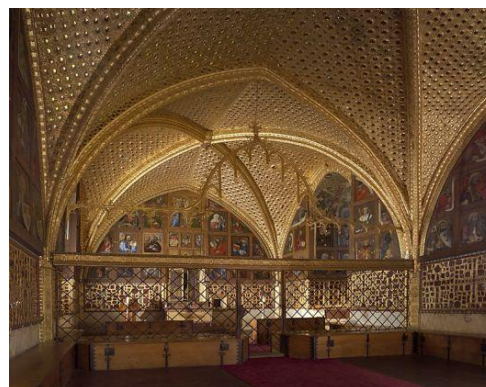
Škola jazyk:

6. Poznáš stavby na fotografiích? Tyto budovy byly postaveny nebo přestavěny právě v době vlády Karla IV.

Obr. č. 20

H _ _ _ _ Á Z _ Ď

Obr. č. 21

K _ _ _ E SV. K _ _ _ E

Obr. č. 22

K _ _ _ V M _ _ T

Obr. č. 23

H _ _ D K _ _ _ _ K

Karel IV. svým panovnickým úsilím zvýšil prestiž Českého království, zejména Prahy jako svého sídelního města. Prvním krokem bylo založení pražského arcibiskupství roku 1344 a i další Karlova vláda se nesla ve znamení zakladatelské aktivity.

7. Utvoř báseň podle metody akrostich. Báseň vytvoř ze jména Karel, písmena uspořádej pod sebou tak, aby při čtení dala dohromady název panovníka. Počáteční písmena musí být vždy velká a obsah básně musí být v souladu s tématem, tedy osobou Karla IV.

K

A

R

E

L

8. Přiřaď k jednotlivým zemím osobnost, kterou právě v tomto státě označují jako „*otce vlasti*“. Pomůckou ti bude název státu a zásluhy dané osoby.

Karel IV. je obvykle spojován s přídomek „*otec vlasti*“, čímž se oceňuje přínos jeho osobnosti pro český stát. Také se někdy používá označení Františka Palackého „*otec národa*“.

JMÉNO	ZEMĚ	ZÁSLUHY
	Indie	Politický a duchovní vůdce Indie a indického hnutí za nezávislost.
	Republika Jižní Afrika	Bojovník proti apartheidu a prezident Jihoafrické republiky. Držitel Nobelovy ceny míru z roku 1993.

	Nizozemsko	Vůdce nizozemské revoluce, národně osvobozenického boje Nizozemců proti španělské nadvládě.
	Palestina	Zakladatel teroristické organizace Fatah a spoluzakladatel a předseda Organizace pro osvobození Palestiny.
	Rusko	Ruský reformní car (1672-1725). Za jeho vlády se Rusko značně modernizovalo a přiblížilo se západoevropským státům.
	Švédsko	Švédský král, vládl od roku 1523 do roku 1560. Zakladatel dynastie Vasovců.
	USA	Vůdce kontinentální armády v americké válce za nezávislost, zároveň první prezident USA. „Father of our country“ - jeho titul

		v angličtině.
	Mexiko	Hlavní představitel první etapy mexické války za nezávislost. Žil v letech 1753- 1811.

3.3 Ukázka č. 3: SMRT VE STŘÍBRNÉ ZBROJI

Otomar Dvořák

K Ludvíkovi se naklonil jeden ze spolustolujících a požádal ho, zda by jeho Milost byla ochotna vyslechnout určitý návrh. Ludvík blahosklonně přikývl. Muž se představil jako probošt prešpurské kapituly Jeroným Balbus. Vysvětlil Ludvíkovi, jaká je velká škoda, že byl odsouzen k zapomenutí jedinečný návrh někdejšího českého krále Jiřího z Poděbrad, návrh na vytvoření Křesťanské protiturecké ligy, velkolepé unie evropských panovníků. Vzniklo by cosi jako jediný stát, pevně propojený mírovými a hospodářskými smlouvami, společenství, které by své spory neřešilo válkou, ale u mezinárodního soudního tribunálu, a jež by své spojené armády vrhlo proti muslimům, aby jim jednou provždy vyhnalo z hlav choutky na ovládnutí Evropy.

Ačkoliv mladý král zprvu naslouchal s línou lhostejností, postupně zbystřoval pozornost a ke konci proboštova výkladu mu tváře žhnuly nadšením. Ano, zrovna o tomhle Ludvík tak často snil! O království Artušova kulatého stolu, o království rovných a čestných rytířů!

„Váš švagr Karel VI. By jakožto římský král měl navázat na tuto starou myšlenku,“ pokračoval probošt. „Prozatím alespoň tak, že by vyhlásil všeobecný a závazný mír mezi křesťanskými vladaři, abychom mohli spojit všechny síly proti útoku osmanských Turků. Jestli se to nestane, pak skončíme pod kopyty muslimských koní, budeme porobeni a zašlapáni do bláta a Mohamed bude triumfovat nad Kristem.“

„Bůh to nedopustí!“ vykřikl rozčileně Ludvík.

Všichni se k němu překvapeně ohlédli.

Marie, která už chvíli naslouchala jejich rozhovoru, poznamenala: „Bůh to nedopustí, ale my se musíme přičinit. Pane probošte, nikdo tu věc nevyloží lépe než vy; nebylo by vám na obtíž, kdybychom vás vyslali jako královského zplnomocněnce ke dvoru římského krále? Napíši vám pro mého bratra skvělé doporučení. Ta věc by stála za pokus.“

„Děkuji , Vaše královská Milosti, takové poselství bude pro mne nesmírnou ctí.“

„Mimochodem, nezlobte se, že se ptám,“ pousmála se Marie, „ale připadá mi, Eminence, že nejste Maďar. Hádala bych spíše, že jste Polák, Chorvat- nebo Čech, ano, to nejspíš, napovídá tomu váš zájem o české dějiny.“

Balbus zavrtěl hlavou: „Nikoliv, Veličenstvo, jsem Slovák.“

„Slovinec?“

„Ne, Slovák. Pokud byste, Veličenstva, zabloudili do vysokých karpatských pohoří, která stoupají v Horních Uhrách k půlnoční straně pod jménem Tatry, nedomluvíte se tam maďarsky ani německy. Tamní venkované jsou potomci Moravanů, Polanů a Rusínů; říkají si Slováci. Ve městech jich moc nenajdete, ani tady v Prešpurku ne, prešpurští měšťané jsou vesměs Němci a zřejmě ani netuší, proč se jejich město takhle jmenuje, že za dob dávného moravského knížete Svatopluka tady stávala pevnost, již se tehdy říkalo Preslavův hrad neboli Preslava. A ještě před tím se na stejném místě nacházelo římské město Istropolis. Naše akademie se k němu hrdě hlásí...“¹⁰¹

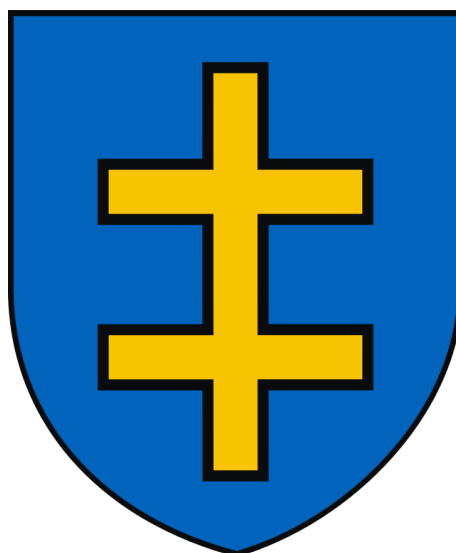
¹⁰¹ DVOŘÁK, Otomar. *Smrt ve stříbrné zbroji: o Ludvíku Jagellonském, králi českém a uherském*. Brno: MOBA, c2012. ISBN 978-80-243-4653-3. str. 143-146.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Vlastní rodový erb. Dopis od panovníka/panovnice s vlastní pečeti. Třídní organizace. V jakém státě jsem se ocitl?

1. Identifikuj podle indicií, o kterém panovníkovi vypráví předcházející text a ze které dynastie pocházel. Dokážeš podle uvedeného erbu tohoto rodu odhadnout, ve kterém velkoknížectví měla tato panovnická dynastie svůj původ?

(Nápověda: Tento kříž se v současnosti také nachází na státním znaku jednoho z Baltských států.)

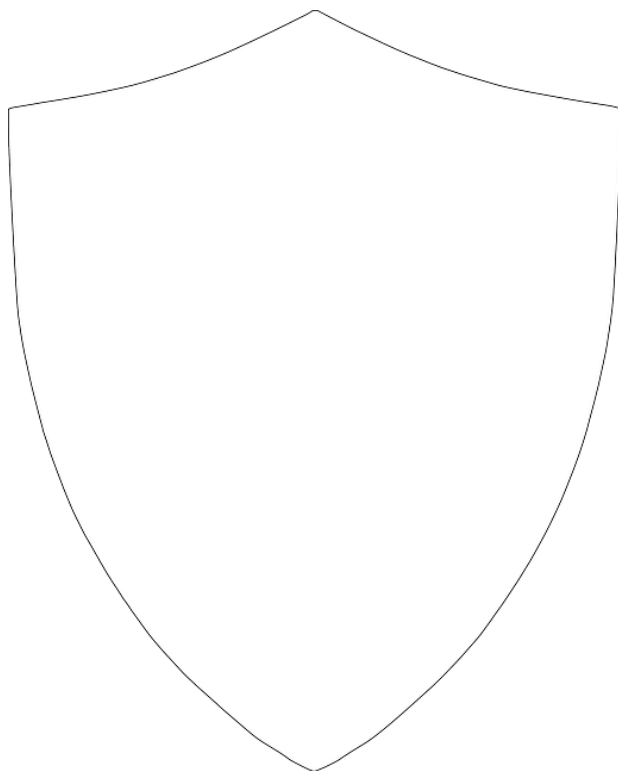

Obr. č. 24

2. Pojmenuj jednu z pomocných věd historických, která se zabývá studiem pravidel a zvyklostí, podle kterých se erby tvoří, popisují, určují a kreslí.

Vytvoř svůj vlastní rodový erb. Můžeš zvolit jakýkoliv tvar štítu (gotický, renesanční, barokní, empírový) a jakékoliv heraldské figury (polcení, dělení, čtvrcení, dělení pošikem, dělení pokosem, štenýř, krokev, kúl aj.) Použij iniciály tvé rodiny nebo některé prvky (znaky), které tvoou rodinu vystihují. Můžeš tedy vytvořit i mluvící erb.

Pokud je tvé příjmení např. Kohout, můžeš použít do erbu figuru kohouta atd.

Obr. č. 25

3. Posud', podle informací plynoucích z textu, kde se rozhovor Ludvíka a probošta odehrává (město a stát).

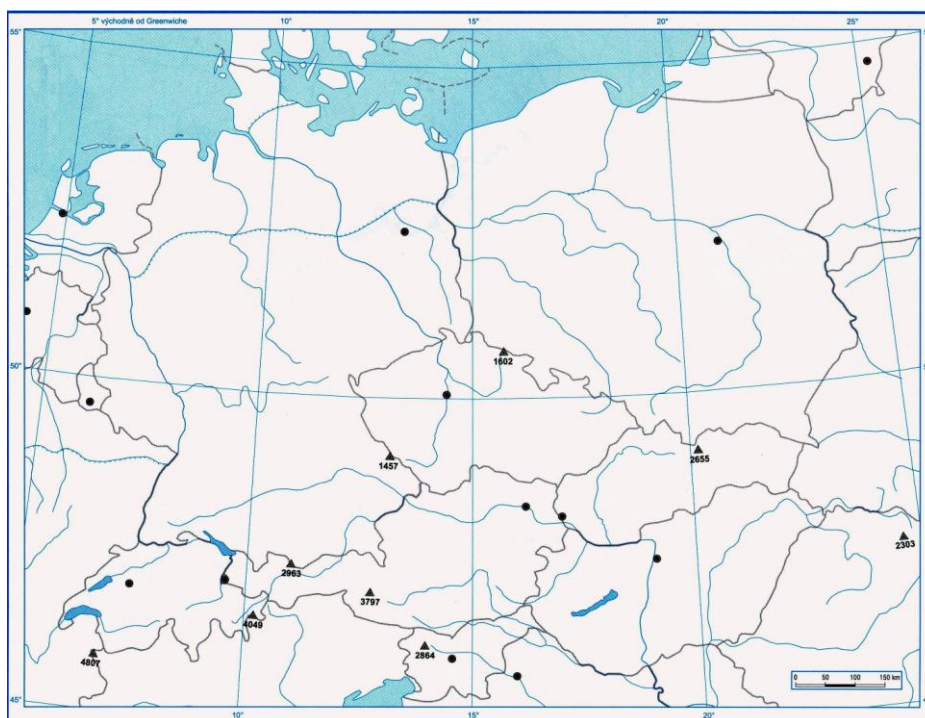
4. Dojdi k závěru (s pomocí předcházející informace), odkud tedy Ludvík vládl českým zemím a kde bylo mocenské centrum jeho říše? Zamysli se nad tím, jaký to mělo důsledek pro české země. Ve kterém státě se toto město nyní nachází a jaký je jeho název?

5. Napiš Mariin dopis bratrovi (či Ludvíkův dopis švagrovi). Dopis opatři ho královskou pečeti a dodej mu „*historický*“ vzhled.

6. Připodobni zmiňovanou Křesťanskou protitureckou ligu k nějaké současné organizaci, unii, která zajišťuje hospodářskou, ekonomickou i politickou spolupráci v Evropě. Ve třídě založte také organizaci třídy XY. Utvořte znak této organizace, seznam práv a povinností jednotlivých členů, tedy žáků, společné dohody, cíle apod.

7. Vybav si, která významná bitva proti Turkům se uskutečnila v roce 1526. Jak v této bitvě dopadl Ludvík? Krátce reprodukovat průběh bitvy a shrň její důsledky pro české království.

8. Identifikuj město (dle proboštova popisu), o kterém se v textu mluví. (Napiš původní i dnešní název.) Město leží v Horních Uhrách, zakresli jejich tehdejší rozlohu na současné mapce střední Evropy. Který dnešní stát se na tomto území nachází?

Obr. č. 26

4 V ZÁŘI KALICHA

Husitství představuje v českých dějinách svébytnou kapitolu, která vyplňuje více než jedno století. Jednalo se o první velkou revoluci v naší historii, která začala první pražskou defenestrací roku 1419. Už na samém počátku 15. století se však objevily hlasy volající po reformaci církve. Přední místo mezi těmito reformátory zaujal Jan Hus, který od roku 1402 kázal na Starém Městě pražském v Betlémské kapli. Hus spatřoval v nápravě církve základ pro celkové zlepšení poměrů v zemi.

Husovy názory sice vzbudily zájem i samotného krále Václava IV., ovšem vyvolaly nesouhlas pražského arcibiskupa i církevních představitelů. Král Václav IV. nejprve Husa a jeho přívržence podpořil, dokonce vydal roku 1409 Dekret kutnohorský měnící poměr hlasů na pražské univerzitě ve prospěch Čechů. Toto spojenectví ovšem netrvalo dlouho. Jan Hus byl roku 1414 pozván na církevní koncil do Kostnice k obhájení svých myšlenek, avšak byl prohlášen za kacíře a 6. července 1415 upálen.

Napětí mezi husitským a katolickým obyvatelstvem nakonec vyvrcholilo defenestrací na Novém Městě pražském pod vedením kazatele Jana Želivského. Tato defenestrace, jak již bylo uvedeno, znamenala počátek husitské revoluce, která se chystala zásadně změnit poměry a prosadit Husovy myšlenky.

Hlavním společným programem husitů se staly „čtyři pražské artikuly“ shrnující zásady husitského pojetí božího zákona. Král Zikmund se však rozhodl husity porazit vojensky, proto roku 1420 vyhlásil papež křížové tažení proti husitským kacířům. Po bitvě na Vítkově následovalo velké množství dalších slavných bitev, jmenujme například bitvu u Malešova, Ústí nad Labem, Tachova a Domažlic. Prostřednictvím didaktických aplikací na téma husitského válečnictví žáci hlouběji proniknou do dané problematiky a uvědomí si jedinečnost a mimořádnost husitského vojenství i mistrné využití taktiky, vyzdvihnuta jsou hlavně jména Jana Žižky a Prokopa Holého.

Husité dosáhli velkých vojenských úspěchů díky překvapivé vojenské taktice, pěchotu chránily tzv. „vozové šiky“, v bitvě byla poprvé použita slavná vozová hradba. Samotné husitské zbraně byly inspirovány zemědělskými nástroji, se kterými husité pocházející většinou z městského a venkovského obyvatelstva uměli bravurně zacházet. Navíc se během husitské revoluce projevil i brilantní schopnosti husitských válečníků

a vojevůdců, především již zmiňovaný Jan Žižka dokázal znamenitě využívat terénu i momentu překvapení.

Poslední událostí husitské revoluce se stala dohoda mezi husity a císařem Zikmundem, kdy byla roku 1436 v Jihlavě vyhlášena tzv. „*basilejská kompaktáta*“. Čechy tedy zůstaly zeměmi dvojího lidu, katolíků a husitů.

Husité byli tedy prvními průkopníky reformace církve, na které až o sto let později navázaly velké evropské reformace. Při plnění úkolů didaktických aplikací si žáci uvědomí věhlas a slávu husitské revoluce, brilantní taktiku jejich válečníků včetně použití neobvyklých (přesto velmi účinných) zbraní a také to, že české země v podstatě předběhly dobu o sto let, kdy se potřeba reformace církve v Evropě začala projevovat.

V osobě krále Jiřího z Poděbrad žáci spatřují především obratného politika a diplomata, který se snažil u okolních zemí obnovit dobré jméno Českého království. Husité zde totiž byli považováni za lupiče a kacíře. Jiří z Poděbrad se projevil jako schopný panovník, který hodlal dodržovat *basilejská kompaktáta* a být spravedlivým králem „*dvojího lidu*.“ Navíc se snažil spory mezi evropskými státy řešit mírovou cestou a vytvořit jakýsi „*evropský parlament*“. Didaktické aplikace jsou zaměřeny právě na vizi Jiřího z Poděbrad o evropském společenství, proto se žáci zabývají cestou mírového poselstva pana Lva z Rožmitálu a dalších.

4.1 Ukázka č. 1: JAN HUS

Josef Kajetán Tyl

VÁCLAV: Salvete, magistri! Co mi nesete? Bez obalu; mluv, kazateli, jenžto mi české hlavy mateš; máš nějakou žádost?

HUS: S prosbou utíkám se k tobě, pane královský, a jsem-li milosti tvé hoden, paní šlechetná, - buď mojí přímlovkyní.

VÁCLAV: Co jest?

ŽOFIE: Zjev to, mistře!

HUS: Právě káže biskup na dvěře všech kostelů zas přibíjeti list, co může v obci novou bouři způsobit.

VÁCLAV: Žhavé blesky! Zbláznil se ten starý lékovar? Co jest to?

HUS: Nová bula papežská a přísné svolání, abych k očištění ze svých bludů do Říma se dostavil.

CHLUM: Že do Říma?

ŽOFIE: Neodpouštěj!

JERONYM: By mu jako druhdy Miličovi v tmavé vazbě času dali k rozmyšlení – nebo vlastně k oměknutí, by jej mohli potom jako z vosku otáčeti.

HUS: Já se jíti nehrozím, neb srdce mé je plno důvěry, a co jsem učil, bude přede tváří Boha tvrditi; leč bojím se teď školy opustit a kapli zanechat, by nepovstala spousta na roli neb škodné vzbouření.

VÁCLAV: Což ale Římu zase napadlo, že pokušení nové na nás posílá?

JERONYM: Je to dílo přátel Husových, těch mistrů Štěpána a Stanislava Znojemského a jak se jmenují; ti psali biskupskému prokurátoru, Míchalovi z Brodu Českého, co tvoje kapsy okradl, když hory zlaté u Jiloví dobýval, a potom prchnul do Říma; ten Otci svatému zas v uši nahučel, že Hus je arcikacíř hanebný, již po dvě leta v klatbě, od slabého krále hejčkaný; i naše pány obžalovali – a tuhle pana Voka, pana Lažanského s Husem ženou do Říma, by českou zemi nenakazili.

VOK: Já pěkně děkuju! Mně je honba v českých lesích věru milejší než putování do Říma.

VÁCLAV: Já však posud nechápu, co Římu napadá, že bez ustání u nás poroučí jak v hospodářství vlastním.

CHLUM: To víš, pane! Řím má dlouhé ruce, rád by držel celý světa obor v náručí, by nikdo hnout se nemohl, leč jak by svatý Otec dovolil.

VÁCLAV: To může držet ve svém domě; ale do mých síní ať mi nesáhá.

JERONYM: Anebo ať se učí s chutí jíst, co v české kuchyni se vaří.

ŽOFIE: Protož, pane, nepřipouštěj, by se vyplnila jeho žádost! Sama zvedám hlasu, nedej vůli svoji obmezovat slovem cizím, třeba se to dělo jménem papeže. Ty jsi pán své země, tobě dán je lid a jeho šperky v péči otcovskou; ty máš kárati, kde chyba vládne, jakož obdařovat milostí, kde květe zásluha; i nesmí tebe másti cizí soud. A chtěl bys nyní perlu svého lidu, horlivého sluhu v očištěném domu Páně, chtěl bys lidu svého miláčka dát v ruce nepřátel? I staň se co staň knězi z Betléma, jen věř mi, pane, to se celé české zemi stane!¹⁰²

¹⁰² TYL, Josef Kajetán. *Jan Hus, Kutnohorští havíři*. Praha: Orbis, 1951. ISBN 301-13-478. str. 43-45.

V záři kalicha – Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Chronologicky seřad'. Metoda alter-ega. Hodnocení vlády Václava IV. Co vlastně znamená klatba? Tiskařský šotek. Čtení s porozuměním. Trénink vizuální paměti. Reportáž z Kostnice.

1. Seřad' chronologicky církevní reformátory. Jan Hus byl jedním z prvních církevních reformátorů. Předchůdce jeho myšlenek byl pouze jeden, avšak následovníků měl mnoho.

MARTIN LUTHER	JOHN WYCLIF	JAN HUS	JAN KALVÍN
☐	☐	☐	☐

2. Vytvoř dialog metodou alter-ega. V textu je právě vylíčena situace, kdy má být Jan Hus povolán do Říma k očištění svých bludů. Pokus se vytvořit dialog, který se mu odehrává v mysli. Tedy proč by měl své učení odvolat a proč neodvolat.

3. Sestav přehlednou tabulku vlády Václava IV., kde napiš tři pozitiva a tři negativa jeho vlády. Václav IV, je zde popisován jako slabý král, uveď důvody, proč si to zmíněná postava prokurátora Míchala z Brodu Českého myslí.

VLÁDA VÁCLAVA IV.	
POZITIVA	NEGATIVA
1.	1.
2.	2.
3.	3.

4. Vyhledej na internetu, co znamená pojem „*klatba*“ a jaký je pro něj latinský název? Který papež vyhlásil na Jana Husa klatbu?

Vyber z uvedených informací všechny možnosti, které jsou zahrnuty v klatbě. Zakroužkuj je.

Potrestaný klatbou nesmí:

- sloužit mši ani žádné jiné bohoslužby
- vycházet z domu po 22. hodině
- číst Bibli
- oddávat
- konzumovat alkohol
- křtít
- udělovat ani přijímat svátosti
- lhát
- zastávat jakýkoliv církevní úřad
- viditelně nosit křesťanské symboly
- uzavírat manželství

5. Naprav škody tiskařského šotka, který se nám dostal do tiskárny a takto zničil medailon o osobnosti mistra Jana Husa.

MISTR JAN HUS BYL NÁBOŽENSKÝ MYSLITEL, ZAKAZATEL A REFERÁTOR. NARODIL SE KOLEM ROKU 1370 V HRUŠINCI U PRACHOVNIC. VYUČOVAL NA PRAŠNÉ UNIVERZITĚ A V LETECH 1409-1410 BYL JEJÍM PREFEKTOREM. KRITIZOVAL MRAVNÍ ÚPADEK TOKALICKÉ CÍRKVE, HLAVNĚ PRODEJ POSUDKŮ. JEHO UČENÍ BYLO OZNAČENO ZA KOHEZI, HUS ZA KASAŘE A NÁSLEDNĚ BYL Z CÍRKVE EXTRAHOVÁN. KDYŽ NECHTĚL SVÉ UČENÍ DOVOLAT, BYL 6. ČERVENCE

6. Identifikuj místa na fotografiích, kde mistr Jan Hus kázal či pobýval.

Obr. č. 27

K _ _ _ E B _ _ _ _ _ Á

Obr. č. 28

K _ _ _ _ _ C

Obr. č. 29

Obr. č. 30

K __ Í H ____ K

K ____ L SV. M ____ A

7. Napiš krátký novinový článek o upálení mistra Jana Husa, jelikož jsi pomocí stroje času pronikl do Kostnice, kde jsi sledoval upálení Jana Husa. Článek doplň fotografiemi, lákavým titulkem a vlastním názorem na Husovo upálení. Vyzkoušej si, jaké to je být na okamžik novinářem!

8. Popiš, jak byla v Čechách vnímána zpráva o Husově smrti? Který český náboženský myslitel a filozof byl také upálen v Kostnici? Uveď jeho jméno i datum upálení.

4.2 Ukázka č. 2: KTOŽ JSÚ BOŽÍ BOJOVNÍCI

Jistebnický kancionál

*Ktož jsú boží bojovníci
a zákona jeho,
prostež od boha pomoci
a úfajte v něho,
že konečně vždycky s ním svítězíte.*

*Kristusť vám za škody stojí,
stokrát viac sľubuje,
pakli kto proň život složí,
věčný mieti bude;
blaze každému, ktož na pravdě sende.*

*Tenť pán veliť se nebáti
záhubcí tělesných,
veliť i život složiti
pro lásku svých bližních.*

*Protož střelci, kopiníci
řádu rytieřského,
sudličníci a cepníci
lidu rozličného,
pomnětež všichni na pána štědrého!*

*Nepřátel se nelekajte,
na množstvie nehľadte,
pána svého v srdci mějte,
proň a s ním bojujte
a před nepřátely neutiekajte!*

*Dávno Čechové říekali
a příslovie měli,
že podlé dobrého pána
dobrá jiezda bývá.*

*Vy pakosti a drabantí,
na duše pomněte,
pro lakomstvie a lúpeže
životón netraťte
a na kořistech se nezastavujte!*

*Heslo všichni pamatujte,
kterěž vám vydáno,
svých hauptmanón pozorujte,
retuj druh druhého,
hlediž a drž se každý šiku svého!*

*A s tiem vesele křikněte
řkúc: Na ně, hr na ně!
Bran svú rukama chutnajte,
bóh pán náš, křikněte!¹⁰³*

¹⁰³ Ktož jsú boží bojovníci. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. 2015 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Kto%C5%BE_js%C3%BA_bo%C5%BE%C3%AD_bojovn%C3%ADci

Didaktické aplikace:

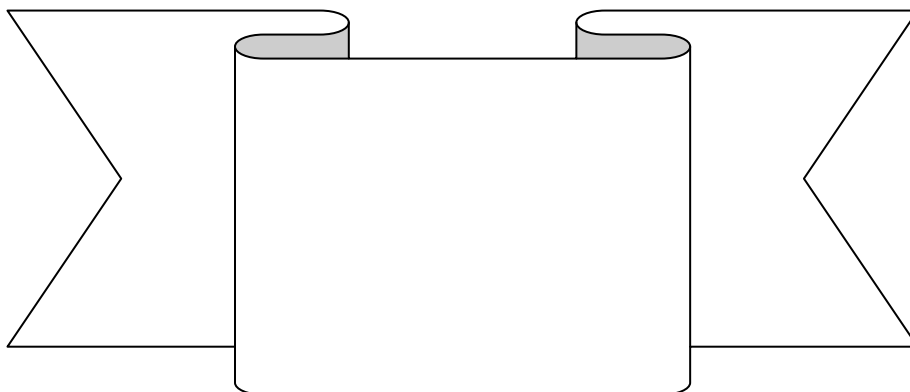
Komentované čtení. Husitské motto. Pravda nebo lež? Poznej husitskou zbraň. Kde se odehrály bitvy? Inzerát. Facebook Jana Žižky. Pravdivá tvrzení o bitvě u Ústí nad Labem.

1. Charakterizuj husitu dle předchozího písňového textu. Použij u toho alespoň 10 přídavných jmen, které tě napadají, když čteš text písně.

2. Vymysli nové husitské motto, které musí být stejně výstižné a úderné. Odůvodni, proč jsi zvolil zrovna tebou vybrané slovní spojení a vepiš ho na stužku níže.

Za husitské heslo (motto) je považováno slovní spojení „*Pravda vítězí*”

(*lat. Veritas vincit*), které používal Mistr Jan Hus ve svých dopisech v různé formě.

3. Urči, zda jsou následující tvrzení o husitech pravdivá či nikoliv. Podle toho, kterou odpověď zvolíš (A- tvrzení je správné, N- tvrzení je chybné), získáš písmenko v závorce. Z těchto písmenek potom vytvoříš tajenku, tedy název jedné z husitských zbraní. Buď pozorný, písmenka jsou přeházena.

Vůdcem radikálních husitů byl kazatel Jan Želivský. A (I) / N (L)

Společným programem husitů se stalo sedm artikul pražských. A (A) / N (D)

Roku 1453 založili husité město Tábor. A (K) / N (E)

Významnou skupinou husitů ve východních Čechách byli orebité. A (M) / N (R)

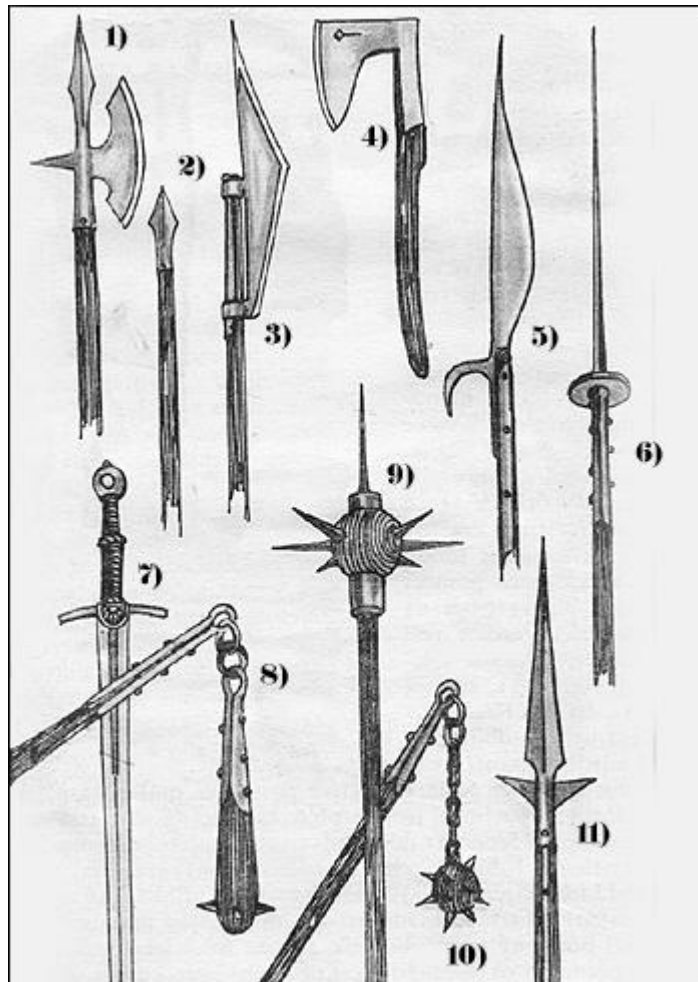
Mezi pět husity vyvolených měst, která uniknou zkáze konce světa,

patřila města Louny, Žatec, Slaný, Plzeň a Domažlice. A (O) / N (Ř)

Jan Žižka zemřel roku 1424 při obléhání Příbyslavi. A (CH) / N (P)

TAJENKA:

4. Přiřaď název husitské zbraně k číslici.

Obr. č. 31

a) sudlice

b) sekera

c) halapartna d) šídlo

e) kropáč

f) sudlice ušatá

g) okovaný cep

h) kopí

i) meč na jednu a půl ruky

j) řemdich

k) sudlice

5. Zjisti, ve kterém roce a ve kterém kraji dnešní České republiky se odehráli následující bitvy.

BITVA	ROK	KRAJ
bitva u Domažlic	1431	Západočeský
bitva u Sudoměře		
bitva u Tachova		
bitva u Malešova		
bitva na Vítkově		
bitva u Nekmíře		

6. Odpověz na následující inzerát. Zájemci nabídní široký výběr takovýchto zbraní.

Sháním cenově dostupnou
chladnou zbraň, kterou bych
případně mohl využít při
sklizení a při práci na poli.
Značka: Rychle a levně!

7. Vytvoř fiktivní profil Jana Žižky na sociální síti Facebook. Nezapomeň na pravděpodobné datum a místo narození, významné události jeho života, fotografie, přátelé, události, kterých se účastnil atd. Můžeš na „zed' facebooku“ vytvořit i vzkazy Jana Žižky pro své přátelé.

Např.

Jan Žižka -> Hynek Boček z Poděbrad

Pojďme spolu hájit ideály husitů!

8. Rozhodni, zda se uvedený údaj týká bitvy u Ústí nad Labem.

BITVA U ÚSTÍ NAD LABEM:

Bitva na Běhání

křižáci

1421

1426

Jan Roháč z Dubé

sirotci

Jan Žižka

Prokop Holý

houfnice a tarasnice

Pražané

4.3 Ukázka č. 3: Z ČECH AŽ NA KONEC SVĚTA

Alois Jirásek

„Byl-li ten poustevník král Vladislav, kdož ví, proč tak jednal. Ale to se mi líbí, že máš svou mateřskou řeč tak rád, i svou vlast. Tu lásku si zachovej a vy všichni po všecken život. Nebo není nad řeč vlastní, nám přirozenou, a nad rodnou zemi, věřte, neboť viděl jsem a poznal drahý kus světa i to, co je cizina a co vlast.

A nyní abych odpověděl. Když jsme se vrátili z poustevny, jeli jsme dále silnicí do Salamanky, kamž jsme šťastně dorazili. Pěkné město, výstavné, plno krásných kostelů, ale nejvíce jsme se divili vysokému učení tamějšímu, všude na slovo branému. V Praze je dosti studentů, ale to nic není proti valnému jich počtu v Salamance. Tam žáky a studenty vše se hemží. Mnoho slavných a učených mistrů a doktorů tam měli, kvůli nimž právě se studenti z daleko široka hrnuli do toho města. Ze Salamanky jeli jsme na půlnoc a pak k západu, až jsme přibyli k veliké řece Duero. Přes tu nás přepravili. Trvalo však dlouho, neboť na pramici nevešlo se více nežli dva lidé a nanejvýše dva koně. Když jsme se tak šťastně přeplavili na druhý břeh, stáli jsme již na půdě království portugalského.

Byla tu zvláštní podívaná na divoké stromy neznámé a nevidané, z nichž jeden měl pěkné listí, zvláště po dešti libě vonící. Mnohé nesnáze a nebezpečnosti byly také pro četné hady jedovaté, štíry a divné ještěrky, kterouž havětí všecko se v těch končinách jen hemžilo. Ještě dobře, že jsme měli od domácích lidí takový dryák, tím když jsme ránu, již hadí zub způsobil, natřeli, minulo nebezpečství a jistě se každý pozdravil.

Posléze jsme i ty hory zlezli a po krkolomných stezkách dostali jsme se na dolinu, prošeďse na svazích krásnými lesy kaštanovými. Na dole nám pak bylo jako v ráji. Ty tam všechny svízele; cesty byly hrubě pohodlnější, krajina kolem krásná a úrodná, ovocného stromoví, mandlí, fíků, řeckého vína. Příjemná ta cesta ovšem netrvala dlouho a dostali jsme se zase do končin hornatých; než nejhorší jsme již přestáli, a tak za několik dní přibyli jsem do města Bragy.

„Je-li to město královské?“ ptal se Jaroslav.

„Není, ale toho času, když jsme tam přijeli, meškal tam portugalský král; Alfons se jmenoval a byl toho jména pátý. Ah, toho sličného města! Jaké mělo krásné okolí, všechno kolem samý vonný keř a vinohrad, samý strom, samá zelenost a v té zelenosti plály pomeranče, limony a jablka granátová. A město samo jak bylo pěkné! Hradby a bašty nebylo téměř ani vidět pro samý břečťan, jenž je hustě zakrýval jako tmavě zelný koberec.

Král přijal pana Lva i nás všechny nadmíru laskavě, choval se k nám přátelsky a pan Lev jistěže u něho, jak náleží, dobře pochodil. Jen jedno se nám na tom králi nelíbilo. Každého roku totiž přeplavil se s vojskem do Afriky, tam přepadl nějaký kraj, vydrancoval ho a po každé na tisíce zajatců odtud přivedl.”

„Vojínů?” ptal se Václav.

„Také, ale ještě více nevojinů, mládenců, žen i dětí. Ty rozvezli do portugalských přístavů a tam byli do otroctví prodáni.”

Panicové a Lidunka žasli.

„Vždyť to byl přece křesťanský král!” zvolal Jaroslav.

„A děti také prodávali?”

„Chlapce také?” tak se najednou ptali Liduška i Václav.

„Žel, milé děti, že to činil křesťanský král! A chlapce prodávali. Za takové, jako jste vy, platilo se dvanáct až třináct zlatých, za dospělejší ještě více. A což nejsmutnějšího bylo, že malé děti brali matkám, matky do ciziny prodali, děti pak dány na rozkaz králův do města na opatrování. Teprve když dítky ty povyrostly, prodány také. Z toho měl král veliké důchody a bohatství.”

Mezihorští panicové a jejich sestřička trnuli; jmenovitě na tváři Liduščině bylo znát hluboký soucit s nebohými.

Děd pomlčel, za chvíli však pokračoval:

„Byla, milé děti, věru žalostná podívaná na trhu na otroky z mouřenínské země, jak s nimi hrubě nakládali, jak je od sebe, příbuzné a známé, začasté děti od rodičů odlučovali, jak nebožáci naříkali, ano se i bránili, ovšem nadarmo, ledaže za to mnoho

ran dostali. Také jsem tam viděl otroky s omalovanými vousy, a to takovou barvou, že ji nebylo možno ani smýti, ani smazati.''

Vnoučata se ptala, proč to bylo. I vysvětlil starý vladyka:

*„To byli otroci proto tak znamenani, aby každý věděl, že přijali víru křesťanskou. Ti za to nesměli do ciziny být prodáni, zůstali vždycky v zemi a měli se lépe.''*¹⁰⁴

¹⁰⁴ JIRÁSEK, Alois. *Z Čech až na konec světa*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1955. ISBN 301-14-3. str. 72-75.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Nejen Iáson se vydal za zlatým rounem Plán cesty poselstva Jiřího z Poděbrad. Panovníci v jednotlivých zemích za vlády Jiřího z Poděbrad. Turistický průvodce po mém městě. Aktualizace- zacházení s otroky. Islám dříve a dnes.

1. Uveď důvody, proč byla tato mise králem Jiřím z Poděbrad do okolních zemí vyslána? A také, proč byl do čela tohoto mírové poselstva zvolen právě pan Lev z Rožmitálu? Uveď celé jeho jméno.

2. Vysvětli, co znamená ocenění „Řád zlatého rouna“, které Pan Lev z Rožmitálu v Burgundsku získal jako první Čech v historii. Vyjmenuj alespoň dalších pět významných osobností naší historie, které tento řád získali. Výsledky své práce můžeš podpořit obrazovými materiály, kde vybrané osobnosti mají na sobě právě odznak tohoto řádu. Jeho podobu můžeš vidět níže na fotografii.

Obr. č. 32

3. Nakresli na čtvrtku velikost A3 mapku tažení poselstva pana Lva z Rožmitálu po evropských zemích. Vyznač na mapě nejen hranice států, ale také významná města, která poselstvo navštívilo.

4. Dopln s pomocí IT do tabulky některých vybraných evropských států, které poselstvo Jiřího z Poděbrad navštívilo, jména panovníků, kteří zde v tuto dobu vládli. Ale dej si pozor, v tabulce je jeden chyták!

EVROPSKÝ STÁT	VLÁDNOUCÍ PANOVNÍK v době putování Lva z Rožmitálu (1465-1467)
NĚMECKO	
BELGIE	
VELKÁ BRITÁNIE	
FRANCIE	
ŠPANĚLSKO	
PORTUGALSKO	
ITÁLIE	

5. Vytvoř turistického průvodce po svém městě. Nezapomeň na významné historické památky, dějiny města, aktuální kulturní či sportovní dění ve městě, slavné rodáky apod. Průvodce utvoř pomocí prezentace v programu PowerPoint a navíc ještě vytvoř v „papírové“ podobě informační leták, pro návštěvníky tvého města. Nezapomeň na cizojazyčný překlad!

6. Porovnej zacházení s africkými otroky v Portugalsku, v době vlády Alfonse V. ještě s nějakou jinou historickou dobou a jiným národem. Jakou dobu ti to připomíná? Zapiš společné, případně i rozdílné rysy.

7. Najdi, kde se nacházela v textu zmiňovaná „mouřenínská“ země? Jak si vysvětluješ tvrzení, že se tito otroci měli lépe v Portugalsku než ve své domovské zemi?

8. Urči, která byla původní víra těchto otroků? Když tito otroci přijali křesťanskou víru, nemohli být dáni do otroctví.

Zapiš hlavní znaky této víry, pojmy, které s touto vírou bezprostředně souvisí (i s jejich vysvětlením) a její odlišnosti od křesťanství. Uveď důvody, proč je v současnosti toto vyznání tolik obávané?

5 Z TEMNOT PROBUZENÉ JARO NÁRODŮ

Od roku 1526 nastává v českých zemích vláda dynastie Habsburků, která s sebou přináší upevnění panovnické moci a růst vlivu katolictví. Přesto však první panovník z této dynastie v českých zemích – Ferdinand I. nezískal absolutní moc, což se projevilo hlavně mezi léty 1546-1547, kdy české stavy odmítly plnit Ferdinandův příkaz a vydat se na vojenské tažení do německých oblastí na pomoc Karlu V. Tato neposlušnost samozřejmě nezůstala bez trestu, královská města musela např. platit tzv. „*posudné*“ a král zakročil i proti jednotě bratrské. Na znamení posilování katolického vyznání byli do Čech pozváni i zástupci jezuitského řádu.

Ferdinandův nástupce Maxmilián II. se poté v roce 1575 dohodl s představiteli nekatolických náboženských směrů na společném vyznání víry, tedy České konfesi. Ovšem tento akt byl potvrzen pouze ústně, na potvrzení náboženských svobod si museli nekatolíci počkat až do roku 1609, kdy byl vydán Rudolfův majestát. Později ovšem tohoto rozhodnutí Rudolf II. litoval a proto do Čech pozval vojsko pasovského biskupa Leopolda. Didaktické aplikace tohoto tématu jsou ovšem zaměřeny na osobu Rudolfa II. jako na vřelého podporovatele umělců a vědců, tedy jako na skutečného „*krále alchymistů*“. Rudolf II. si navíc za své sídelní město zvolil Prahu, která se v té době stala oblíbeným místem astronomů a alchymistů. Na Pražském hradě byly tehdy také shromážděny obrovské umělecké sbírky, které byly bohužel v následujících dobách rozchváčeny.

Kvůli porušení Rudolfova majestátu byl do Prahy roku 1618 svolán sjezd nekatolických stavů a vše vyvrcholilo v pořadí již třetí pražskou defenestrací. Místodržící na Pražském hradě, katolíci Vilém Slavata a Jaroslav Bořita z Martinic i jejich písař Fabricius byli svrženi z oken. Tak začalo povstání českých nekatolických stavů proti Habsburkům a zároveň třicetiletá válka. K rozhodující bitvě došlo na Bílé hoře, kde bylo stavovské vojsko poraženo. Následující léta se tak nesla ve znamení přísné rekatolizace.

Třicetiletá válka byla prvním vojenským střetnutím, které zasáhlo celou Evropu. V didaktických aplikacích žáci dojdou k příčinám a důsledkům tohoto válečného konfliktu, v rámci systematizace učiva pojmenují nejznámější bitvy a jejich vojevůdce a na závěr posoudí, jak se proměnila skladba české šlechty po třicetileté válce.

V didaktických aplikacích není opominut ani jeden z největších vojevůdců třicetileté války- Albrecht z Valdštejna, žáci vysvětlí jeho vliv na české země a posoudí jeho přínos pro Frýdlantsko. Útrapy této války se projeví také na demografii, řada obyvatel během tohoto válečného konfliktu zemřela, své vykonaly i nemoci a hlad. Odhaduje se, že zahynula až třetina obyvatelstva českých zemí.

Poslední část didaktických aplikací se týká osoby Marie Terezie, která roku 1740 nastoupila na trůn díky pragmatické sankci, poprvé a naposledy v dějinách habsburské monarchie stála v čele monarchie žena. Hned na začátku své vlády se ovšem musela potýkat s boji o své nástupnictví, které Prusko, Bavorsko a Francie nechtěly uznat. Vypukly tak války o rakouské dědictví, kde Marie Terezie přišla o část území. V roce 1756 vypukla válka s Pruskem znovu, pruská vojska totiž opět nelegálně pronikla do Čech. Tentokrát ovšem byla pruská vojska poražena v bitvě u Kolína. Roku 1763 byl podepsán mír a Marie Terezie uhájila celistvost habsburské monarchie a její velmocenské postavení v Evropě.

Vnitřní politika Marie Terezie byla zaměřena především na reformování, chtěla vytvořit jednotně spravovaný, silný stát. Tereziánské reformy se týkaly všech oblastí státní správy, armády, školství i hospodářství. V didaktických aplikacích se žáci zaměří na reformu, která je jim nejbližší, tedy na povinnou školní docházku. Dále žáci poznají jména rádců Marie Terezie, jelikož bez schopných ministrů a rádců, kteří byli mnohdy ovlivněni myšlenkami francouzského osvícenství, by reformy nedosáhly takového úspěchu. Žáci pochopí, že kromě jednotlivce, záleží také na spolupráci ve skupině, aby výsledek jejich činnosti byl hodnotný.

5.1 Ukázka č. 1: CÍSAŘ ALCHEMISTŮ

Otomar Dvořák

...Říkám vám, že tohle špatně dopadne... Doktor Dee si uvědomil, že právě zaznělo další skryté varování. Najednou měl tisíc chutí vrátit se na Nový svět, rozložit magický stůl, prostřednictvím černého krystalu přivolat anděla Uriela a položit mu několik naléhavých otázek. Bez Kelleyho to však nejde ...

Kde je vlastně Edward? Už pár týdnů se neukázal. Urazil se?

Třetí varování (snad aby byla dodržena magická tridáda) čekalo na Johna Dee přímo mezi dveřmi císařovy pracovny. Komorník Filip Lang, když doktora uváděl, důvěrně špitl: „Bud'te opatrný, císař je velice rozrušen. Prý jste mu něco podstatného zatajil?“

Doktor Dee se zhluboka nadechl. Na okamžik zaváhal s nohou na prahu, ale pak pochopil, že na to, aby couvl z nastoupené cesty, je už stejně pozdě, a tak statečně vykročil vstříc neodvratnému osudu.

Rudolf seděl v křesle v čele dlouhé audienční síně a mlčky jej pozoroval. Doktor se uklonil a též setrval v mlčení, protože podle dvorního protokolu nesměl nikdo promluvit dřív než císař. Minuty se zoufale vlekly. Dee cítil, jak se mu začínají potit dlaně. Všiml si mouchy, narážející na okenní sklo v marných pokusech o únik. Připadalo mu, že její bzučení postupně sílí a zaplňuje celou síň...císařský hrad...mystické město Prahu... stává se vichrem nad oceány, křížovanými korzárskými plachetnicemi kapitána Drakea... fanfárami v kulatém divadle zemského Globu... zvoněním světelených sfér v cibulovitých slupkách vesmíru...

Konečně se Rudolf ozval: „Můžeme vám gratulovat, doktore Dee?“

Podivná otázka doktora zmátla, nebyl si jist, na co císař naráží. „Ten úspěch,“ podotkl nejistě, „je zásluhou rabbiho Löwi. Já jen trochu pomohl s překladem Baconových poznámek...“

„O tom nemluvíme,“ přerušil jej Rudolf příkře. „Máme na mysli lapis philosophorum, prášek či tinkturu, s jejíž pomocí lze měnit běžné kovy v ryzí zlato!“

„Dosud se marně snažím najít ztracenou formuli...“

„Máme zprávy z dobrých zdrojů, které říkají, že už jste ji našel!“

Dee zalapal po dechu. „Vaše zdroje, Veličenstvo, se zřejmě mylí!“ prohlásil rozhořčeně. „Pravda, našel jsem, čistě teoreticky, základní vzorec všech proměn, který byl dán světelným Duchem Božím na počátku času, v okamžiku stvoření. Všechno na této zemi je jen zhuštěnou sluneční emanací, čili pralátkou v různých vývojových etapách. Lze to vyjádřit obrazně, pomocí složitých znaků. Nazval jsem svůj graf Monas Hieroglyphica a věnoval jsem ho již před lety vznešenému otci Vašeho Veličenstva císaři Maxmiliánovi, neboť jsem věřil a doufal, že podle zásad nové křesťanské kabaly bude možno založit řád skutečného duchovního království. Panovník by v něm neměl být hříčkou pozemských vášní, ale vykonavatelem kosmické vůle ...“

„Máme to snad chápat jako kritiku naší osoby?“ ozval se císař podrážděně. „Nepřipadáme vám dost důvěryhodní pro sdílení Velkého tajemství? Proč zapíráte, doktore, že jste již našel kámen mudrců? Že jste schopni vyrábět z olova zlato? Chcete nás podvést?“

Doktora Dee se zmocnilo krajní rozčilení. Velmi nebezpečné rozčilení, které ho zbavovalo soudnosti: „Vaše Veličenstvo, nedovedu vyrábět zlato!“ prohlásil s pohledem bojovně upřeným na císaře. „Nedovedu to, ale i kdybych to uměl, nevěnoval bych tomu příliš pozornosti. Vždyť alchymie má jiné a vznešenější úkoly, než plnit věčně prázdné pokladny! Přiznám se Vaší císařské Milosti, že jsem se zastyděl, když jsem spatřil sebeobětování rabbiho Löwi při boji s přízrakem smrti. Nezpronevěřuji se snad já svému poslání? Vždyť jsem přišel do Prahy hlavně proto, abych Vaši Milost přesvědčil o nové pravdě. Doufal jsem, že právě Vaše císařská Milost je duševně připravena stát se skutečným císařem alchymistů, filosofem na trůně!“¹⁰⁵

¹⁰⁵ DVOŘÁK, Otomar. *Císař alchymistů*. Praha: Knižní klub, 2005. ISBN 8024214695. str. 111-113.

Z temnot probuzené jaro národů- Didaktické aplikace:

Alchymisté u císaře Rudolfa II. Komentované čtení. Za tajemstvím alchymistů – související dvojice. I ty se staň alchymistou! Kdo je autorem díla? Spisovatelem v rudolfínské Praze. Portrét ve stylu Arcimbolda.

1. Pojmenuj další alchymisty a astrology, kteří (někteří jsou také zmíněni v textu) pracovali na dvoře Rudolfa II. Zapiš jejich jména do přehledné tabulky, kde doplň i jejich národnost a okruh zájmů, tedy na čem pracovali. (Do tabulky můžeš zahrnout i výše zmiňovaného Johna Dee.)

ALCHYMISTA, ASTROLOG	NÁRODNOST	OKRUH ZÁJMU

2. Odhadni, jaké důvody vedly Rudolfa II. k tomu, že se roku 1583 rozhodl přesídlit do Prahy. Jaké změny pro Prahu i české země představovalo to, že se na čas stala centrem říše?

3. Spoj spolu související dvojice a zjisti, čím se zabývali již zmiňovaní alchymisté, astrologové, astronomové a matematici na dvoře Rudolfa II.

JOHN DEE	Dánský astronom, astrolog a alchymista. Nejlepší tehdejší pozorovatel hvězdné oblohy.
JOHANNES KEPLER	Anglický alchymista, který tvrdil, že se dokáže spojit s nadpozemským světem.
TYCHO BRAHE	Německý matematik, astronom a astrolog. Vytvořil tři základní zákony pohybu
EDWARD KELLEY	Český astronom, matematik a alchymista. Osobní lékař císaře Rudolfa II. Napsal řadu astronomických a lékařských spisů.
TADEÁŠ HÁJEK Z HÁJKU	Anglický matematik, astronom, astrolog a alchymista. Rudolfu II. věnoval „<i>zázračné zrcadlo</i>“.

4. Vytvoř svůj vlastní alchymistický pokus! Na okamžik ses také stal alchymistou u císaře Rudolfa II. Zamysli se nad tím, jak den takového alchymisty vypadal. Sepiš krátce jeho denní plán a připrav si (s pomocí či konzultací učitele) jednoduchý alchymistický pokus, který předvedeš v hodině svým spolužákům. Všichni se tak stanete na jednu vyučovací hodinu (případně více hodin, dle organizace učitele) alchymisty na dvoře Rudolfa II. a předvedete ostatním své umění!

Např. Dělení barev na křídě

Pomůcky: bílá křída, 4 vodové fixy různých barev,
talíř, voda nebo 50% roztoku ethanolu

Postup:

Na bílou školní křídu asi 1 cm od spodního okraje naneste na každou stranu hranolu čáru fixou (hnědá, zelená, oranžová, černá). Do kádinky nalijte vrstvu asi 0,5 cm vody nebo 50% roztoku ethanolu, vložte křídu a přikryjte hodinovým sklíčkem. Nechte rozpouštědlo vzlínat až do vzdálenosti 1 cm pod okraj křídy. Poté křídu vyjměte a vyhodnoťte rozdělení barviv.

V tomto případě je nejvýhodnější použít hnědou, černou a oranžovou fixu, které se nejlépe rozdělí na jednotlivé složky.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Databáze chemických pokusů: Složení barviv ve fixech. In: *Portál na podporu výuky chemie na ZŠ a SŠ* [online]. 2009-2015 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.studiumchemie.cz/pokus.php?id=45>

5. Poznej autora uměleckého díla. Vášní Rudolfa II. nebyly jen přírodní vědy (alchymie), ale také umění. Na jeho dvoře pobývalo mnoho tehdejších umělců. Na jejich jména přijdeš tak, že pod jednotlivá díla doplníš jméno jejich autora.

Obr. č. 33

G _ _ _ _ _ E A _ _ _ _ _ O

Obr. č. 34

B _ _ _ _ _ J S _ _ _ _ _ R

Obr. č. 35

H _ _ S VON A _ _ _ N

Obr. č. 36

A _ _ _ _ N DE V _ _ _ S

6. Zjisti jména světoznámých malířů, jejichž díla se nacházela ve sbírkách Rudolfa II. na Pražském hradě. Rudolf II. byl zároveň vášnivým sběratelem uměleckých děl své doby. Jak je možné, že už se tyto vzácné sbírky na Pražském hradě nenacházejí?

7. Popiš rudolfínskou Prahu v rozsahu formátu A5. Stal ses totiž na okamžik návštěvníkem tohoto magického města, procházíš jeho uličkami, hovoříš s jeho obyvateli, umělci, alchymisty, astrology, matematiky a dalšími obyvateli města. Své dojmy si barvitě zapiš, ať se mohou i ostatní dozvědět o krásách tehdejší Prahy.

8. Vytvoř portrét sebe nebo svého spolužáka ve stylu Arcimbolda. Jedním z umělců, kteří pobývali na dvoře Rudolfa II., byl také Giuseppe Arcimboldo. V letech 1575-1587 byl dokonce dvorním malířem Rudolfa II. Proslul zejména jako malíř portrétů, které jsou tvořené např. ovocem, zeleninou, květinami či zvířaty.

5.2 Ukázka č. 2: ŠVÉDOVÉ V PRAZE

Josef Svátek

Královská Praha byla v noci dne _____ roku _____ pohřížena v hluboký spánek a obyvatelstvo její, jsouc od delší doby zase všech válečných obav zbaveno, oddávalo se o slavnostním dnu sv. Anny, kterážto světice vždy v Praze tak mnoho jmenovkyň čítá, rozmanitým radovánkám a hlučným zábavám, po nichž pak v noci tím tvrdší sen následoval. Nikdo z těch, kdo se večer toho dne bezstarostně na lůžko kladli, neměli ani vzdálené tušení o tom, jak hrůzným způsobem opět ze spánku svého budou vyrušeni a jakým jevištěm krvavých událostí se Praha stane.

Parný den červencový byl ustoupil klidné noci a hluboký mír rozkládal se nad městem a celým jeho okolím.

Zdáli však se již blížilo záhubné ono mračno, které mír tento mělo na dlouhou dobu v děsnou a krvavou bouři proměnit a zároveň za poslední výjev třicetiletého válečného dramatu sloužit.

Na témže místě, kde tato nejdelší ze všech válek evropských byla počátek svůj vzala, totiž na královských Hradčanech v Praze, tam se také měla tatáž zase skončit, když byla celou střední Evropu miliony mrtvol pokryla a tisíce čtverečních mil nejvzdělanějších a nejbohatších zemí v pravou poušť obrátila.

Generál Königsmark byl se od Jesenice po silnici pražské se sborem svým hnal jako lítice válečná, minul Rakovník, kde oddělení jezdců jakožto posádku zanechal, která by jeho voj s táborem švédským u Chebu ve spojení udržovala, a octnul se krátce před půlnocí na osudné planině Bílé hory, tedy již v bezprostřední blízkosti města Prahy.

Generál nalézal se s plukovníky Harantem a Koppym, z nichž tento poslední byl rodem Švéd a taktéž důvěrníkem Königsmarkovým, pak s Arnoštem Otovalským stále v předním oddělení, jako by chtěl být vždy prvním na místě, kdyby výpravě jeho nějaké nenadálé nebezpečství mělo hrozit. Avšak Otovalský dobře tomu rozuměl, že tato stálá přítomnost Königsmarkova v čele sboru, v němž se on sám jakožto vůdce výpravy nalézal, znamená onu tajnou nedůvěru, kterou generál a nyní ještě v nitru svém ku plánu jeho choval. Utlumil však svou nevrlost nad touto nedůvěřivostí švédskou,

pomýšleje s vítězným zadostiučiněním na to, že již v několika málo hodinách zaň události budou samy mluvit.

Jako ohromná zmije, která po zemi ve vlnících se záhybech kupředu se plazí, tak se pohyboval sbor Königsmarkův od západu ku Praze, aby ji v železném objetí svém schvátit a za vítanou kořist prohlásil. Největší kázeň musela panovat mezi jezdci, z nichž se žádný od hlavního sboru nesměl oddělit, ba i mlčení co nejhlubší bylo od vojevůdce všem přikázáno, takže jen temné dunění tisíců kopyt koňských a řinčení zbraně, kdy o krunýře zavadily, bylo z tmavé této spousty do nejbližšího okolí slyšet

Němě a mlčky valil se tedy záhubný tento příval švédský k městu ničeho netušícímu, rychlostí blesku měli bezstarostní Pražané co přemožení od vítězných Švédů z nočního klidu svého vyrušení být.

Po celou cestu, co příšerná tato jízda trvala, byl od předních jezdců každý z domácího obyvatelstva, jakmile se na silnici objevil, zadržěn a zpátky hnán, tak aby se nikdo přede Švédy dříve do Prahy dostat a tam snad výstrahu před nimi dát nemohl. Nazpět bylo volno každému se brát, leč ku Praze nesměl nikdo zároveň se Švédy neb dokonce před nimi se pohybovat, neměla-li celá výprava být v pochybnost uvedena.¹⁰⁷

¹⁰⁷ SVÁTEK, Josef. *Švédové v Praze: román ze XVII. století*. Třebíč: Akcent, 2008, 373 s. ISBN 9788072684700. str. 239-241.

Didaktické aplikace:

Příčiny, průběh a důsledky třicetileté války. Poznej postavy na obrázku. Katolická liga nebo Protestantská unie? Slavné bitvy a jejich vojevůdci. Práce s mapou. Turistický průvodce „ Jičín - Po stopách Albrechta z Valdštejna “ Nové šlechtické rody po třicetileté válce a jejich panství.

1. Pojmenuj událost, o které vypráví textový úryvek. Napiš konkrétní datum a název války, v jejímž rámci se tato událost uskutečnila. Jaké důsledky měla tato válka pro české země? Doplň následující tabulku.

PŘÍČINY VÁLKY	PRŮBĚH	DŮSLEDKY

2. Vzpomeň si, která událost se stala oficiálním začátkem války? Na následujícím obrázku pojmenuj některé významné postavy (alespoň tři), které se této události zúčastnily.

Obr. č. 37

1.

2.

3.

3. Vyvod' obecné závěry, proč výše zmiňovaný válečný konflikt vypukl.

Se svými spolužáky se rozděl do dvou skupin. Každý žák ve vaší třídě si vylosuje kartičku, na které budou určité informace či indicie, které ti napoví, zda patříš ke Katolické lize nebo Protestantské unii. Od svých spolužáků pomocí vhodných otázek zjistíš, zda patří ke Katolické lize nebo Protestantské unii a spojíš se s nimi. Ve třídě tedy vzniknou dvě skupiny- Katolická liga a Protestantská unie.

Se spolužáky (podle toho, do které skupiny patříš) si vyberete jeden z evropských států, jehož budete zástupci. Nyní se společně pokusíte definovat hlavní rozdíl mezi katolictvím a protestantstvím, pojmenujete důvody, které měl konkrétně vámi zvolený stát ke vstupu do války. (např. územní zisky, náboženské otázky, ekonomické problémy apod.)

4. Přiřaď k významným bitvám této války jejich letopočet, vojevůdce (velitele) a fázi války, ve které se bitva odehrála. Náповědou ti budou některé doplněná písmenka, můžeš také využít IT.

<u>BITVA</u>	<u>LETOPOČET</u>	<u>VELITEL</u> <u>(VELITELE)</u>	<u>FÁZE VÁLKY</u>
bitva u Lomnice	1 _ 1 8	Jindřich Matyáš T _ _ _ N Karel Bonaventura B _ Q _ _ _ Y	Č _ _ ko- f _ _ cká (1618-1623)
bitva u Desavy	1 6 2 _	Albrecht z V _ _ _ _ _ _ _ _ A Petr M _ _ _ F _ _ D	D _ _ _ ká (1625-1629)
bitva u Breitenfeldu	1 6 _ 1	Jan Tscerclaes T _ _ _ Y Gustav II. A _ _ _ F	Š _ _ _ _ ská (1630-1635)
bitva u Lützen	_ 6 3 2	Albrecht z V _ _ _ _ _ _ _ _ A G _ _ _ _ V II. Adolf	Š _ _ _ _ ská (1630-1635)
bitva u Nördlingenu	1 _ 3 4	Matyáš G _ _ _ _ S Ferdinand III. Španělský	Š _ _ _ _ ská (1630-1635)
Bitva u Jankova	1 6 4 _	Melchior H _ _ _ _ _ _ _ D Lennart T _ _ _ T _ _ _ _ N	Š _ _ _ _ ko - f _ _ _ _ _ _ _ zská (1635-1648)

5. Zakresli do mapy České republiky bitvy třicetileté války, jež se odehrály právě na českém území.

6. Pojmenuj název území v ČR, které vděčí Albrechtu z Valdštejna za svůj tehdejší věhlas, kdy bylo roku 1627 povýšeno na vévodství. Albrecht z Valdštejna byl zároveň jedním z nejvýznamnějších vojevůdců a politiků třicetileté války.

Město Jičín se stalo hlavním městem nově zřízeného státu. Popiš, jak se tato skutečnost promítla do každodennosti města a jeho obyvatel (z hlediska hospodářského, architektonického, kulturního apod.).

7. Vytvoř turistického průvodce po městě Jičíně s názvem „*Jičín- Po stopách Albrehta z Valdštejna*“. Tohoto turistického průvodce vytiskni nebo ručně vyrob a přines ho do školy, kde budeš se svými spolužáky soutěžit o nejzajímavějšího a nejvýstižnějšího průvodce. Cenu pro vítěze určí učitel.

8. Vyhledej názvy nejvýznamnějších rodů, které se v Čechách po tomto válečném konfliktu usídlily, a rozhodni, jakého byla tato šlechta původu a jaké měla vyznání. Nakonec pod fotografie zámků napiš, které konkrétní šlechtické sídlo je na fotografii a komu tento zámek po třicetileté válce patřil.

Obr. č. 38

R _ _ _ _ K N _ D
V _ _ _ _ U

Obr. č. 39

Z _ _ _ K O _ _ _ O

Obr. č. 40

Z _ _ _ K Č _ _ _ Ý
K _ _ _ _ V

Obr. č. 41

Z _ _ _ K F _ _ _ _ T

5.3 Ukázka č. 3: MARIE TEREZIE

Franz Herre

Středem státu i dvora byla panovnice. Pro rakouské vlastence byl pohled na ni kouzelně krásný, a když někde vystupovala, unikala zahraničním diplomatům slova, jež neměla, jak se často stávalo, zastírat pravdu, ale, jak se stávalo dosti zřídka, odhalovat ji. „Každý její pohyb je pln půvabu a důstojnosti, její chování plné citu, ducha a „sweetness“, poznamenal anglický vyslanec a pruský se nezmohl na nic jiného než ji označit za „jednu z nejkrásnějších kněžen Evropy“.

Pro ctitele krásného pohlaví však bylo stále namáhavější uvést v soulad povinnou galantnost s dojemem, jež budil její zjev. Z mladé a krásné dvacetileté ženy se stala plně rozkvetlá třicátnice, jejíž obličej byl spíše ještě přitažlivější, ale postava už začínala ztrácet atraktivnost.

Četná těhotenství na ní zanechala stopy a jako rodilá Vídeňanka, jež málo dbala na dietu, byla stále zavalitější nebo „buclatější“, jak se tam tehdy říkávalo, a nemyslelo se to nikterak zle. Lokální ideál krásy, jenž se shodoval s barokními představami, začínal však v nastupující éře klasicismu blednout. Začal se klást důraz na jednoduché umělecké tvary a na štíhlé linie vestálek.

V rokoku byly šaty ještě proto, aby postavy spíše zakrývaly, než aby daly vyniknout jejím tvarům. Platilo to jak pro široký a ležérní domácí úbor, negližé, tak tím spíš pro róbu, tedy pro dvorní toaletu. Bujné tvary ukáznila šněrovačka, krajkové volánky kolem krku zakrývaly jeho přednosti i nedostatky, sukně s obručemi, jež se na každém kroku kývala nahoru i dolů, odkrývala kotník, nanejvýš začátek lýtky. Pohled měl upoutat účes, na němž umělecké aranžmá dominovalo nad přirozeným vzrůstem vlasů.¹⁰⁸

¹⁰⁸ HERRE, Franz. *Marie Terezie*. Praha: Brána, 1996. ISBN 80-85946-41-6. str. 137-138.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Sňatková politika Marie Terezie. Poznej rádce Marie Terezie! První bankocetle. Interview s Marií Terezií. Vytvoř související dvojice. Pravdivá tvrzení – raabizace.

1. Objasni důvody, díky kterým se mohla Marie Terezie stát následnicí habsburského trůnu. Napiš, jak se konkrétně nazývá dokument, který její nástupnictví zajišťoval. Kdy a kým byl vydán?

2. Doplň ke jménům dcer Marie Terezie, kam se přivdaly, případně čím se zabývaly. Jelikož sňatková politika hrála ve vládě Marie Terezie téměř stejně významnou roli jako reformy.

MARIE ANNA

MARIE KRISTINA

MARIE ALŽBĚTA

MARIE AMÁLIE

MARIE KAROLÍNA

MARIE ANTOINETTA.....

3. Rozhodni podle indicií, o kterého rádce Marie Terezie se jedná.

a) Pocházel z moravské šlechtické rodiny, byl výborným diplomatem a vyslancem, od roku 1753 zastával také funkci dvorského a státního kancléře, je pohřben v rodinné hrobce na zámku ve Slavkově u Brna.

V _ _ _ _ V

A _ _ _ _ N

K _ _ _ _ C

b) Byl významným rakouským politikem, jedním z hlavních strůjců první etapy tereziánských reforem, reformy se týkaly hlavně oblasti státní správy. Nejvýznamnější však byla jeho daňová reforma, došlo ke zdanění i církevní a šlechtické půdy.

F _ _ D _ _ CH

V _ _ _ M

H _ _ _ _ _ Z

c) Byl významným rakouským vojevůdcem v době válek o rakouské dědictví, podílel se například na organizaci vojenské zdravotní služby v Uhrách, později se stal státním ministrem a rádcem Marie Terezie.

L _ _ _ _ D

D _ _ N

4. Navrhni podobu prvních papírových peněz používaných na českém území, tzv. bankocetlí.

5. Utvoř fiktivní interview s Marií Terezií o všeobecné vzdělávací povinnosti, která byla stanovena roku 1774 ve Všeobecném školním řádu. (Stačí vytvořit pouze otázky novináře.)

Nezapomeň na věcné otázky! Musíš být předem o tématu vašeho rozhovoru informován, získat si dostupné informace jako správný žurnalista.

6. Uveď klady a zápory této všeobecné vzdělávací povinnosti.

7. Vytvoř související dvojice.

1- Karel VI.	a) toleranční patent
2- Fridrich II.	b) bitva u Štěrbohol 1757
3- Josef II.	c) pragmatická sankce
4- Ernst Gideon von Laudon	d) bitva u Zenty 1697
5- Evžen Savojský	e) války o rakouské dědictví
1., 2., 3., 4., 5., 6.	

8. Vysvětli pojem „raabizace“ a vyber, které pojmy se „raabizace“ netýkají.
Jak toto pojmenování vzniklo?

**TEREZIÁNSKÉ
REFORMY**

**JOHANN IGNAZ
VON FELBIGER**

1774

**TEREZIÁNSKÝ
KATASTR**

**POZEMKOVÁ
REFORMA**

6 *VIRIBUS UNITIS (SPOLEČNÝMI SILAMI)*

Habsburská monarchie byla ve druhé polovině 19. století z hlediska rozlohy druhou největší říší v Evropě, nepřipustila tedy žádné omezování své absolutní moci. Ve čtyřicátých letech ovšem i v českých zemích začalo sílit sebevědomé národní cítění, měšťanstvo se dožadovalo většího podílu na utváření veřejných záležitostí a zmírnění vídeňského centralismu. Pražské měšťanstvo se tak v březnu 1848 sešlo na schůzi ve Svatováclavských lázních, aby sestavilo petici národních a také státoprávních požadavků. Císař vydáním tzv. kabinetního listu odpověděl v podstatě kladně. V červnu byl však do Prahy svolán Slovanský sjezd, v jehož průběhu došlo k bojům mezi vojskem a radikálními Pražany, především studenty. Tzv. „*svatodušní bouře*“ byly vojáky tvrdě potlačeny.

V důsledku tohoto červnového povstání v Čechách vzrostlo napětí mezi Čechy a Němci. V roce 1848 se ve Vídni sešel říšský sněm, který měl vypracovat novou ústavu potvrzující zrušení roboty a poddanství, což se nakonec podařilo. Bohužel pro české země téhož roku ve Vídni vypuklo povstání a po jeho potlačení se revoluce v Rakousku ocitla na sestupu. Duševně nemocného Ferdinanda Dobrotivého na trůně vystřídal ambiciózní konzervativně smýšlející osmnáctiletý František Josef I., který se snažil co nejrychleji v říši obnovit staré pořádky. V padesátých letech 19. století tak v Rakousku opět vládl absolutistický režim. Politické projevy nebyly trpěny a politicky nepohodlní lidé byli zavíráni do vězení či deportováni do jiných provincií říše. První část didaktických aplikací je zaměřena právě na osobu Františka Josefa I. jako na nejdéle vládnoucího panovníka habsburské říše, žáci pochopí, že i příběhy jednotlivců mohou formovat celé dějiny.

Teprve po vydání Říjnové diplomu roku 1860 a únorové ústavy byl obnoven politický i spolkový život v habsburské monarchii. Od roku 1863 zahájila ovšem česká politika pasivní rezistenci, neúčastnila se zasedání říšské rady a sněmů. Česká politická scéna byla od šedesátých let rozdělena na dva tábory- staročechy a mladočechy. V sedmdesátých a osmdesátých letech se začíná formovat i sociálně demokratická strana. Došlo však nejen k obnově politického života, ale k obnově kulturní a spolkové činnosti. Byly zakládány zpěvácké a tělocvičné spolky, k nejznámějším patří Hlahol a Sokol, byly vydávány nové české knihy a časopisy a právě v tomto svobodnějším

ovzduší vyrostla i nová generace českých umělců (Vítězslav Hálek, Jan Neruda, Bedřich Smetana, Josef Mánes aj.).

Didaktické aplikace kapitoly „*Viribus unitis*“, tedy doby převážně 19. století, jsou zaměřeny především na každodennost, vznik spolků, industrializaci v českých zemích a kulturní život. Období 19. století totiž není pro žáky příliš lákavé a mnohdy je pro jejich chápání i příliš složité, proto jsem se snažila toto téma zjednodušit a zaměřit se na každodenní život lidí v habsburské monarchii a na příběhy jednotlivců - hlavně Františka Josefa I. a Františka Ferdinanda d'Este. Na pozadí příběhů těchto jednotlivců žáci lépe pochopí mentalitu doby a změny, které přinesla. Vždyť dějiny jsou především příběhy. České země patřily k nejbohatším a nejprůmyslovějším částem habsburské monarchie a proto ani toto prvenství není v didaktických aplikacích opomenuto, žáci se seznámí s druhy průmyslu v českých zemích, s továrnami, které zde vznikaly a v neposlední řadě s budováním železniční sítě, která na mnoha místech v České republice zůstala dosud v původním umístění.

6.1 Ukázka č. 1: CÍSAŘ FRANTIŠEK JOSEF I.

Jeho život – jeho doba

Franz Herre

Avšak všechny výdobytky revoluce nemohly být odstraněny. Rovnost všech občanů před zákonem, v císařství stejně vyhlášenou se značným zpožděním, nebylo možné zrušit. Ostatně omezit feudalismus bylo v Rakousku v zájmu vzrůstajícího měšťanstva a v neposlední řadě, což bylo podstatné, i v zájmu šlechty. Ta si díky zrušení roboty za náhradu zachovala pozemkové vlastnictví a ještě získala prostředky, umožňující jí účast na kapitalistickém podnikání, což přispělo k rozmachu průmyslu.

Také stát pomáhal. Záleželo mu na hospodářském posílení restaurované monarchie. Schwarzenbergův byrokratický centralismus mohl činit dirigistická opatření a zde stál správný muž na správném místě. Byl jím Karl Ludwig svobodný pán von Bruck, jenž jako zakladatel a vedoucí činitel Rakouského Lloydů v Terstu byl jedním z průkopníků soukromého hospodářství v Rakousku a jako ministr pro obchod a živnosti řídil nyní hospodářskou politiku státu. Odstranil celní hranici s Uherskem a vytvořil z Rakouska jedno celní území, zřizoval obchodní komory, rozšiřoval síť železnic, vytvářel předpoklady pro vzestup a blahobyt.

Hospodářství se rozběhlo plnou parou, ale společenský vývoj byl brzděn ze všech sil, a politický měl být buď zcela zastaven, nebo dokonce vržen kus zpět. Mladý panovník dostal za úkol vyřešit kvadraturu kruhu. František Josef I. se nikdy neučil ničemu jinému, než že mu jako panovníkovi z Boží milosti náleží všechna moc ve státě. To, že panovnické důstojenství získal v tak mladém věku, mu sice dodalo sebevědomí, ale zároveň jej znejišťovalo.

To ovlivnilo celou jeho bytost. František Josef, člověk od přírody do sebe obrácený a navenek zdrženlivý, se tak v obavě, že se příliš odhalí a oslabí své postavení, začal projevoval odmítavě a nepřístupně. Vystupoval pouze v uniformě, která už jemu samému ukládala strnulý postoj a ostatní nutila stát v pozoru. Zabarikádoval se za protokol a ceremoniál. Oblékl si pancíř, v němž měl být nezranitelný, ale stal se nepohyblivým

a omezeným ve vývoji, takže už jako dvacetiletý připomínal spíše sochu panovníka

než člověka z masa a krve, se srdcem a temperamentem, se sympatickými přednostmi a odpustitelnými slabostmi.

„Kdyby nebyl císařem, řekl bych, že je na svůj věk příliš vážný“, poznamenal Bismarck. Všechno po něm sklouzne jako po mramoru, mínil ruský vyslanec, a saský diplomat Vitzthum vypožoroval: „, Jde-li o jeho autoritu, nemíni mladý pán žertovat.“

František Josef se neustále obával, že jeho císařská autorita je ohrožena, a domníval se, že ji proto musí opatrně a přísně střežit. Nejdříve ji podle něho zpochybnil lid, jenž v revoluci pozvedl hlavu, byl na hlavu poražen a nyní stále čeká na příležitost k novému povstání, takže je nutné držet jej zkrátka a v ničem mu neustupovat. Ale i aktéry kontrarevoluce, své spolupracovníky a ministry, sledoval s podezřením. Potřeboval je, ale poněvadž byl na ně odkázaný, pokládal je za ohrožení své autority.

Vše mělo být vykonáno do konce roku. A tak dne 31. prosince 1851 byl vydán císařský „silvestrovský patent“, jenž zrušil ústavu a obnovil absolutismus. František Josef tedy už nebyl „neodpovědným monarchou“ či „strojem na podpisy“, nýbrž zase všemocným císařem a neomezeným pánem, jediným držitelem zákonodárné, výkonné a soudní moci. Jeho vůle teď opět platila i v nezapadlejším koutě Rakouska. Jeho paží, výkonným orgánem, byli ministři a celá armáda úředníků. A také vojsko, jež představovalo ozbrojenou moc, která jako železná obruč držela pohromadě celou mnohonárodní říši, už nemělo přísahat na ústavu, ale císaři.¹⁰⁹

¹⁰⁹ HERRE, Franz. *Císař František Josef : jeho život - jeho doba.* Praha: Ikar, 1998. ISBN 8072023365. str. 88-91.

„Viribus unitis“ - Didaktické aplikace:

Mohli se setkat s Františkem Josefem I. ? Čtení s porozuměním. Kritické čtení.
Má vlastní továrna. Na železnici tehdy a dnes. Cenzura dopisu.

1. Rozhodni, zda se mohl František Josef I. setkat s následujícími osobnostmi.
František Josef I. byl totiž jedním z nejdéle vládnoucích rakouských císařů. Vládl dlouhých 68 let. Zopakuj si tedy časové rozpětí jeho vlády, i jeho datum narození a úmrtí.

MOHLI SE SETKAT S FRANTIŠKEM JOSEFEM I.?

PERIKLES

MIKULÁŠ II.

VIKTORIE

METTERNICH

LUDVÍK XIV.

SÁMO

VILÉM II.

JOSEF II.

2. Objasni, o kterou revoluci se v textovém úryvku, kde jsou zmíněné „*výdobytky revoluce*“, jedná. Krátce formuluj, jaké byly příčiny a důsledky této revoluce.

3. Zapiš hlavní rozdíly mezi nevolnictvím a robotou, i s letopočty, kdy došlo k jejich zrušení. Nezapomeň připojit též panovníka, který se o jejich zrušení zasloužil. Jaké důsledky mělo zrušení roboty pro běžné lidi?

4. Zdůvodni, proč šlechta na zrušení roboty za náhradu profitovala. Díky tomu, že se nyní i šlechtici mohli podílet na kapitalistickém podnikání, došlo k rozvoji průmyslu. Zamysli se nad tím, jak je možné, že šlechta takto zbohatla?

5. Vylušti následující přesmyčky a přijdeš na to, která průmyslová odvětví se v 19. století rozvíjela nejrychleji.

ROVURCKANÍTICV
OVIPRACÍVINTV
TOJRSÍENRÍVTS
XETILÍVTCNIT

6. Založ si svou vlastní továrnu, jelikož ses stal na okamžik bohatým šlechticem či měšťanem v druhé polovině 19. století a právě se rozmyšlíš nad tím, kterou továrnu si otevřeš. Svou továrnu pojmenuj, urči, kde se přesně nachází a na které průmyslové odvětví je zaměřena a proč?

Vyhrává ten žák, který vytvoří dlouhodobě prosperující průmyslovou továrnu.

7. Argumentuj, zda bys mohl či nemohl cestovat po železnici.

Právě ses ocitl v 19. století, v jeho první polovině. Konkrétně v roce 1845. Chceš cestovat z Břeclavi do Bohumína. Je to v této době možné již po železnici? Pokud ano, jak se nazývala dráha, po které bys cestoval? Zapiš si, přes která města pojeděš. Udělej si plán cesty i s přibližným časovým rozpětím a porovnej ho s dnešní rychlostí železniční dopravy.

8. Napiš sdělení z pozice cenzora o následujícím dopise. František Josef I. si chtěl ze všech sil udržet silnou autoritu, proto byla zavedena např. cenzura.

Vžij se do role cenzora rakouské monarchie, zkontroluj tento dopis a rozhodni, zda by mohl být odeslán či nikoliv:

„ V habsburské monarchii nemůže člověk svobodně projevit vlastní názor, nemůže se chovat po svém. V čele se zkostnatělým císařem tu vládne byrokracie! Byrokracie je ten nepřirozený způsob vlády, při kterém se úřady do všeho občanského života míchají, všechno občanům předepisují, žádnou svobodnou vůli a samosprávu jim nenechávají. Je to způsob vlády, při kterém, jak praví Andriani, ani vrabec nemůže spadnout ze střechy, aby se o tom k ministerstvu nepodala zpráva, je to způsob vlády, při kterém z kabinetu ministra buď telegrafem nebo poštou se veškeré zemi předepisují cesty k pohybování... ”

Kdo by mohl být autorem tohoto dopisu? (Nápověda: spisovatel žijící dlouhou dobu v internaci v jednom italském městě.)

6.2 Ukázka č. 2: BABIČKA

Božena Němcová

„Byl to zvyk jak ve mlýně, tak v myslivně i na Starém bělidle, že kdokoli přišel na Štědrý den a Boží hod, jíst a pít dostal do sytosti, a kdyby nikdo nepřišel, babička byla by šla hledat hosta na rozcestí. Jakou radost měla ale tenkrát, když znenadání přišel před Štědrým dnem syn Kašpar a bratrův syn z Olešnice. Celého půl dne radostí plakala a přes chvíli od pečení vánoček odběhovala do sednice, kde příchozí mezi dětmi seděli, aby se na syna podívala, aby se na bratrovce zeptala, co dělá ten neb ta v Olešnici, a dětem opakovala nejednou: „Jak tuhle vidíte strejčka, tak byl v tváři také váš dědeček, jenže vrůst po něm nemá.“ Děti prohlížely strejčky ze všech stran a velice se jim líbili, zvláště to, že mile na každou jejich otázku odpovídali. – Každý rok chtěly se děti postit, aby viděly zlaté prasátko, ale nikdy k tomu nedošlo, vůle byla dobrá, ale tělo slabé. Na Štědrý den štědře podělen byl kdekdo, i drůbež a dobytek dostaly vánočky, a po večeri vzala babička ode všeho, co k večeri bylo, po kousku, hodila polovičku do potoka, polovic zahrabala do sadu pod strom, aby voda čistá a zdravá zůstala a země úrodná byla, všechny pak drobtý sesbírājíc hodila „ohni“, aby „neškodil“. Za chlívem třásla Bětka bezem volajíc: „Třesu, třesu bez, pověz ty mi, pes, kde můj milý dnes;“ a v světnici slívaly děvčata olovo a vosk a děti spouštěly svíčky v ořechových skořepinách na vodu. Jan tajně postrkoval mísu, v níž voda byla, aby se hnula a skořápky, představující loďky života, od kraje ke středu se houpaly; pak volal radostně: „Dívejte se, já se daleko dostanu do světa!“ „Ach milý hochu, až se dostaneš do proudu života, mezi víry a úskaliny, až budou vlny loďkou tvého života smejkat, pak budeš vzpomínat toužebně na tichý přístav, z něhož jsi vyplul,“ řekla tiše matka, rozkrajujíc jablko chlapcovo „na štěstí“ ve příční poloze. Jádra tvořily hvězdu, tři čisté paprsky, dva pak byly neúplné, od červa sežrané. Odložíc je s povzdechem stranou, rozkrojila druhé pro Barunku, a vidouc opět hvězdu zatemnělou.

„Tedy ani jeden, ani druhý nebude úplně šťasten!“ povídala si, Rozkrojila ještě pro Vilímka i Adelku, a v těch byly zdravé hvězdičky o čtyrech paprscích. „Ty snad“, myslila matka, a Adelka vytrhla ji z myšlení, stěžujíc si právě, že její lodička nechce plout od kraje a svíčka že už dohořívá. „Však moje také zhasíná a nepřišla daleko,“ pravil Vilím. V tom trkl zase někdo do nádoby, voda se rychle rozhoupala a lodičky uprostřed plující se potopily. „Hečte, hečte, vy dříve umřete než my!“ zvolala Adelka

s Vilímkem. „Co je víc, jen když jsme byli daleko,“ odpověděla Barunka a Jan přisvědčil, matka ale smutně dívala se na ta zhaslá světla a předtucha zmocnila se její duše, není-li přece ta nevinná dětská hra věštbou jejich budoucnosti.

„Přinese nám Jezulátko něco?“ ptaly se děti babičky potajmo, když se začalo uklízet ze stolu. „To já nemohu vědět, uslyšíte, jestli zazvoní,“ řekla babička. Děti menší postavily se k oknu mínice, že Jezulátko musí jít tudy. „Což nevíte, že není Jezulátko vidět ani slyšet?“ pravila babička. „Jezulátko sedí v nebi na světlém trůnu a posílá dárky hodným dětem po andělich, kteří je přinášejí na zlatých oblacích. Neslyšíte nic než zvonků hraní.“¹¹⁰

¹¹⁰ NĚMCOVÁ, Božena. *Babička : obrazy venkovského života*. Ostrava: Knižní expres s.r.o., 2001. ISBN 80-86132-54-4. str. 146-147.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Každodennost (*vánoční tradice, hry v 19. století, jaké zemědělské nástroje používali moji předci?, domácnost ve stylu biedermeier*). Spolková činnost – založení třídního spolku. Regionální historie (*významná osobnost mého regionu v 19. století*).

1. Porovnej vánoční zvyky a tradice z 19. století s těmi současnými, které dodržujete u vás doma. Uveď klady a zápory Vánoc v 19. století a dnes.

2. Proved' rozbor vánočních tradic u nás a v zahraničí.

Ve třídě se rozdělte při tomto úkolu na skupiny cca po pěti. Každá skupina dostane stejné téma – Vánoce. Ovšem bude se lišit v tom, kde tyto vánoční zvyky probíhají. Pro vyhledávání využijte internet. Např. v Německu, Velké Británii, USA, Itálii, Francii apod. Ve skupině vytvořte prezentaci v programu PowerPoint na zadané téma, rozsah i konkrétní podobu určí učitel. V závěru si zahrajte na Štědrý večer, prostřete tedy typickou vánoční tabuli i s národními pokrmy a pro spolužáky připravte alespoň tři vánoční zvyky (tradice), které se ve vašem státě dodržují.

3. Popiš krátce život na vesnici v 19. století. Zaměř se hlavně na zemědělství a vyber si jeden zemědělský nástroj. Najdi si o něm potřebné informace i jeho vzhled. Nejlépe, aby na první pohled nebylo patrné, k čemu nástroj slouží. Poté svým spolužákům ukaž na fotografii či obraze (případně můžeš tento nástroj přinést), jak tebou vybraný nástroj vypadal, a nech spolužáky hádat, k čemu nástroj sloužil.

4. Rozhodni, které z těchto her by sis mohl v 19. století zahrát? Své rozhodnutí podpoř vhodnými argumenty.

ŠACHY

WHIST

DOMINO

MONOPOLY

SCRABBLE

VRHCÁBY

CARCASSONNE

DOSTIHY A
SÁZKY

DÁMA

5. Zjisti název dokumentu, ve kterém císař František Josef I. mimo jiné uzákonil právo „shromažďovat se a tvořit spolky“.

Nápověda: Dokument byl vydán roku 1867.

Spolky vznikaly různých typů, např. hospodářské, zábavné, kulturní, tělocvičné, politické apod. Ve třídě se rozdělíte do skupin cca po pěti. Každá skupina založí určitý spolek a rozhodne, jakého bude charakteru, co bude pravidlem pro přijetí do spolku, co bude programem spolku, jaký bude mít název, případně znak.

6. Vyber stavby ve tvém městě, které pochází z 19. století. Stručně je charakterizuj a zjisti konkrétní letopočet, kdy byly postaveny, případně kým. Pro spolužáky zorganizuj procházku po vašem městě s názvem „*Po stopách 19. století*“. Zahraj si na průvodce a ke každé budově si připrav krátký komentář. Kromě zmiňovaných informací můžeš výklad doplnit nějakými zajímavostmi.

7. Posud', co bys mohl najít ve vybavení měšťanské domácnosti 19. století, ve stylu biedermeier [bídrmajer]. Své rozhodnutí zdůvodni.

Obr. č. 42

Obr. č. 43

Obr. č. 44

Obr. č. 45

Obr. č. 46

Obr. č. 47

8. Vytvoř medailon významné osobnosti žijící v tvém městě v době 19. století, které měla pro město nebo jeho okolí určitý přínos. Zdůvodni, proč je dle tvého názoru zrovna tato vybraná osoba pro tvé město nejdůležitější. Zamysli se nad tím (pokud tomu tak už není), kam bys umístil památník této osoby.

6.3 Ukázka č. 3: EVROPA TANČILA VALČÍK

Miloš V. Kratochvíl

„Již koncem předchozího roku vyšlo v Chicagu číslo srbských emigrantských novin „Srbobran“, kde se v úvodníku hrozilo: „Rakouský následník trůnu ohlásil na příští jaro svou návštěvu v Sarajevu. Nechť si to každý Srb vštíjí v paměť! Jestliže následník trůnu chce přijet do Bosny, bereme na sebe náklady této cesty – Srbové, chopte se všeho, čeho můžete, nožů, pušek, bomb, dynamitu! Posvátná je pomsta! Smrt habsburské dynastii! Věčná památka hrdinům, kteří proti ní povstanou!“ -

Noviny jsou tajně kolportovány v Bělehradě a dostanou se samozřejmě i do rukou rakouské policie. Jsou uloženy „ad acta“ k ostatním anonymním výhružkám. Do jara se na ně zapomene, neboť –

Neboť bosenský zemský velitel generál Potiorek prohlásil, že ručí absolutně za následníkovu bezpečnost. Bude mít ostatně při manévrech 70 000 mužů ve zbrani v bezprostředním okolí Sarajeva. Mohl by z nich postavit šestiřadý ochranný kordón po celé cestě Františka Ferdinanda. Učiní tak? Zajisté že ne; jednak to není vůbec zapotřebí, jednak by to bylo veřejné přiznání, že se nedůvěřuje loajalitě obyvatelstva, že vláda má z něho strach.

Z téhož důvodu byla – pro zbytečnost takových výdajů – odřeknuta nabídka Budapešti vyslat do Sarajeva padesát tajných policistů. Stálo by to 20 000 korun.

Naproti tomu se dokonce sami Chorvati Potiorkovi nabídli, že zajistí vlastními prostředky následníkovu bezpečnost; vojenský špalír, lemující určenou cestu, je stejně nanic; vojáci jsou rozestaveni v odstupech a stojí přitom čelem do ulice, čili zády k divákům. Čerta vědí, co se za nimi chystá! Je třeba postavit hustý řetěz mužů, který by byl postaven naopak čelem k diváckému zástupu.

Než dokončila chorvatská delegace svůj přednes, zemský velitel ji energicky přerušil: Projevená ochota je sice nepochybným svědectvím chorvatské loajality, ale její použití nepřichází v úvahu. Byl by to v podstatě projev nedůvěry k rakouské branné moci. On, Potiorek, přejímá veškerou odpovědnost.

Vyslanec Srbského království ve Vídni Jova Jovanovič sice varoval, že by rakouské manévry v blízkosti srbských hranic mohly být pocíťovány jako provokace, zvláště když by byly spojeny s návštěvou rakouského následníka trůnu právě v památný

den srbského národa Vidov dan. A kdo by pak mohl zaručit, že nějaký zfanatizovaný jednotlivec...

Ovšem naproti tomu arcibiskup Horní Bosny v Sarajevu Stadler byl právě opačného mínění a neviděl nejmenší důvod, proč by se měl arcikníže Franz Ferdinand obávat – Obávat?

Najednou začne ozvěna tohoto slova doléhat v arciknížecí sluch z více a více stran. Franz Ferdinand se domnívá ji číst v pohledech své vojenské suity, v ustarané tváři manželky, ve vlastním zrcadlovém obraze. Ale on se přece – nebojí. Nebojí!

Tehdy požádá o audienci u císaře.

Proč? – Nu to je přece pochopitelné, jsou tu určité nejasnosti, něco mluví pro jeho účast na bosenských manévrech, něco proti, a císař je koneckonců rozhodující instancí –

Na okamžik se v myšlenkách zarazí, vzpomínky se rozeběhly do minulosti – nebylo to dávno, kdy se v rozhovoru s císařem již neudržel a rozkřičel se, že zde nemá víc práv než poslední podomek. A když mu císař odpověděl, že se nikdo nemá co míchat do vládních záležitostí, dokud je on naživu, odsekl: „Dobře! Ale jsem to já, kdo bude muset jednou platit za tvoje chyby.“ Byla to tehdy ošklivá scéna, tak ošklivá, že oba účastníci předstírali při nejbližším setkání, že již nic o ní nevědí, jako by k ní ani nebylo došlo.

Ted' se najednou vrací Františku Ferdinandovi s nepříjemným pocitem, jako by mu císař sám tuto vzpomínku vnucoval. Právě ted', kdy by Franz Ferdinand tak ochotně přesunul rozhodnutí na bedra starého pána. Kdy by se nejráději zřekl veškeré samostatné pravomoci i dispozice vlastní osobou.

Když pak stanul před strýcem a přednesl mu svou žádost, aby císař sám rozhodl o účelnosti bosenské cesty, poznal, ještě než František Josef otevřel ústa, že ten starý muž před ním přesně ví, co od něho jeho synovec očekává a čeho – se nedočká. Poznal to z klidného, neúčastného pohledu starcových očí, které k němu vzhledly bez překvapení, ale též bez jakékoli mstivosti nebo výsměchu. Nebylo v nich totiž vůbec nic. Pak císař promluvil: „Rozhodni se, zcela jak chceš a myslíš.“¹¹¹

¹¹¹ KRATOCHVÍL, Miloš V. *Evropa tančila valčík, Evropa v zákopech*. Praha: Československý spisovatel, 1982. ISBN 22-062-82. str. 167-169.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Práce s mapou (*Předlitavsko nebo Zalitavsko?*). Památné dny a svátky v dnešním českém kalendáři. Nový státní svátek. Vydej vlastní zatykač na atentátníka. Interview s Principem.

1. Posuď, z čeho pramení nevraživost bosenských Srbů vůči habsburské monarchii. Z čeho tato nenávisť pramení a kdy se vůbec Bosna a Hercegovina stala součástí habsburské říše?

2. Pojmenuj státní útvary Rakouska- Uherska (císařské země) podle měst a rozhodni, zda se nacházely v Předlitavsku nebo Zalitavsku.

BOLZANO

SALZBURG

GYÖR

TERST

KRAKÓW

SPLIT

SARAJEVO

BUDAPEŠŤ

INNSBRUCK

GRAZ

3. Zjistí, na který den v současnosti připadá památný den srbského národa Vidov dan.

Každý národ má své státní svátky, či památné dny. Zamysli se nad českým kalendářem a našimi státními svátky. Který ze svátků ti připadá nejdůležitější a proč?

4. Nominuj další den, který by se mohl stát českým státním svátkem. Uveď alespoň pět pádných důvodů.

5. Vysvětli, proč byl následníkem trůnu právě František Ferdinand d'Este? Jak se nakonec rozhodl? Odjel do Bosny a Hercegoviny či nikoliv?

6. Vytvoř zatykač pachatele atentátu na Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku. Popiš (případně i nakresli) vzhled atentátníka, způsob provedení atentátu, dobu, kdy atentát spáchal, místo atentátu a jaký trest mu hrozí. Doplň můžeš i jména spolupachatelů.

7. Navrhni otázky a odpovědi rozhovoru s atentátníkem.

V tomto úkolu utvoř dvojici se svým spolužákem. Jeden z vás je atentátníkem a druhý reportérem. Reportér navštíví atentátníka již ve vězení a klade mu otázky týkající se atentátu, hlavně chce přijít na důvody, proč k atentátu došlo. Otázky i odpovědi si předem připravíte, na závěr ten z vás, který bude reportér, napíše krátký článek do novin. Článek je možno doplnit i obrazovým materiálem.

Než se do úkolu pustíš, odpověz nejdříve na následující otázku, abys věděl, kde se váš rozhovor bude odehrávat:

Kde byl atentátník na Františka Ferdinanda d'Este vězněn? (Kolik km je to od tvého bydliště?)

8. Vyjmenuj alespoň pět událostí, které byly následkem tohoto atentátu. Co atentát znamenal konkrétně pro Českou zemi?

7 „**TAK NÁM ZABILI FERDINANDA!**“

První světová válka postavila českou společnost i politiky před hotovou věc, navíc se nemohli ani k otázkám vypuknutí války svobodně vyjádřit. V habsburské monarchii zavládla vojensko-úřednická diktatura. Politický život ustal a byla zrušena základní ústavní práva, např. právo na listovní tajemství, svobodu shromažďovací, svobodu tisku a svobodu projevu. Radikální čeští politici byli ještě roku 1914 zatčeni a uvězněni. Nálada mezi českým obyvatelstvem byla sklíčená a česká společnost začala výrazněji pochybovat o setrvání v Rakousko-uherském soustátí.

Mobilizace se týkala celých ročníků 1865-1900. Většinou tito vojáci ale nechtěli bojovat za rakousko-uherské mocnářství, měli pocit, že nejde o jejich válku. K tomu také přispěla postava Tomáše Garrigue Masaryka a jeho příprava protihabsburského odboje. Podporu našel hlavně v prostředí krajanských spolků ve Francii, Velké Británii, Rusku a USA. V roce 1915 emigroval i Edvard Beneš, který v Paříži ustavil Československou národní radu. Další významnou osobností protihabsburského odboje byl Milan Rastislav Štefánik, který organizoval ve prospěch dohodových mocností tzv. „*legie*“.

Československé legie vznikaly hlavně v Rusku, Itálii a Francii. Do bojů proti armádám Dvojspolku zasáhly na východní, západní i italské frontě. Tento vojenský odboj znamenal velký přínos pro uznání československé exilové vlády a nároků Čechů a Slováků na společný stát. Ruské legie se vyznamenaly hlavně bitvou u Zborova roku 1917.

Didaktické aplikace se nejprve zabývají osobností následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este, aby žáci lépe pochopili, proč sarajevský atentát byl záminkou pro vyhlášení první světové války. V dalších aplikacích jsou představeny významné osobnosti a bitvy první světové války a na závěr jsem se zaměřila hlavně na přínos legií pro vznik samostatného československého státu. Žáci chápou význam legionářů pro náš budoucí stát, oceňují jejich zásluhy na válečném poli a z hlediska regionální historie se zajímají o významné osobnosti v jejich městě či okolí, kteří patřili také do řad legionářů. Žáci se zamýšlí nad tím, zda je význam legionářů skutečně doceněn a není zastíněn jinými velkými osobnostmi, které se zasloužily o vznik Československa. Z tohoto důvodu jsem do části těchto didaktických aplikací nezahrnula samotný vznik Československa a jeho významné osobnosti.

7.1 Ukázka č. 1: O TRŮN A LÁSKU

Jiří Pernes

Celý tento složitý ceremoniál umožňoval vrchnímu hofmistrovi císařského dvora knížeti Montenuovo, který na jeho dodržování dohlížel, aby Františku Ferdinandovi a jeho manželce dával najevo, že jejich manželství není z hlediska dvorních zvyklostí normální, a Žofii Chotkové zvláště, že zde není žádoucí. Spoutávala ji celá řada nejrůznějších zákazů a omezení, které samy o sobě vypadaly nesmyslně a nepodstatně, ale v souvislostech prostředí a podmínek, v nichž se oba manželé chtě nechtě museli pohybovat, působily depresivně. Žofie Chotková nesměla při svém pobytu ve Vídni bydlet v Hofburgu, nesměla se účastnit rodinných obědů, nesměla užívat dvorní ekvipáž, zůstaly jí jen uzavřeny dvorní lóže v divadlech, nesměla celou řadu dalších věcí. Skutečnost, že byla pouhou kněžnou, způsobovala, že ani při oficiálních příležitostech na vídeňském hradě nemohla usednout vedle svého manžela a že při dvorních slavnostech měla své místo až za nejmladší, patnáctiletou arcivévodkyní; „zde stávala Chotková jako poslední člen, vynikající nad ostatní svou objemnou postavou a leskem svých šperků“, zdůrazňuje ve svých pamětech jedovatě Leopold Wölfling.

Arcivévoda se snažil manželce nepříjemný osud ulehčit ze všech sil. Očití svědkové vzpomínají, že při každé sebemenší příležitosti opouštěl dámy, jimž dělal nuceného společníka, a pospíchal za svou ženou, již se pak vyzývavě s vybranou pozorností věnoval. Z jeho chování zřetelně vyplývalo, jak jej tato ponižující situace trápí a jak by ji rád změnil. Proti svěrací kazajce tradice na císařském dvoře, která se projevovala právě ve španělské etiketě, nezmohl zatím ještě nic.

Manželé se ústrkům a příkoří bránili hlavně tím, že se Vídni vyhýbali. František Ferdinand se zde zdržoval jen, když to bylo naprosto nezbytné. Císař mu po svatbě přidělil jako rezidenci zámek Belvedere. Bývalé letní sídlo prince Evžena Savojského, perla vídeňské architektury, vybudovaný Mistrem Hildebrandem, leží – obklopen parky a zahradami- v nejkrásnějším místě města. Následník dokázal jeho přednosti velmi dobře ocenit. Přesto však jeho nechuť vůči životu v hlavním městě stále sílila. Vždyť zdůrazňování nerovnosti jeho manželství se tu projevovalo každodenně a bylo obdivuhodně důsledné. Stačilo, aby on sám opustil Belvedere, a už stráže, které u něj dosud stály, dostaly rozkaz k odchodu, bez ohledu na to, že vévodkyně Žofie v jeho

zdech stále prodlévala... Zůstávali tedy raději na svých zámcích. V Čechách na Konopišti a Chlumu, v Solnohradech v Blühnbachu, v Korutanech v Löllingu a v Horních Rakousích v Artstettenu.

Milostné drama, které arcivévoda s hraběnkou Žofíí prožili, stejně jako manželství, které si vyvzdorovali, jim paradoxně získalo sympatie veřejnosti. Řada lidí si pojednou uvědomila, že odpor nebo přinejmenším nechuť, kterou vůči následníkovi trůnu až dosud cítili, vlastně nemá žádné rozumové zdůvodnění. Řekli si, že vlastně ten František Ferdinand, když byl ochoten tak houževnatě a obětavě bojovat o svou lásku, která mu – kromě citového uspokojení- přinášela jen nepříjemnosti a problémy, asi nemůže být tak špatný a necitelný člověk. A v souboji obou manželů se zkostnatělým, nepřátelským císařským dvorem, o němž přece tu a tam pronikly zprávy i mezi lid, jim drželi palce.¹¹²

¹¹² PERNES, Jiří. *O trůn a lásku: Dramatický život a tragická smrt Františka Ferdinanda d'Este*. Praha: Brána, 2007. ISBN 978-80-7243-311-7 .str. 126-129.

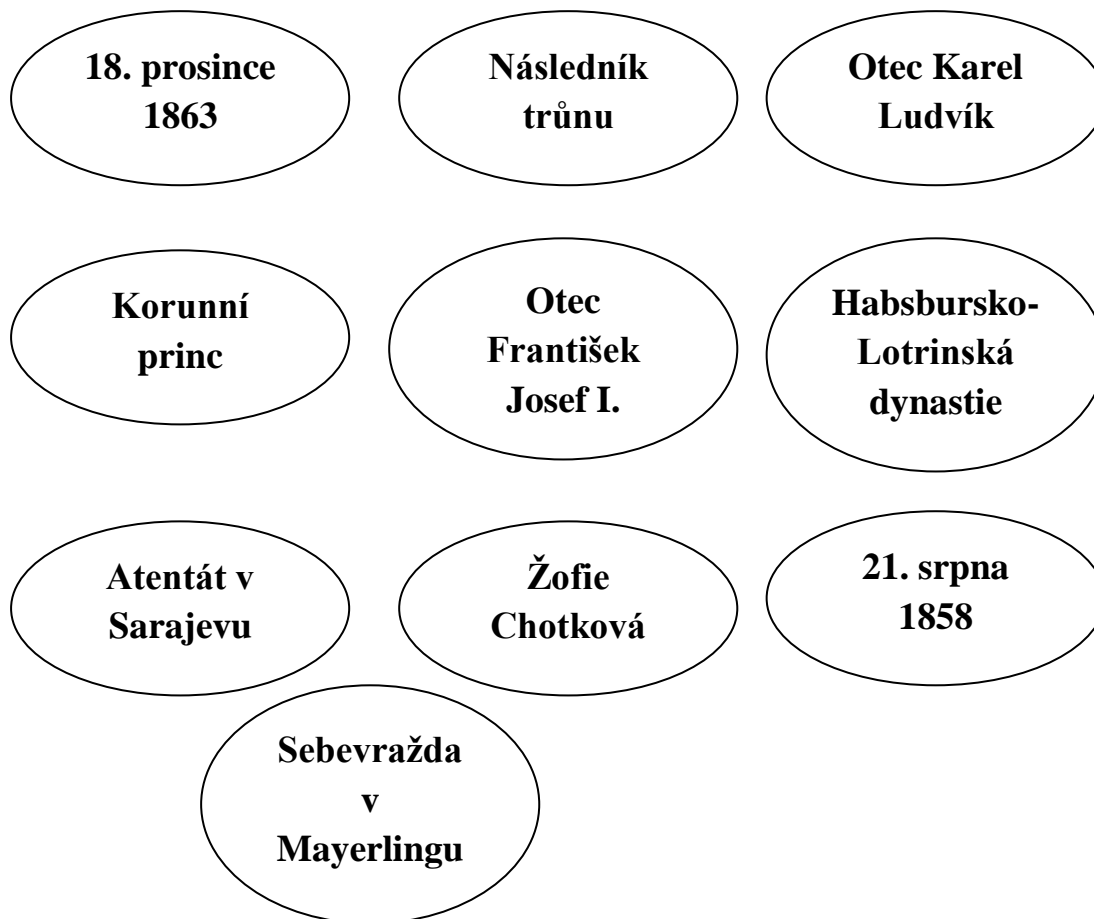
Didaktické aplikace - „Tak nám zabili Ferdinanda!“:

Komentované čtení. Chotkové nebo Habsburkové? Po stopách Františka Ferdinanda d' Este. Tragické konce panovnic. Co měli společného následníci trůnu? Život osiřelých dětí následníka trůnu.

- 1. Uved' důvod, proč byl vztah (a posléze i sňatek) Františka Ferdinanda a Žofie Chotkové nerovný, tzv. „morganatický“.**
- 2. Odhadni, proč se nakonec císař František Josef I. rozhodl tento nerovnocenný sňatek uznat.**
- 3. Dopln' do tabulky informace o vládnoucím rodu Habsburků a šlechtickém rodu Chotků.**

	HABSBUKOVÉ	CHOTKOVÉ
Původ rodu (časově)		
Země		
Vymřeni rodu (po meči) <i>(U Habsburků-rakouské větve.)</i>		
Panovnický rod	ANO / NE	ANO / NE
Významní členové rodu <i>(u Habsburků stačí pět členů)</i>		

4. Uspořádej informace tak, aby bylo patrné, zda se následující informace týkají korunního prince Rudolfa nebo Františka Ferdinanda.

RUDOLF	FRANTIŠEK FERDINAND
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.
6.	6.

5. Zjistí název zámku, kde se konala svatba Františka Ferdinanda d'Este a Žofie Chotkové. Uveď důvod, proč si pro svou svatbu vybrali právě tento zámek.

Pojmenuj osobu, která užívala titulu „vévoda zákupský“, uveď vztah této osoby se zámek Františka Ferdinanda a doplň tři další informace.

VÉVODA ZÁKUPSKÝ =

1.

2.

3.

6. Vytvoř báseň, která bude obsahovat následující slova:

KONOPIŠTĚ

LOV

ŽOFIE

LÁSKA

BERGFRIT

JOSEF MOCKER

TROFEJ

MEDVĚD

7. Spoj vybranou panovnici se způsobem jejího úmrtí. Nejen Žofie Chotková jako manželka budoucího panovníka totiž zemřela tragicky. Vyber tu panovnici, na kterou byl také spáchán atentát, a metodou volných asociací k ní doplň další čtyři informace.

<p>1. ALŽBĚTA BAVORSKÁ</p> <p>2. ISABELA PARMSKÁ</p> <p>3. JOHANA BAVORSKÁ</p> <p>4. ANNA JAGELLONSKÁ</p>	<p>a) Manželka Ferdinanda I. Habsburského. Zemřela po porodu ve dvaceti pěti letech. Císař nesl zármutek těžce, nikdy si prý už neostříhal své vousy.</p> <p>b) Podle kronikáře zemřela manželka Václava IV. tak, že v noci prudce vstala z lůžka, což vylekalo jejich loveckého psa a ten jí prokousl hrdlo.</p> <p>c) Na manželku Františka Josefa I. byl v roce 1898 spáchán atentát. Italský anarchista Luigi Lucheni probodl císařovnu pilníkem.</p> <p>d) Manželka Josefa II. zemřela v pouhých dvaadvaceti letech na neštovice.</p>
---	--

8. Napiš jména potomků Františka Ferdinanda d'Este a Žofie Chotkové. Navíc zjistí a ve zkratce napiš do sešitu, jaký byl jejich další životní osud.

1. Ž _ _ _ E Z H _ H _ _ B _ R _ U

2. M _ X _ _ _ _ _ N Z H _ _ E _ _ _ _ _ U

3. E _ _ _ T Z H _ _ _ _ _ _ _ _ _ U

7.2 Ukázka č. 2: OSUDY DOBRÉHO VOJÁKA ŠVEJKA ZA SVĚTOVÉ VÁLKY

Jaroslav Hašek

„Tak nám zabili Ferdinanda,“ řekla posluhovačka panu Švejkovi, který opustiv před léty vojenskou službu, když byl definitivně prohlášen vojenskou lékařskou komisí za blba, živil se prodejem psů, ošklivých nečistokrevných oblud, kterým padělal rodokmeny.

Kromě tohoto zaměstnání byl stížen revmatismem a mazal si právě kolena opodeldokem.

„Kerýho Ferdinanda, paní Müllerová?“ otázal se Švejk, nepřestávaje si masírovat kolena, „já znám dva Ferdinandy. Jednoho, ten je sluhou u drogisty Průši a vypil mu tam jednou omylem láhev nějakého mazání na vlasy, a potom znám ještě Ferdinanda Kokošku, co sbírá ty psí hovínka. Vobou není žádná škoda.“

„Ale, milostpane, pana arcivévodu Ferdinanda, toho z Konopiště, toho tlustýho, nábožnýho.“

„Ježíšmarjá,“ vykřikl Švejk, „to je dobrý. A kde se mu to, panu arcivévodovi, stalo?“

„Práskli ho v Sarajevu, milostpane, z revolveru, vědí. Jel tam s tou svou arcikněžnou v automobilu.“

„Tak se podívejme, paní Müllerová, v automobilu. Jó, takovej pán si to může dovolit, a ani si nepomyslí, jak taková jízda automobilem může nešťastně skončit. A v Sarajevu k tomu, to je v Bosně, paní Müllerová. To udělali asi Turci. My holt jsme jim tu Bosnu a Hercegovinu neměli brát. Tak vida, paní Müllerová. On je tedy pan arcivévoda už na pravdě boží. Trápil se dlouho?“

„Pan arcivévoda byl hned hotovej, milostpane. To vědí, že s revolverem nejsou žádný hračky. Nedávno taky si hrál jeden pán u nás v Nuslích s revolverem a postřílel celou rodinu i domovníka, kterej se šel podívat, kdo to tam střílí ve třetím poschodí.“

„Někerej revolver, paní Müllerová, vám nedá ránu, kdybyste se zbláznili. Takovejch systémů je moc. Ale na pana arcivévodu si koupili jistě něco lepšího, a taky bych se chtěl vsadit, paní Müllerová, že ten člověk, co mu to udělal, se na to pěkně voblik.

To vědí, strílet pana arcivévodu, to je moc těžká práce. To není, jako když pytlák strílí hajnýho. Tady jde vo to, jak se k němu dostat, na takovýho pána nesmíte jít v nějakých hadrech. To musíte jít v cylindru, aby vás nesebral dřív policajt.”

„Vono prej jich bylo víc, milostpane.” „To se samo sebou rozumí, paní Müllerová,” řekl Švejk, konče masírování kolen, „kdybyste chtěla zabít pana arcivévodu, nebo císaře pána, tak byste se jistě s někým poradila. Víc lidí má víc rozumu. Ten poradí to, ten vono, a pak se dílo podaří, jak je to v tej naší hymně. Hlavní věcí je vyčíhat na ten moment, až takovej pán jede kolem. Jako, jestli se pamatujou na toho pana Luccheniho, co probod naši nebožku Alžbětu tím pilníkem. Procházel se s ní. Pak věřte někomu; vod tý doby žádná císařovna nechodí na procházky. A vono to čeká ještě moc osob. A uvidějí, paní Müllerová, že se dostanou i na toho cara a carevnu, a může být, nedej pánbůh, i na císaře pána, když už to začli s jeho strýcem. Von má, starej pán, moc nepřátel. Ještě víc než ten Ferdinand. Jako nedávno povídal jeden pán v hospodě, že přijde čas, že ty císařové budou kapat jeden za druhým a že jim ani státní návladnictví nepomůže. Pak neměl na útratu a hostinský ho musel dát sebrat. A von mu dal facku a strážníkovi dvě. Pak ho odvezli v košatince, aby se vzpamatoval. Jó, paní Müllerová, dnes se dějou věci. To je zas ztráta pro Rakousko. Když jsem byl na vojně, tak tam jeden infanterista zastřelil hejtmana. Naládoval flintu a šel do kanceláře. Tam mu řekli, že tam nemá co dělat, ale on pořád vedl svou, že musí s panem hejtmanem mluvit. Ten hejtman vyšel ven a hned mu napařil kasárníka. Von vzal flintu a bouch ho přímo do srdce. Kulka vyletěla panu hejtmanovi ze zad a ještě udělala škodu v kanceláři. Rozbila flašku inkoustu a ten polil úřední akta.”

„A co se stalo s tím vojákem?” otázala se po chvíli paní Müllerová, když se Švejk oblékal.

„Voběsil se na kšandě,” řekl Švejk, čistě si tvrdý klobouk. „A ta kšanda nebyla ani jeho. Tu si vypůjčil od profousa, že prý mu padají kalhoty. Měl čekat, až ho zastřejejí? To vědí, paní Müllerová, že v takový situaci jde každému hlava kolem. Profousa za to degradovali a dali mu šest měsíců. Ale von si je nevodseděl. Utek do Švejcar a dneska tam dělá kazatele náký církve. Dneska je málo poctivců, paní Müllerová. Já si představuju, že se pan arcivévoda Ferdinand také v tom Sarajevu zmejlil v tom člověkoví, co ho střelil. Viděl nějakého pána a myslil si: To je nějakej

pořádněj člověk, když mně volá slávu. A zatím ho ten pán bouch. Dal mu jednu nebo několik?”

„Noviny píšou, milostpane, že pan arcivévoda byl jako řešeto. Vystřílel do něho všechny patrony.”¹¹³

¹¹³ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války. I, II.* Praha: Dobrovský, 2013. ISBN 978-80-7390-035-9. str. 7-8.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Brainstorming. Hádej, kdo jsem. Medailon české osobnosti z období první světové války – hádanka pro spolužáky. Chronologicky seřad! Yperit – pravda nebo lež? Organizace učiva – významné bitvy první světové války.

1. Charakterizuj postavu Švejka na základě předchozího textového úryvku. Pokus se vysvětlit, proč jsou někdy Češi označováni za „*národ Švejků*“? V čem má Švejk podle tebe podobné rysy jako český národ?

2. Posud' na základě Švejkovy postavy, jaký měla většina Čechů vztah k první světové válce? Byl kladný či záporný? Uved' konkrétní příčiny a důsledky jejich postoje k první světové válce.

3. Pracuj metodou brainstormingu. Napiš (nejdříve do sešitu) co nejvíce pojmů, které tě napadnou v souvislosti s první světovou válkou. Poté se u tabule střídej se svými spolužáky, kde vybraný pojem napiš čitelně. Vítězí samozřejmě ten, kdo má nejvíce správných pojmů a dokáže je zároveň vysvětlit.

4. Zjisti jméno dané osoby. Následující úkol ti představí tři významné osobnosti z doby první světové války. Podle fotografie a krátkého popisu urči, jak se vybraná osobnost jmenuje.

HÁDEJ, KDO JSEM!

Obr. č. 48

Jsem 28. prezidentem Spojených států. Učil jsem na různých vysokých školách a roku 1902 jsem se stal rektorem na Princeton University. V roce 1913 jsem byl zvolen prezidentem USA. V roce 1918 jsem vyhlásil svůj 14 bodový program, jehož základ tvořily principy kolektivní bezpečnosti, národního sebeurčení a řešení sporů mezi státy vyjednáváním.

JSEM: W _ _ _ _ _ V
W _ _ _ _ N

Obr. č. 49

Jsem německý polní maršál. Účastnil jsem se první světové války, slavně jsem zvítězil nad Rusy roku 1914 v bitvě u Tannebergu. V roce 1925 jsem se díky své popularitě stal prezidentem Výmarské republiky.

JSEM: P _ _ L _ _ VON
H _ _ _ _ _ _ _ G

Obr. č. 50

Jsem posledním ruským carem, mou osobou zároveň skončila v Rusku vláda dynastie Romanovců. V roce 1917 jsem byl přinucen k abdikaci. V průběhu občanské války jsem byl i s celou svou rodinou v Jekatěrinburgu zavražděn bolševiky.

JSEM: M _ _ _ _ Š II.

5. Vytvoř také medailon významné osobnosti z období první světové války. Podmínkou je, že se tato osoba musí týkat i pozdějšího vzniku Československa. Nech své spolužáky hádat, koho sis vybral.

6. Chronologicky seřad' následující události (ke konkrétní události doplň i letopočet):

Atentát na Františka Ferdinanda d'Este

Bitva u Verdunu

Říjnová revoluce

Bitva u Yper

Podepsání tzv. „Srdečné dohody“ Velká Británie a Francie.

7. Rozhodni, která z následujících tvrzení o bojovém plynu yperit jsou pravdivá.

1 – Poprvé byl použit Angličany u belgického města Ypres.	ANO / NE
2 – Poprvé byl použit v roce 1917.	ANO / NE
3 – Účinky se projevují hlavně leptáním sliznic.	ANO / NE
4 – Oběť má pocit, že cítí vůni mandlí.	ANO / NE
5 – Svůj název získal podle města Ypres.	ANO / NE
6- Tento plyn byl použit také při válce Iráku proti Íránu. (1980-1988)	ANO / NE

8. Vyplň chybějící pole v následující tabulce.

BITVA	ROK	FRONTA	ZAJÍMAVOST
	1916	Západní	„verdunský mlýnek na maso“
u Zborova		Východní	Československé legie
u Tannenbergu	1914	Východní	
na řece Somně	1916		nejkrvavější z bitev, poprvé použity tanky
	1917	Západní	poprvé použit bojový plyn Yperit

7.3 Ukázka č. 3: TŘETÍ ROTA NA MAGISTRÁLE

Josef Kopta

„Jejich vlak dohořival kdesi před Nižně Udinskem, kde byli povstalci zaskočeni, a oni šli, oblepeni lednovým sněhem a mrazem, dnem i nocí, odhazující kus po kuse vše, co by jim bylo na obtíž. Podivné a nesmyslné věci uchvátili v hodině úprku, kdosi si nesl pískovcový brus, který byl dlouho schraňoval pro svou tesařinu. Bidlo měl v náručí veliký balík, který byl asi složen ze samých látek.

Ale přišel-li den, kdy i brus byl odvržen a skutálel se do příkopu. Kde padl na jakéhosi mrtvého, Bidlovo břímě bylo neseno statečně a trpělivě, a nemohl-li sám, všichni mu ochotně pomáhali. Od rána do večera prošlo všema rukama a ke všem hrudím bylo přivínuto, jako kdyby to byl chléb, který je má v hodině hladu obživit, jako kdyby to bylo poslední střelivo, které je má zaštitit.

Tak došli až k vesnici, kde bylo možno stanouti a odpočívat a strávit noc pod střechami teplých chalup ve spánku a v bezpečí.

Tehdy Bidlo na širokém mužickém stole rozvinul první obal, který tvořil vojenský plášť, potom druhý, který byl z chlupatého kožichu, potom třetí, veliký jako deka a potom konečně čtvrtý, z něhož se vymotal (jako z kukly motýl, jako z poupěte květ) malý, růžový a modrooký chlapeček. A tehdy zapomněli na vše, co je sužovalo, a závodili v kejklích i něžných veselostech, aby se dítě radovalo a usmívalo na ně znovu a znovu.’¹¹⁴

¹¹⁴ KOPTA, Josef. *Třetí rota na magistrále*. Praha: Čin, 1948. str. 35.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Hodnocení zákopové války. Působení českých legionářů v zahraničních armádách. Legionářské pluky a jejich domovina. Vlastní název pro pluk. Legionáři v našem městě. Dopis z fronty.

1. Pojmenuj vojenským termínem označení pro nepohyblivou, statickou válku.

2. Popiš, jak vypadal tzv. „zákop“ a zhodnot' jeho vojenské (případně zdravotní, zásobovací aj.) výhody a nevýhody.

3. Uveď tři důvody, proč vojáci z území dnešní České republiky vstupovali do legií. Vysvětli, co vlastně československé legie znamenají.

1.....

2.....

3.....

ČESKOSLOVENSKÉ LEGIE =

.....

4. Vyhledej, ve kterých třech státech nacházely československé legie.

1.....

2

3

5. Spoj název státu s konkrétním názvem pluku, kde vznikla daná legionářská jednotka.

3. střelecký pluk Jana Žižky z Trocnova	a) Rusko
21. střelecký pluk (Maršála Foche)	b) Itálie
10. československý střelecký pluk Jana Sladkého Koziny	c) Francie
34. střelecký pluk československých legií v Itálii	d) Rusko

6. Vymysli vlastní název pro československou legii, tedy přízvisko, které osobě je tvůj pluk věnován. Nezapomeň, že název pluku musí v ostatních evokovat slávu a sílu českého národa.

7. Zjisti, zda jsou ve tvém městě či okolí památníky legionářů. Popiš ostatním, kde takový památník stojí, vyslov vlastní názor nad vhodností vybraného místa a vytvoř krátký medailon o nejvýznamnějším legionáři z tvého okolí (či celkově z dějin).

8. Napiš fiktivní dopis legionáře, který se vrací z ruské fronty domů. Vžij se do situace, kdy jsi už několik let neviděl svou rodinu, popiš vývoj událostí v Rusku, důvody, proč se vracíš z války až mezi posledními vojáky atd.

8 OD SAMOSTATNOSTI PROTENTOKRÁT K OKUPACI (1918-1945)

Dne 6. ledna 1918 poslanci zemských sněmů a říšské rady jednomyslně přijali tzv. „*Tříkrálovou deklaraci*“, kde zástupci českého národa požadovali autonomii pro Čechy a Slováky a jejich spojení v jeden státní celek ještě v rámci Rakouska-Uherska.

V českých zemích se však neustále zhoršovala zásobovací situace a proti nucenému vývozu obilí do rakouských zemí byla zorganizována generální stávka, které na některých místech přerostla v politickou akci a ve vyhlášení státní samostatnosti. Habsburskou monarchii již nebylo možné dál udržet, většina národů žádala republikánské zřízení a svržení monarchie.

28. října 1918 byla oznámena kapitulace Rakouska-Uherska a následně došlo k vyhlášení samostatného Československa. Předsedou první republikové vlády se stal přední činitel domácího odboje Karel Kramář a prezidentem představitel zahraničního odboje Tomáš Garrigue Masaryk.

Po první světové válce a se vznikem nového státu bylo však kromě vládních úkonů nutné provést i změny v hospodářství, zemědělství a průmyslu. Zásadní význam pro konsolidaci a rozvoj československého hospodářství měla promyšlená měnová politika. Důležitý krok k hospodářskému osamostatnění Československa představovala měnová reforma Aloise Rašína v roce 1919. Jejím cílem bylo oddělení od původní rakousko-uherské měny a vytvoření nové československé měny.

Příznivý vývoj československého hospodářství byl přerušen rokem 1929, v USA došlo k náhlému zhroucení obchodu s cennými papíry akciemi na newyorské burze a v Československu se objevily první odbytové potíže. Naplno se hospodářská krize projevila až v roce 1931. Kdy československý zahraniční obchod poklesl o jednu třetinu, rovněž došlo i k celkovému propadu průmyslové produkce a nárůstu nezaměstnanosti.

Záhy se ve světě objevila hrozba nacistického Německa a v rámci politiky appeasementu byla podepsána 30. září 1938 mnichovská dohoda rozhodující o tom, že Československo odstoupí svá pohraniční území Německu. Československá vláda

byla nucena tuto dohodu přijmout a neriskovat tak válečný střet. Ovšem ani toto opatření nakonec válčenému konfliktu nezabránilo. 15. března 1939 došlo k okupaci Československa německými vojsky a 16. března 1939 byl vydán výnos o vytvoření protektorátu Čechy a Morava. Kromě protektorátní vlády byla zřízena i německá okupační správa v čele s říšským protektorem. Říšským protektorem byl jmenován Konstantin von Neurath. V září 1941 ho však vůdce odvolal na „zdravotní dovolenou“ a zastupujícím říšským protektorem se stal Reinhard Heydrich. Na tohoto představitele německé okupační správy byl však 27. května 1942 spáchán atentát. Následovala série represí pod názvem „*heydrichiáda*“. Právě na toto období jsem se ve svých didaktických aplikacích zaměřila nejvíce, jelikož na žáky působí nejen ze vzdělávacího, ale především z výchovného hlediska. Žáci si uvědomí význam lidských práv a jejich dodržování, naučí se předcházet xenofobii a rasismu a na základě získaných informací nebudou podléhat smyšleným představám popíračů holocaustu. V aplikacích věnovaných světovým náboženstvím či židovským svátkům se naučí toleranci vůči ostatním náboženstvím, ale uvědomí si také, jaké nebezpečí plyne ze zjednodušeného vnímání cizích kultur či náboženství.

Od roku 1939 se na území protektorátu začaly vytvářet první odbojové skupiny a organizace. Tato odbojová aktivita vyvrcholila v roce 1941 a poté v roce 1942 atentátem na Reinharda Heydricha, atentát byl považován za mimořádný čin a přispěl k upevnění mezinárodní pozice a prestiže československé exilové vlády.

Kromě domácího a zahraničního odboje se Češi vyznamenali i na frontách druhé světové války, například vojáci pod velením plukovníka Heliodora Píky se vyznamenali v bojích o vesnici Sokolovo. Od poloviny července 1940 se k obraně Velké Británie rychle organizovala elitní skupina československých voják-letci, kteří zasáhli v letecké bitvě o Anglii pod velením generála Karla Janouška. Ve výčtu jmen válečných hrdinů z řad Čechoslováků bych mohla ještě dlouze pokračovat, proto jsou některé didaktické aplikace zaměřené právě na toto téma. Žáci pochopí podstatu a význam československých vojáků na frontách druhé světové války a pocítí hrdost na národ válečných hrdinů.

8.1 Ukázka č. 1: VYŠŠÍ PRINCIP

Jan Drda

„Jako kdyby bylo prázdno za těmi dveřmi s číslicí VII.

Kde je to nepřestajné hučení včelího roje, jemuž byly ještě včera česnem? Kolega Vyšší princip otevírá dveře své třídy. Ale ti, kteří mu ze školních lavic vstávají vstříc, jsou docela jiní než včera. Jen po obrysech je matně rozlišuje, jen po navyklém zasedacím pořádku, který nosí v hlavě. Neboť té noci každý z nich přešel přes řeku Acheron, doprovázejí ty tři, jejichž místa jsou prázdná.

Posadili se jako stroje, když on dosedl za katedru. Ne třída. Už ne společenství. Každý z nich sám, oddělen vlastní skořápkou strachu. Či nenávisti?

„Žáci,“ řekl jim, ale hlas se mu zadrhl už na prvním slově. Nemohl ani vydechnout. Vstal, aby si uvolnil hrudník. V ubohém zmačkaném sáčku starého mládence, s kalhotami vyboulenými na kolenou, ošklivec zdobaný neštovicemi se postavil na samý kraj stupínku.

„Žáci,“ vykoktal po druhé, škrtě se v límečku, „profesorský sbor mne pověřil abych... ehm... včerejší... smutnou událost... uvedl... na pravou míru... Z hlediska... vyššího principu mravního...“

V tu vteřinu se k němu zvedlo dvacet párů očí. Jako by ta stará, častým užíváním znevážená fráze najednou nabyla nové, strašné chuti a tvaru. Jako by byla nepřátelstvím, které pokládá mezi ně a sebe. Anebo... S největším úsilím popadl dech. A potom naráz, s chvatem tonoucího, jenž se bojí, že bude zahlcen a nedořekne, vykřikl na své žáky:

„S hlediska vyššího principu mravního... vám mohu říci jenom jedno: vražda na tyranu není zločinem!“

Tou jedinou větou se zbavil všeho napětí a zmatku. V hlavě se mu rozjasnilo, s nesmírnou přesností a podrobností rozeznával každého z těch dvaceti, které vedl už od kvinty a jejichž oči teď visely na jeho ústech: dobráky, zarputilce, úskočníky, chlapce

čestné a mírné vedle divochů a ulejšáků, tvrdohlavce, šplhouny i pomalé, těžkopádné dřiče a nemotory. Dost možná, že právě mezi nimi je ten, kdo udal Ryšánka, možná, že nějaké drobné příkoří, nedorozumění nebo nepostřehnutelná nenávist přinese nové úděsné ovoce. Leč přes to všechno: kterému z nich je možno lhát do očí? Popadla ho žízňivá potřeba, zrovna před těmito chlapci říci větu, kterou už od včera v sobě přemáhal, kterou div nevyslovil ráno ve sborovně, s kterou se musel svěřit stůj co stůj. Pomalým, tichým, uvnitř klidným hlasem řekl své třídě, vydávaje se jí docela do rukou:

„Také já... schvaluji atentát na Heydricha!“

Cítil, že bylo vyřčeno všechno. Obrátil se proto ke katedře, usedl a začal zapisovat do třídní knihy. Ale sotva se dotkl perem stránky, ozval se z lavic povědomý hluk. Vyšší princip zvedl pomalu oči ke své třídě. Dvacet septimánů stálo před ním v pozoru, se zdviženými hlavami, s očima planoucíma.¹¹⁵

¹¹⁵ DRDA, Jan. *Vyšší princip*. Bratislava: Tatran, 1982. str. 256-257.

Didaktické aplikace – Od samostatnosti protentokrát k okupaci:

Komentované čtení. Tvorba vyhlášky v době heydrichiády. Lidice nebo Ležáky? Diamonologická metoda. Týdenní rozpočet na potraviny v době protektorátu - tvorba jídelníčku. Chronologicky seřad' a vysvětlí pojem. Protektorátní film.

1. Pojmenuj dva české parašutisty, kteří spáchali atentát na Reinharda Heydricha. Jak se nazývala jejich parašutistická skupina?

2. Zapiš alespoň tři znaky, kterými se vyznačovalo stanné právo. Právě stanné právo bylo totiž po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha v protektorátu Böhmen und Mähren vyhlášeno.

Na základě zjištěných informací vytvoř vyhlášku s proviněními občanů v době heydrichiády. Jaký měly tyto vyhlášky účel?

3. Rozčleň následující pojmy tak, aby bylo patrné, zda se týkají obce Lidice nebo Ležáky, případně obou dvou obcí.

10. června 1942	Horákův statek	24. června 1942
Chelmno	vysílačka Libuše	Silver A
převýchova a poněmčení dětí	heydrichiáda	mlýn na říčce Ležák

4. Pracuj v tomto úkolu diamonologickou metodou. Do sešitu napíšeš dialog vnitřních hlasů učitele, které spolu bojují, protiřečí si. Z tvého textu by mělo být

patrné, že učitel přemýšlí nad tím, zda má před žáky navenek odsoudit atentát, nebo zda má být upřímný, jednat podle svého svědomí a schválit atentát.

5. Sestav týdenní jídelníček pro tvou rodinu v době protektorátu Čechy a Morava. Vyjdi z následujících informací, přibližného přidělu potravin na týden:

Jedlý tuk, margarín.....	210 g na osobu
Mléko	2 litry na osobu
Chleba	2900g na osobu,
	(případně 1200g a 900g mouky)
Maso, masné výrobky	500g na osobu
Cukr	350-300g na
	osobu
Káva nebyla na přiděl vůbec, pila se náhražka kávy- melta.	

6. Zdůvodni, proč většina Čechů schvalovala atentát na Heydricha.

7. Seřad' chronologicky následující události a uspořádej tak správně písmenka za sebou. Získaný pojem vysvětli.

- E** **Vytvoření protektorátu Čechy a Morava.**
- T** **Letecká bitva o Anglii.**
- S** **Zavření českých vysokých škol.**
- O** **Konec druhé světové války v Evropě.**
- P** **Vypálení obce Lidice.**
- A** **Atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.**
- G** **Podepsání Mnichovské dohody.**

VYSVĚTLENÍ POJMU:

.....

8. Spoj slavného herce s protektorátním hraným filmem. Ovšem dej si pozor, někteří z herců se objevili ve více filmech!

1- KRISTIÁN	a) Vlasta Burian
2- EVA TROPÍ HLOUPOSTI	b) Oldřich Nový
3- CESTA DO HLUBIN ŠTUDÁKOVY DUŠE	c) Nataša Gollová
4- PŘEDNOSTA STANICE	d) Adina Mandlová
5- DÍVKA V MODRÉM	e) Jindřich Plachta
6- HOTEL MODRÁ HVĚZDA	f) Lída Baarová

8.2 Ukázka č. 2: SMRT KRÁSNÝCH SRNCŮ

Ota Pavel

A jak přišel ten Adolf Hitler, pan Kovařík vybuchoval a vykřičel: „Na vědomost se dává, že se v této zemi zřizuje protektorát Böhmen und Mähren.“

Můj tatínek těžce nesl, že nesměl na Křivoklát, a nebýt naší maminky, které se bál jen o trošku míň než Adolfa Hitlera, už dávno by tam zajel. V třetím roce války povolali mé bráchy Huga a Jirku do koncentráku a on povídal doma: „Ti kluci se potřebujou před odjezdem najíst. Masa. Přivezu nějaké ryby.“

Tatínek nesměl jezdit na kole jinam než do práce, nesměl opustit bez povolení bydliště, a ryby už vůbec nesměl lovit, neboť nežil na riviéře, ale v Protektorátě, obklopen pozorností četníků a gestapa. Šel za svým výborným buštěhradským kamarádem doktorem Quidem Jeřábkem a ten mu napsal, že nemůže pro nemoc na šachtu. Quido vůbec netušil, že se tatínek chystá na víkend za hrad Křivoklát. Tatínek opustil náš buštěhradský dům čp. 54 bez hvězdy, odpáral si ji a strčil do kapsy, na tandem dal batoh, pytle a skládací haltýř na úhoře. Maminka nadávala, dost. Tatínek šlapal ještě za noci přes Žehrovice a Lány, na cestu mu svítily hvězdy jiné než ta v kapse, na níž stálo „jude“.

Myslel pak na všechno možný, i na to, jak je svět zamotaněj a podělanej, že před časem tu jel jako pán ve svém americkém Buicku a teď se tu plouží podél škarpy na rozvrzaném kole jako chudej žid. Pak sjel serpentínami na Křivoklát a tlačil kolo do vršku na Vyšňovou a potom šlapal podél řeky Berounky, kde se pěna kupila na štíčích tůních jako před lety a stejně hučela jako tenkrát a přes silnici lezly už v horku zmije. Objevila se krásná Čechova vila a mlýn a Proškova nabílená chalupa s dvěma okny a červenou střechou a můj tatínek k ní jel přitahován jak magnetem a dojel by až k ní a k tomu právě kvetoucímu akátu, kdyby mezi ním a tou chalupou netekla řeka.

Přijel sem takhle stokrát a tentokrát se mu zdála nejkrásnější, jako zámek anebo jako hrad či jako něco, co se vůbec nedá vypovědět. Nevěděl, čím to je, ale bylo to přece tím, že ji dlouho neviděl a že si ji zasloužil, vyšlapal si ji na tom kole a celá léta překonával strach, aby sem jel. Bylo to prostě jiné než sem přijet na zadku v pohodlném Buicku. A pak vidět tu chalupu znamenalo vědět, že ještě stojí a bude asi stát, až tu

Němci nebudou, a že tu bude pak i Karel Prošek a možná také my, židi, položídi a čtvrtžidi.

Seděl na mezi, díval se na chalupu a křikl: „Přívoz!“ Jindy jsme se vyhrnuli všichni ven, na gramec jsme dali „tisíc mil“ a naše máma se obvykle rozeběhla a skočila, jak byla v šatech, do Berounky, aby byla nějaká legrace. Jirka, který z nás kopal nejlíp, vykopl na po čest tátova příjezdu do luftu tu žluťoučkou anglickou merunu a my začali hulákat a Holan štěkal jak pominutý. Prostě maglajs.

Ale tentokrát byla chalupa tichá, jako když se někde opodál už střílí, a jen ze dveří vyšel po chvilce muž v klobouku a k němu se připojil velký pes. Prošek se blížil na lodi na druhou stranu, a jak poznával tátu, rozehříval se jak sluníčko. Poprvé v životě se políbili. U Proška táta nespál. Jen kolo si dal do stodoly a vzal si v nůši na ostrov žitnou slámu. Lehl si v noci na ni a přikrýval se gumákem. Karel mu přinesl k snídani mlíko, máslo, chleba a čerstvé makové buchty od paní Karolíny. Táta kalil vodu a chytil maličké řízky na velké úhoře, připravoval šňůry a skládací haltýř. V Buštěhradě mě l od sedláků slíbeno za úhoře maso a sádlo ze zabíjaček. Ale byly krásné světlé a tudíž špatné noci. Měsíc svítil naplno, tak pro básníky, a úhoři, noční dravci, se asi báli a nežrali.

Tatínek si už zoufal, celé noci nespál a napichoval rybičky a žížaly na háčky. Ráno šňůry zely prázdnotou a on se tloukl do hlavy a proklínal zasranej svět. Karel ho pozoroval, jak si vaří v kotlíku malinové knedlíky, a povídal: „Nebudte smutný, povezete mouku a máslo!“

„Karle, já potřebuju pro svý kluky maso. Potřebujou se ještě jednou pořádně najíst masa.“ „Pane Leo, maso nemám, musel bych pro vás zabít krávu. Jestli chcete, já tu stračenu dneska zabiju.“ A pak řekl táta větu, na kterou už zřejmě myslel doma a kterou ne řekl mamince, ale kvůli které sem hlavně jel. „Karle, přines mi srnce.“ Byla to prosba a příkaz zároveň. Karel na to řekl: „Od tý doby, co přišli skopčáci, jsem s Holanem v lese nebyl. Myslete si, že nejsem chlap, ale mám šest dětí. Teď za to dávají trest smrti.“ „Dobře, Karle. Půjčíš mi Holana?“ „Nevím, jestli s vámi půjde. Ještě s nikým nešel.“ „Se mnou půjde.“ „Když půjde, tedy půjčím.“ „Přijdu si pro něho, Karle, až přijde ta chvíle.“¹¹⁶

¹¹⁶ PAVEL, Ota. *Smrt krásných srnců*. Praha: Academia, 2007. 109 s. ISBN 9788020015150. str. 33-34.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Práce s karikaturou. Světová náboženství – důležité pojmy. Židovské svátky. Pečení Hamanových uší. Brainstorming (koncentrační tábory).

- 1. Vysvětli, proč museli být židé deportováni do koncentračních táborů? Nařizoval toto opatření nějaký zákon? Kdo byl jeho strůjcem?**
- 2. Vysvětli, čím se provinil Leo Popper v dané textové ukázce. Která protizidovská nařízení porušil? Jaký trest mu za to mohl hrozit?**
- 3. Vyjádři vlastními slovy, jak rozumíš následující dobové karikatuře. Antisemitismus během druhé světové války nebyl totiž ničím novým, ale měl své kořeny v mnohem dřívějších dobách.**

Popiš danou událost (doplň i letopočet) a jména osob vystupujících na karikatuře.

Obr. č. 51

UDÁLOST:

Osoba č. 1:

Osoba č. 2:

4. Rozčleň následující pojmy mezi jednotlivá světová náboženství, kterých se týkají. Zároveň pojmy vysvětli.

BRAHMA

**JEŽÍŠ
KRISTUS**

HIDŽRA

MOHAMED

MOJŽÍŠ

TÓRA

PESACH

**REINKARNA
CE**

KORÁN

KŘEST

MIKVE

**NOVÝ
ZÁKON**

5. Vyjmenuj pět nejvýznamnějších židovských svátků tak, že vyluštíš následující přesmyčky.

ŠOR AŠAHAN

MOJ PURIK

CHESAP

KACHAUN

IMPUR

6. Zjisti, proč se jeden z tradičních pokrmů nejveselejšího židovského svátku Purim nazývá „*Hamanovy uši*“. Pokus se doma tuto tradiční pochoutku připravit a přines jí do školy spolu s příběhem o jejím vzniku.

7. Objasni důvody, proč v nacistickém Německu (a na podrobeném území) vznikaly koncentrační tábory.

8. Napiš metodou brainstormingu co nejvíce tvých asociací a představ (klíčových slov), které tě napadnou k pojmu koncentrační tábor.

8.3 Ukázka č. 3: ROČNÍK JEDENADVACET

Karel Ptáčník

„Ale nyní k tomu, proč jsem vás pozval,“ povídal po chvíli, „zamýšlím dát příkaz, aby kompanie každou neděli dopoledne pochodovala městem a zpívala. Lidé se na vás budou docela jinak dívat, jestliže vás uvidí pěkně po vojensku maširovat a zpívat české písně, ne? Wie? Nemám pravdu? Co si o tom myslíte vy?“ a upřeně se na Olina zadíval.

„Plně s vámi souhlasím,“ povídal Olin a hejtmanovi se radostí rozsvítilo v očích. „Ale zdravit neumíte,“ povídal přísně, „víte? Hezky zdravit. Přijdu-li před kompanii, pozdravím a kompanie pozdraví mne. Hezky řízně, hlasitě, ukázněně. Přijde-li pan obrst, pozdraví a kompanie pozdraví pana obrsta, že? Ale kompanie to neumí. Nacvičíte to s nimi?“

V neděli ráno stála kompanie na dvoře pod kaštany a Olin vysvětloval, oč běží.

„Tak pozor,“ volal, „jsem obrlotnant. Heil, Kameraden!“

„Heil, Herr Oberleutnant,“ zakřičela kompanie.

„Jsem major,“ zářil Olin. „Heil, Kameraden!“

„Heil, Herr Major!“ zaburácela kompanie.

„Jsem generál,“ předříkával Olin, „heil, Kameraden!“

„Heil, Herr General!“

K Olinovi se přišoural liškutínský tlumočník. „Sie, Hauptverbindungsman,“ povídal vchytrale, „řekněte: Heil Hitler!“

Olin se ani vteřinku nerozmýšlel. „Heil Hitler,“ křikl na kompanii,

Chlapci měli huby od ucha k uchu.

„Heil, Herr Hitler!“ skandovala kompanie a šfouchala se rozpustile lokty.

Tlumočník Kummer se v panickém úleku popadl oběma rukama za hlavu a zděšeně prchal ze dvora.

„To víš,“ chechtal se Kovanda, „nás tak hnedle nedostaneš do úzkejš. My dobře víme, co je slušnost a jak pozdravit našeho nejvyššího velitele a pámbička.“

Pak přišel hejtman, byl vyšňořen a zářil laskavostí. Po boku se mu bimbál mečík. Kompanie břešně odpověděla na jeho pozdrav a pak pochodovala městem a zpívala, až z bouraček cihly padaly.

...

Hejtman milostivě svolil, aby zůstal Kovanda ve škole, ale když se příští neděli vyskytlo otlačených pat dvacet, musel jít do průvodu i Kovanda. Šel v papučích. Ve vysokých ošouraných papučích s bambulkou na nártu, a belhal se namáhavě za kompanii, jako by byl stížen podagrou.

Hejtman soptil zlostí, ale nemohl svůj rozkaz odvolat. Olina to Kovandovo šaškovství zle rozčílilo. „Děláš ostudu celé kompanii,“ vyčítal mu, „jak se potom mají Němci na nás dívat? K smíchu jsme jim. Kompanie nažehlená a za ní lazaři v papučích. Štveš kluky a troubové tě poslechnou. Posledně vás šlo v papučích deset.“

„Bylo nás celkem čtrnáct, když dovolíš,“ opravil ho rozšafně Kovanda, „a nejsme žádní šašci, to bych si vyprosil. Saniťák nás podle hejtmanova rozkazu vošetřil a natřel nám paty jodovou tinkturou. Jsme ubožáci, kteří se nemůžou pohybovat po vlastních pedálech. Nejsme frajerové a nepřišli jsme do rajchu pro parádu. Přišli jsme sem poctivě pracovat a pomáhat ubohejm německejm soukmenovcům. Co si o nás myslej, to nám může bejt docela volný. Ty si dej na ty svý parádní kalhoty červený lampasy a na čepici zvonec. Však vono se vokáže, kdo na to šmáknul z pravý strany.“¹¹⁷

¹¹⁷ PTÁČNÍK, Karel. *Ročník jedenadvacet*. Praha: Československý spisovatel, 1987. str. 154-155.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Výpočet „totální“ pracovní doby. Tvorba předvolání na nucené práce. Zkratky odbojových organizací. Provolání k českému národu.

1. Vysvětlí, co v Třetí říši znamenalo být „totálně nasazený“.
2. Vyřeš následující příklad a zjisti, až kolik hodin týdně museli totálně nasazení pracovat. Kolik pracovních hodin tedy vychází hodin na den?

Příklad vyřešíš tak, že za události dosadíš letopočet, kdy se udály, a poté postupuješ klasickým početním způsobem.

Mnichovský (pivní) puč – vznik Svaté aliance + uzavření tzv. srdečné dohody Anglie a Francie o rozdělení sfér vlivu na kolonie – bitva o Británii =
.....hodin

3. Vytvoř v češtině předvolání na tyto nucené práce. Inspirovat se můžeš následující fotokopii skutečného předvolání.

Arbeitsamt Prag.
Úřad práce v Praze.

Berufsgruppe
Skupina povolání

Vorladung. — Předvolání.

Auf Grund der Regierungsverordnung vom 4. Mai 1942, Slg. Nr. 154 § 6, Abs. 4, werden Sie aufgefordert, sich zwecks Überprüfung Ihres Arbeitsverhältnisses

Na základě vládního nařízení ze dne 4. května 1942, č. 154 Sb. § 6, odst. 4, vyzývám Vás, abyste se za účelem přezkoumání Vašeho pracovního poměru

am beim Arbeitsamt Prag II, Graben 24, Hibernergasse 2-4,
dostavil dne k úřadu práce v Praze II, Příkopy 24, Hyberská 2-4,

Aufgang , Stock , Tür Nr. einzufinden.
schodíště poschodí dveře číslo

Vorzulegen sind: Arbeitsbuch, Wohnungsmeldezettel sowie etwaige Arbeitspapiere.

Předložte: Pracovní knížku, policejní přihlašovací list a ostatní pracovní doklady.

Im Falle der Nichterscheinung werden Sie polizeilich vorgeführt werden.

Nedostavíte-li se, budete předveden policejně.

Die Nichtbefolgung dieser Anordnung wird laut der Reg.-Vdg. Nr. 154, § 31, mit einer Geldstrafe bis zu 100.000 K oder mit Gefängnis bis zu sechs Monaten oder mit beiden diesen Strafen bestraft.

Neuposlechnutí tohoto příkazu trestá se podle vládního nařízení č. 154, § 31, pokutou do 100.000 K nebo vězením do 6 měsíců anebo oběma těmito tresty.

Diese Vorladung ist beim persönlichen Besuche abzugeben.

Tuto obsílku při osobní návštěvě odevzdejte.

Prag, den
Praha, dne

16.

194

Obr. č. 52

4. Vysvětli pojem československý odboj. K zahraničnímu i domácímu odboji uveď jméno toho, koho považuješ za nejvýznamnějšího představitele daného odboje.

ČESKOSLOVENSKÝ ODBOJ =

.....

ZAHRANIČNÍ ODBOJ

.....

DOMÁCÍ ODBOJ

.....

5. Rozkryj význam následujících zkratek, tedy napiš, co zkratky znamenají.

Nápověda: Jedná se o odbojové organizace.

ON

PÚ

PVVZ

ÚVOD

6. Doplně k názvu bitvy jméno československého hrdiny, který se této bitvy účastnil.

BITVA O ANGLII

K _ _ _ L J _ _ _ _ _ K

BOJ O TOBRÚK

K _ _ _ L K _ _ _ _ _ K

KARPATSKO- DUKELSKÁ OPERACE

J _ N K _ _ _ _ _ L

OSVOBOZOVÁNÍ KYJEVA

H _ _ _ _ _ R P _ _ A

7. Přečti si následující text a uveď důvody, proč byl napsán (resp. vyslán v rozhlase BBC). Jak se jmenují autoři tohoto provolání?

Význam textu shrň do jedné věty.

Výzva V + W

(vysílání BBC)

Vy všichni ve vzdálené vlasti, váš vrchní velitel, vaši vojáci, vaše vláda, vaše vysílačky vysílají vám všem velikým vesmírem vítězné volání velkého V. Vůdci vstávají vlasy, vyděšeně vzdychá, vrávorá, vytřeštěně vejrá, všude vidí veliké V, ve všech vratech, ve voknech, ve věžích, ve vikýřích, veřejně vymalováno vzbouřenci všech vyloupených vísek, všech vypleněných velkoměst. Vybledlá velkoněmecká vlajka vandalů visí velice vyčerpaně ve větru vrčících vrtulí. Vřídlo vzbouření, vulkán vzdoru, výheň vášní vře všude vespod. Vzhůru vojáci vzpoury, vzchopte se veteráni velké války, verbujte věrné. Vyčkavše velení volte vhodnou vteřinu, včas vezměte vidle, výzbroj vzbouřenců. Vložte výbušniny ve výklenky viaduktů, vykolejte vlaky, vykuřte vyzvědače, vylomte veřejně vězení, vystavte vespolek vozový val věrnosti. Vizte vítězné V ve vlajce vítězství. V volá, V velí, V vrací volnost všem. Vrtošivá vila války vyhlašuje významný výrok věštby „vea victis“. Vymrskajte velezrádce, vymiškuje vlajkaře, vyházejte veteš, vykrákejte větroplachy, vysmejčete vošklivej výlupek věrolomnosti vlastního vrhu.

Vískejte vši ve vlasech veškerenstva, vyžeňte vydřiduchy, vyhubte vetřelce, vybijte vrahy, vyvrhele, verbež vodpornou. Vlaši ve vleku velkohubého vašnosti vyžrali veliký výprask. Výbojný výlet vypečeného vůdce vážne. Vesele vane východní vítr. Vzduch volnosti vlní vlajky vítězných vojsk. Vyvalte vědro vodky, věrtel whisky, vivat Winston, vivat Vjačeslav. Vijte vavříňové věnce vítězům. Věřte, vzdorujte, vytrvejte, vyhraje.

Ve v vítězství.¹¹⁸

8. Napište podobné provolání českému národu v době okupace.

¹¹⁸ HÜBNER, Zdeněk. Jan Werich I. (do roku 1945). In: *Kompas.estranky.cz* [online]. 2010 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://www.kompas.estranky.cz/clanky/historicke-okenko/jan-werich-citaty.html>

9 KRÁTKÝ PROCES S OBDOBÍM SVOBODY

V Československu lidé vítali osvobození s nadšením, neuvědomovali si ale, že za osvobození sovětskými vojsky budou muset zaplatit. Československo se stalo součástí sovětské sféry vlivu a komunistická strana hodlala z nastalého rozložení sil těžit. Závislost na Sovětském svazu se projevila záhy, když v roce 1947 vláda ČSR přijala Marshallův plán. Po Stalinově nátlaku ovšem československá vláda své stanoviska změnila a od přijetí Marshallova plánu ustoupila. Nyní si demokratičtí politici v ČSR uvědomili, kam až postoupila závislost na Sovětském svazu. Ale bohužel na prosazení změny orientace zahraniční politiky bylo už pozdě.

Každodenní život obyvatel Československa však nebyl jen ve znamení euforie z konce války, mnozí začali hledat viníky. Vzrostla vlna nacionalismu, která byla obrácena proti Němcům, kteří válku vyvolali. Volání po pomstě ovšem nebylo zaměřeno pouze na viníky utrpení, ale na všechny německé obyvatele, kteří byly nuceni k okamžitému opuštění Československa. Hned po květnu 1945 došlo k tzv. „*divokému odsunu*“, se kterým je spjat i největší počet německých obětí. Dekrety prezidenta republiky zbavily Němce státního občanství a konfiskovaly jejich půdu. Vysídlenci museli v ČSR zanechat veškerý svůj nemovitý majetek, museli odevzdat i cennosti a s sebou si směli vzít pouze osobní zavazadlo o hmotnosti 30 nebo 50kg. Téma odsunu je klíčové pro část didaktických aplikací v této části diplomové práci. Žáci vysloví vlastní názor na odsun Němců, zamyslí se nad klady a zápory uplatňování kolektivní viny a její aktualizace vzhledem k dnešní době.

Demokracie po druhé světové válce neměla v Československu dlouhého trvání, dne 20. února 1948 podalo 12 ministrů nekomunistických vládních stran demisi, předpokládali, že prezident demisi nepřijme a buď dojde k předčasným volbám, nebo KSČ ustoupí. Avšak prezident nakonec systematickému nátlaku komunistů podlehl a 25. února 1948 demisi přijal. V Československu tedy nastalo totalitní období vlády jedné strany.

Upevňování komunistického režimu provázely i projevy nezákonnosti a perzekuce. Typickými projevy perzekuce bylo zřízení zvláštních vojenských jednotek pro politicky nespolehlivé mladé muže- pomocných technických praporů. V letech 1948-1954 existovaly také tábory nucených prací. Samostatnou kapitolu tvoří téma politických

procesů. Největší pozornost vzbudily např. procesy s bývalými důstojníky československé armády. Většina velkých politických procesů na počátku padesátých let, státní soud vynesl nejméně 27 000 rozsudků. Odhaduje se, že politickými procesy bylo postiženo až 280 tisíc osob. Právě tématu komunistické perzekuce se věnují další didaktické aplikace této kapitoly. Žáci rozhodnou, zda jsou v takových případech dodržována lidská práva, posoudí, čím měli být například bývalí váleční hrdinové pro režim nebezpeční a seznámí se také s každodenním životem v pracovním táboře. V žácích jsou budovány postoje demokratického občana, každý z nich bude po dovršení osmnácti let rozhodovat o politickém směřování našeho státu, měli by tedy být obeznámeni s historií a vyvarovat se jejích chyb. Žáci se naučí rozpoznat manipulaci a propagandu v politických projevech.

Pražské jaro potom představuje období politického uvolnění v Československu v roce 1968. Reformy pražského jara byly pokusem o demokratizaci režimu. Ovšem tento záměr nebyl ze strany SSSR pochopen. Proto v noci z 20. na 21. srpna 1968 vojska Varšavské smlouvy překročily hranice Československa. Veřejnost zpočátku projevovala k okupantům silný odpor, následně však došlo k potlačení pokusu o reformu socialismu a nastalo období tzv. „normalizace.“ Žáci se v didaktických aplikacích tohoto tématu snaží vcítit do rozporuplného pocitu tehdejších obyvatel, skrz tvůrčí úkoly žáci nahlédnou do každodennosti v době vpádu vojsk Varšavské smlouvy a metodou orální historie zjistí, co znamenal srpen 1968 pro jejich rodinu.

9.1 Ukázka č. 1: NÁSTUP

Václav Řezáč

- *Nech toho, řekl Bagár. Mluvíte česky?*

- *Pan Tietze mluvil před válkou česky docela obstojně, řekl Rejzek.*

- *Pokusím se, řekl Tietze, tvoře opatrně slova. Neměl jsem možnost v minulých letech.*

- *Teď jí budete mít, že vás bude mrzet, řekl Trnec.*

- *Přečtěte si to, řekl bagár a podal mu svůj komisařský dekret.*

Tietze vzal papír a zašátral na stole za sebou po brýlích. Každým pohybem usiloval o zachování důstojnosti. Když začal číst, list se mu chvěl v rukou tak silně, že všichni tři, Bagár, Rejzek i Trnec, odvrátili od něho pohledy.

- *Ano, řekl rozechvěle, když dočetl, a několikrát přikývl.*

Vrátil dekret Bagárovi, sňal brýle a slepě mžoural.

„Je to zajisté nutné, řekl. Čekal jsem něco podobného. Jinak to ani nebylo možné. Jsem panu komisaři k službám.“

- *Očekávám, řekl Bagár, že nám budete k dispozici ve všem, čeho bude zapotřebí. Jak dlouho jste městským tajemníkem?*

- *Třicet let.*

„To je dlouhá doba, řekl Bagár. Mnoho se nyní ovšem změní. Přejde obyvatelstvo z vnitrozemí. Bude třeba nezvyklých opatření.“

- *Říká se, že německé obyvatelstvo bude vystěhováno za hranice, řekl Tietze. Jsou to jistě přehnané zprávy, které mají vyvolat paniku.*

- *I kdepak, zlatíčko, usklíbal se Trnec. Poplavete všichni, a hezky rychle.*

- *Neví se ještě nic přesného, řekl Bagár.*

- *Ano. Chápu, řekl Tietze. Ale je to strašné. Narodili jsme se tady. Nemáme jiný domov.*

- *Zaplaťte nad nima, řekl Trnec. A jaký domov ste chystali nám?*

- *Nech toho, řekl Bagár. Nepřišli jsme sem diskutovat. Povězte nám, kde najdeme starostu.*

- *Ničím jsem se neprovinil, řekl Tietze. Sloužil jsem. Byl jsem docela obyčejný úředník. Politika je mi cizí. Chtěl bych zemřít, kde jsem se narodil.*

- *Možná, že se vám to povede, když si hodně pospíšíte, řekl Trnec. Nacista jste nebyl?*

- *Nenáviděl jsem je, řekl Tietze. Vyhnali ze světa klid, přemýšlení a krásu.*

- *To jsem zvědav, řekl Trnec, jestli tu vůbec najdeme nějakého nácka.¹¹⁹*

¹¹⁹ ŘEZÁČ, Václav. *Nástup*. Praha: Československý spisovatel, 1985. str. 32.

Krátký proces s obdobím svobody- Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Práce s mapou- národnostně německé oblasti Československa. Vyhláška o odsunu německého obyvatelstva. Aktualizace – princip kolektivní viny v dnešním světě. Volby roku 1946 – politické strany a jejich představitelé. Metoda volného psaní. Novinový článek o únorovém převratu 1948.

1. Najdi tři argumenty pro právo Čechů na odsun občanů německé národnosti z Československa.

1.
2.
3.

2. Vyhledej některé oblasti, odkud byli Němci vysídlováni. Uveď názvy alespoň pěti okresních měst i s jejich původně německými názvy.

-
-
-
-
-

3. Vytvoř vyhlášku o odsunu Němců z pohraničí.

4. Popiš, o jaký majetek Němci žijící do roku 1945 na území Československa přišli. Uved' alespoň pět příkladů movitého i nemovitého majetku.

1.

2.

3.

4.

5.

5. Navrhni způsoby, jak bys předešel uplatňování kolektivní viny. Vysvětli význam tohoto pojmu.

V minulosti byl princip kolektivní viny uplatňován v daleko větší míře. To ovšem neznamená, že v dnešní době zcela vymizel. Najdi v současnosti alespoň dva případy, kdy je princip kolektivní viny prosazován.

6. Spoj názvy stran, které se roky 1946 účastnily voleb do Ústavodárného národního shromáždění ČSR, s jejich předsedy.

1. Komunistická strana Československa	a) Zdeněk Fierlinger
2. Národně socialistická strana	b) Klement Gottwald
3. Lidová strana	c) Jozef Letrich
4. Sociálně demokratická strana	d) Petr Zenkl
5. Demokratická strana na Slovensku	e) Jan Šrámek

7. Piš metodou volného psaní po dobu jedné minuty tvé asociace, které tě napadnou k tématu „Důsledky únorového převratu v Československu roku 1948“.

8. Vytvoř novinový článek, který informuje občany Československa o převratu. Ostatní spolužáci rozhodnou, zda jsi pro nebo protikomunisticky zaměřený novinář.

9.2 Ukázka č. 2: AUKCE

Jiří Stránský

Po nástupu vzal Francek Maděru nejdřív do skladu vyfasovat si věci na fárání, a pak do cáčovny, kde dva ustrašení muklovští úředníci sklonění nad obrovskými plachtami se jmény a čísly Maděru nakonec do Franckovy party připsali. Ale nechťelo se jim a pořád opakovali, že to pan velitel pracovní nasazení nemusí schválit a že z toho budou mít všichni malér. Francek jim však řekl, že to bere na sebe, a ať panu velitelovi řeknou, že v tom případě jeho parta nebude plnit na těch 125-130%, ale jen na 105, tedy na spodní hranici, za kterou je pořád ještě nikdo nemohl pronásledovat jako neplniče. Po cestě zpátky na barák Francek potom jen dodal, že procenta jsou relativně nejspolehlivější způsob, jak se tu co nejlíp uchránit před maléry s bachaři. Těch malérů je stejně pořád ještě až dost. „Stačí, když se některýmu bachařovi nelíbíš, a pak už je jen otázka času, kdy se ocitneš v korekci. Někdy je to natotata, ani nevíš jak. A takovejch deset, patnáct dní v takový díře bez slamníku, s jednou dekou i v mrazu a se základní dávkou žrádla jednou za tři dny ti dá tak zabrat, že sotva lezeš. Natož abys fáral a plnil ty jejich otrokářský normy.“

První uranové sfárání bylo jako zlý sen. A to na rozdíl od jiných nováčků měl štěstí, že byl v jakési kuratele kamarádů, kteří ho tu první šichtu – aby si zvykl – nechali přitláčet jen prázdné vozíky ke vzduchovému bagru (když tuhle potvoru spatřil, mohl na ní oči nechat – nikdy by ho bývalo nenapadlo, že na tak úzký a nízký prostor chodby se může vejít cosi, co ovládáno jen dvěma pákami a zručností Francka naplní hunt za chvíličku). Nikdy nikam nesfáral, proto jeho představa vycházela jen z toho, co kdy slyšel, četl či viděl o uhelných dolech. Jenže tohle byl kamenný důl, a už když se v kleci sunuli (měl pocit, že spíš padali) šachtou do hlubiny, fičel na ně ledový chlad. Dole sice taková zima nebyla, rozhodně však žádné vedro. Přesto nemohl popadnout dech, potil se, všechno ho bolelo, a měl nesmírnou žízeň, která ho sváděla napít se vody ze stružky stékající podél kolejí. Odolal tomu jenom proto, že ho kluci upozornili, že napítí ho připraví o zbytky síly, a že navíc je ta voda radioaktivní. Připadal si slabý a nemohoucí, a hlavou se mu začínalo míhat, že tohle přece nemůže vydržet a přežít ani navzdory důkazům v podobě Francka, Míly a Lojzy (Karel na tom skutečně nebyl se zdravím moc dobře, naštěstí tehdy před válkou nastoupil k letectvu jako inženýr elektrikář,

a takových profesí měla šachta zoufalý nedostatek. Díky tomu měl jedno z nejteplejších místeček jako mozek veškeré elektrikářské údržby), kteří tu děsnou práci zvládali, jako by ji dělali odjakživa, nijak je nenamáhala a nezbavovala energie. Natož humoru, velice podobnému tomu, jaký je udržoval v jakéstkés pohodě kdysi velice dávno, když vzlétali do vzdušných soubojů, nebo když čekali na vzájemné návraty. A protože si z něj dělali legraci i ve chvílích, kdy si myslel, že vypustí duši, právě to ho vlastně přesvědčilo nejvíc, že se to opravdu dá přežít. („Viš, jak ti tu bude krásně, až bude nahoře dvacet pod nulou, Made? Když vyfáráš a všechno na tobě hned zmrzne?''¹²⁰)

¹²⁰ STRÁNSKÝ, Jiří. *Zdivočelá země; Aukce*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2006. ISBN 80-86026-39-6. str. 644-645.

Didaktické aplikace:

Kde se nacházely uranové doly? Komentované čtení. Politickým vězněm snadno a rychle. Jeden den v pracovním táboře. Vězeňský slang. Onemocnění vlivem radioaktivního záření. Jak se dělá PROPAGANDA.

1. Urči podle názvu pracovního tábora oblast, kde se nacházely nejvýznamnější pracovní tábory při uranových dolech.

SVORNOST, ELIÁŠ, ROVNOST, BRATRSTVÍ, VYKMANOV

.....

VOJNA

.....

PROKOP, SVATOPLUK, LEŽNICE, VRŠEK

.....

Zamysli se nad tím, proč tábory dostaly zrovna tyto názvy.

2. Zjisti, které druhy vězňů se nacházely v pracovních táborech.

3. Pojmenuj alespoň tři typy provinění, za které ses mohl stát politickým vězněm.

.....

.....

.....

4. Popiš jeden den v pracovním táboře.

Budíček:

Snídaně:

Práce : Od kolika hodin? Do kdy? Jak vypadaly normy, které museli vězni plnit?

.....

Oběd:

Odpolední program:

Večeře:

5. Najdi v uvedených větách výrazy slangové mluvy, které se v těchto táborech užívaly. Vysvětli jejich význam.

Dopřej mu klidné stáří.

.....

Bratr dělá gruzínský koňak.

.....

Příbytek špačků je špačkárna?

.....

Odřezával z dubu korek celý den.

.....

„Bacha“, řekl Josef a ani se neotočil.

.....

Dneska hraje několik kapel.

.....
Střecha bude třeba rákosová.
.....

7. Vylušti přesmyčky a pojmenuj některé druhy onemocnění, s nimiž se potýkali vězni pracující v uranových dolech po svém propuštění. Přes 70 000 politických vězňů bylo totiž denně vystaveno radioaktivnímu záření při těžbě uranu.

E K I L U É M E

K A V O R A N I C L I P

I F C E K N E

K E V N O T S U D C H R

8. Přiřaď k jednotlivým písmenům uvedeného slova další pojmy tak, aby vybrané slovo začínalo na dané písmeno. Výrazy (pojmy) se musí týkat období 50. – 70. let v Československu, případně i ve světě.

P R O P A G A N D A

P

R

O

P

A

G

A

N

D

A

9.3 Ukázka č. 3: JARO SKONČILO V SRPNU

Vinek Nedbálek

Zima, zvyklý zaklepat, vpadl tenkrát do dveří k veliteli pluku, zapomněl i brigádýrku na hlavě, jak pospíchal.

„Přijde za tebou velitel sovětského praporu. Máme ho čekat.“

„Odkud to víš,“ zeptal se zkoumavě Válek a přelétl očima Zimu od hlavy k patě. „Já ho nezval.“

„Zbláznil jsi se,“ vybuchl politruk a Válek se na něj překvapeně podíval. „To slyším od tebe poprvé.“

Zima obrátil. „Ohlásí se také vojenský velitel města.“

„Takže okupace. Totální obsazení. Jen v těch případech ...“ ale co chtěl říci, už nedopověděl. Zaslechl korky na chodbě, jež ztichly před kanceláří velitele pluku.

Dozorčí zaklepal a uvedla dva sovětské důstojníky. Major a kapitán. Válek hned poznal, kdo je jeho protějškem. Major, na první pohled žoviální strýček, široký úsměv, určitě vojenský velitel města, druhý s hvězdičkami kapitána. Válek rychle vyhledával v paměti vhodná ruská slovíčka.

„Sedněte si, soudruzi.“

Sovětští důstojníci čekali, až Válek začne. Ale velitel pluku mlčel, řekl si, že první tah přenechá nezvaným hostům.

Nejdřív se ozval major. A byla to otázka, kterou Válek nečekal. V první chvíli ho zmátla, a potom donutila k smíchu, který se v této místnosti již dlouho neozval.

„Máme zprávu,“ začal major, „že v kasárnách ukrýváte raketu. A míří rovnou na Hánov, kde je rozmístěný náš pluk.“

„Raketa – maketa,“ zarýmoval Válek a skutečně, poprvé od osudné noci se srdečně zasmál. Vysvětloval, že je to atrapa americké rakety Honest John, učební pomůcka pro průzkumníky, aby ji spolehlivě rozpoznali v palebném postavení nepřítele.

Znovu ticho, které přerušil velitel sovětského praporu. Tuto přímou otázku Válek čekal. Jen Zima nervózně poposedl a Válkovi se zdálo, jako by před návštěvníky pokrčil rameny, já nic, já muzikant.

„Máte v bráně tanky, proč?“

„Jsou uvnitř a v našich kasárnách. Městem letí fáma, že jste nás odzbrojili. Aby lidé věděli, že to není pravda.“

„Vy nejste rád, že jsme sem přišli?“

„Nebylo to nutné.“

„Je u vás kontrarevoluce.“

„Doposud byla u nás svoboda.“

Věty ostré jako břitvy, úsečné a strohé, napětí rostlo každou chvílí.¹²¹

¹²¹ NEDBÁLEK, Vinek. *Jaro skončilo v srpnu*. Ideál. Praha: Ideál, 2005. ISBN 80-901017-7-1. str. 43-45.

Didaktické aplikace:

Vpád vojsk Varšavské smlouvy v jedné větě. Projev v rozhlase. Komentované čtení. Doplnění textu písně. Orální historie v praxi (*srpen 1968 a má rodina*). „*Osudové osmičky v naší historii*“.

1. Shrň jednou větou (či heslem, metaforou) události z 21. srpna 1968.
2. Informuj veřejnost o vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa formou krátkého rozhlasového vysílání.

Vžij se na okamžik do role tehdejšího hlasatele a pokus se vpád vojsk obyvatelstvu objasnit, pojmenuj vojska, která se vpádu účastnila, navrhní způsob chování k okupačním vojskům atd. Nezapomeň na tón hlasu, ze kterého musí být poznat, jaké rozhořčení a zklamání tato invaze v českém národě vyvolala.
3. Popiš, jak lidé vyjadřovali nesouhlas s invazí vojsk Varšavské smlouvy do Československa.
4. Dopln chybějící slova v textovém úryvku z písně Karla Kryla „*Bratříčku, zavírej vrátka*.“ Píseň byla složena právě v reakci na 21. srpen 1968.

*Bratříčku, nevzlykej, to nejsou bubáci,
vždyť už jsi velikej, to jsou jen _____,
přijeli v hranatých železných maringotkách.*

*Se slzou na víčku hledíme na sebe,
buď se mnou, _____, bojím se o tebe
na cestách klikatých, bratříčku, v polobotkách.*

*Prší a venku se setmělo,
tato noc nebude krátká,
_____ vlku se zachtělo,
bratříčku, zavřel jsi vrátka?*

*Bratříčku, nevzlykej, neplýtvej slzami,
nadávky polykej a šetři _____,
nesmíš mi vyčítat, jestliže nedojdeme.*

*Nauč se písničku, není tak složitá,
opři se, bratříčku, cesta je _____,
budeme klopýtat, zpátky už nemůžeme.¹²²*

5. Vyjádři vlastními slovy postoj autora písně k okupaci. V textu pro toto tvrzení vyhledej vhodné argumenty.

6. Napiš sdělení o srpnu 1968 z pohledu tvé rodiny. Metodou orální historie vyzpovídej doma svého dědečka či babičku. Zajímej se hlavně o to, co dělali během okupace 1968, jaký měli k okupaci postoj, jak zasáhla do jejich života apod.

Poté můžete se spolužáky ve škole své příběhy porovnat.

7. Navrhni pět důležitých dat pro dokumentární pořad „Osudové osmičky v naší historii.“ (Tedy letopočty, které jsou zakončeny číslicí 8).

1.

2.

3.

4.

5.

¹²² Bratříčku, zavírej vrátka. In: *Lyricon.net* [online]. 2005-2015 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.lyricon.net/texty-pisni/karel-kryl/to-nejlepsi/bratricku-zavirej-vratka>

8. Vyber jeden letopočet z „osudových osmiček“, který považuješ za nejvýznamnější. Své rozhodnutí podpoř vhodnými argumenty.

10 POUČENÍM Z KRIZOVÉHO VÝVOJE K CHATAŘENÍ

Cílem normalizační politiky KSČ se stalo odhodlání opět nastolit totalitní moc. Na XIV. sjezdu KSČ v květnu 1971 byl vyhlášen program budování „*reálného socialismu*“. Vizitkou Husákova programu „*reálného socialismu*“ měly být velké stavby a rozsáhlé výrobní projekty. V Praze byly stavěny první trasy metra, spousta peněz byla ovšem zbytečně vyplýtvána na zbytečně okázalé stavby kulturních domů, nákupních středisek apod. Úspěchem normalizační sociální politiky se staly i výsledky v bytové zástavě, které ovšem mnohdy vznikly na úkor hodnotných kulturních památek. Velmi se rozšířila také stavba rekreačních chat a chalup, což vypovídalo o snaze lidí stáhnout se více do soukromí a o víkendech prožívat jakýsi „*druhý život*“.

Ve druhé polovině sedmdesátých let se začaly projevovat nové hospodářské problémy. Dynamika hospodářského růstu se v šesté pětiletce zpomalovala. Ve společnosti tak vznikalo trvalé napětí, pocit nespokojenosti a bezvýchodnost situace. Občané sice byli izolováni od kapitalistického prosperujícího světa, ale ne natolik, aby si občané neuvědomovali opoždění v ekonomice a celkově životní úrovni.

Politický život v zemi strnulé podoby, avšak neustále občané ze strany Státní bezpečnosti pociťovali preventivní dohled a obávali se perzekucí. V propagandě reálného socialismu mělo důležité místo celostátní konání spartakiád, na které se ovšem většina lidí připravovala dobrovolně a s nadšením.

I v této době se ale našli ti, kteří vystupovali proti komunistickému režimu. Pro tyto jedince či skupiny se používá označení disent. Disent se soustřeďoval zvláště na protesty proti porušování lidských a občanských práv a na vydávání a rozšiřování ilegálních časopisů a knih, pro které bylo používáno ruské označení samizdat. Disent rovněž pořádal bytová představení a pořádal různé přednášky a diskuze.

V roce 1977 se zformovala občanská iniciativa kritizující státní moc za nedodržování lidských a občanských práv, k jejichž podpisu se ČSSR zavázala podpisem na Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Helsinkách. Tato iniciativa byla pojmenována Charta 77, její autoři a první signatáři byli poté perzekuováni komunistickým režimem a při pohřbu Jana Patočky se zvedla nová vlna protikomunistického odporu.

Vedle projevů tvrdého nesouhlasu s režimem ovšem na území Československa žila většina lidí svým běžným v rámci mezí spokojeným životem. Při práci nad didaktickými aplikacemi tohoto tématu se žáci zamyslí nad tím, že v zjednodušeném slova smyslu „nic není jen černé a bílé“, ale v historii se objeví i lidé, kteří zkrátka žili svůj život a snažili se ho prožít co nejlépe. Právě na lidskou každodennost v době normalizace se zaměřují didaktické aplikace poslední kapitoly.

10.1 Ukázka č. 1: OPILÉ BANÁNY

Petr Šabach

„Popsat soudruha Rozhoně není věc tak jednoduchá, jak by se na první pohled zdálo. Byl to komunistickéj intelektuál, ale intelektuál úplně blbej, protože jak říkal Béd'a: „Tomu klidně namluvíš, že nejstarší pyramidy v Itálii stavěli Řekové, nebo cokoli podobně uhozenýho.“ Snažil se vypadat jako bohém, takže nosil pod košilí šátek, kouřil dýmku a mluvil o umění. Tvrdil, že umí latinsky, pořád vopruzoval s nějakým tím úslovím a ženy oslovoval, z důvodů mně neznámých, „Hébé“ . S tou latinou mu to docela dobře procházelo, protože takový ty správný latiníci starýho ražení se v jeho okolí nevyskytovali, a tak před ním dost lidí stálo v pozoru. Já sem ho náhodou znal ze školy, protože nám jednou přišle udělat přednášku o tom, že kultura dorazila do Čech z východu. Samozřejmě, že i tenkrát sklouznul do tý svý latiny a naznačoval nám, jaká je to škoda, že sme tak pitomý a nemůžeme si přečíst Ovidia v originále a podobný věci, a v tom se přihlásil Břečka a povídá: „Pane profesore, v Jičíně je nad městskou branou takovej latinskej nápis a mně pořád vrtá hlavou, o čem to tak může být. Mohl byste mi to přeložit?“ A soudruh profesor Rozhoň trochu zblendul, co trochu zblednul, bílej jak prdel byl najednou, ale nemoh se před náma rozbrečet a říct: „Dyť já sem, studenti, blbej!“, takže pokejval hlavou a řek: „V Jičíně?! No ovšem ... jakže to tam stojí?“

„Kvo podravkus kuhas kuhas podravkus juhas,“ zarecitoval Břečka a čekal vstoje na odpověď. A Rozhoň šel k oknu, doširoka ho otevřel, několik minut zíral kamsi do dálky a pak promluvil jako ve snách: „Kam šlépěj tvá...vlastně spíš Jak šlépěj šlépěj míjí...něco v tom smyslu, že ... šlépěje tvé, jež měří čas ...“ Jenže to už Břečka dávno seděl a něco si čmárykal. No a tenhle soudruh profesor Rozhoň, kterej věřil tomu, že kultura k nám přišla z východu a že v Jičíně nad městskou branou stojí reklama na jugoslávský koření, zasedal v různých komisích a byl velký zvíře přes schvalování čehokoli a jediný, co tohle monstrum spojovalo s mým otčímem a s Fáberou, byl samozřejmě chlást. Což se nakonec ukázalo bejt pro Béd'u velmi výhodný, protože jinak by ho soudruh Rozhoň jistojistě nepodporoval.

Začalo to všechno tak, že se jednoho dne všichni ožrali u tý svý mozaiky. Sochař Fábera pral do soudruha Rozhoně jednu vodku za druhou a potměšile při tom sledoval výsledek svýho snažení. A taky že se dočkal. Eště než se smráklo, byl profesor Rozhoň jak doga.

„Nic si nepochopil!“ hulákal na Béd'u a nevěřičně kroutil hlavou. „Ty si jenom myslíš, že si chytřej, ale hovno víš, co je to světová politika!“

„Já ti na celý to svinstvo seru!“ řval na něj pro změnu Béd'a. „Ste vobyčejný komunistický vši!“

„Ty budeš věčně druhej ...“ syčel Rozhoň, „nepochopils pravidla hry... copak si myslíš že určitý věci nevidim, že je mi to snad jedno?!“

A jak se tak dohadovali, tak se Fáberovi, tomu starýmu komediantovi, podařilo, že časem Rozhoně málem rozplakal.

„Nežereš?! Ty že je nežereš?!“ posmíval se mu. „Tak to dokaž! Dej mi to písemně!“

„Klidně!!!“ volal Rozhoň. „Sepiš to, Rudolfe, a já to klidně podepíšu. Ale ne tobě, nebo jemu! Příštím generacím!“ A tak vzal Fábera papír a tužku a kostrbatě stvořil „Poselství příštím generacím“: My, níže podepsaní, prohlašujeme tímto, že komunistický režim stál za hovno a komunisti jsou svině! Navíc – profesor Rozhoň musel celý život předstírat, že je také soudruh, ale vnitřně (slovo vnitřně dvakrát podtrhl) byl vždy proti.

„Napiš, že jednou všechny pověsíme...“ bručivě radil Béd'a, „na kandelábry... nebo tam napiš, že je možná nepověsíme, ale všechno, co vydělaj, budou muset odevzdat na fond solidarity a nezbude jim ani na polívku z vrabčích hoven!“

Fábera chvíli přemejšlel a pak tam dopsal: Tuto zprávu podali při plném vědomí, načež se tam všichni tři podepsali.

„Kam to teď dáme?“ uvažoval Fábera a rozhlížel se kolem, ale celou věc vyřešil Béd'a, kterej to zasunul do škvíry v jedný rozestavěný příčce a zamáz to šikvně, že nebylo vůbec nic poznat. Pak eště chvíli popíjeli s Fáberou, usmívali se a pozorovali úplně ožralýho soudruha Rozhoně, kterej před nima chrápal natažený na betonový podlaze.¹²³

¹²³ ŠABACH, Petr. *Opilé banány*. Praha: Paseka, 2001.. ISBN 80-7185-376-3. str.116-117.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Dovolená v šedesátých letech. V socialistickém obchodě. České sušenky a jejich tradice. Tvorba křížovky k tajence. „Hvězdné války“.
Vytvoř úderné heslo budování socialismu. Komunističtí prezidenti Československa.

1. Uveď důvody, proč někdo mohl souhlasit s režimem pouze „na oko“.

Jaké výhody plynuly z příslušnosti ke KSČ?

2. Vyber, kam bys mohl jet v šedesátých letech na dovolenou. Svůj výběr zdůvodni a vhodně argumentuj.

3. Rozhodni, co z následujících věcí by sis mohl koupit v socialistickém obchodě sedmdesátých let.

Obr. č. 53

Obr. č. 54

Obr. č. 55

Obr. č. 56

Obr. č. 57

Obr. č. 58

Obr. č. 59

4. Urči, které z následujících známých sladkostí (sušenek) sis mohl koupit již v šedesátých a sedmdesátých letech. Dopln rok vzniku této sladkosti.

TATRANKY

MILKA

KOFILA

KIT KAT

LÁZEŇSKÉ OPLATKY

SNICKERS

MARGOT

MILA

5. Vytvoř k následující tajence křížovku s legendou. Pojem v tajence vysvětli.

TAJENKA:

T
U
Z
E
X

6. Rozčleň uvedené úspěchy kosmonautiky podle toho, zda patřily SSSR či USA.

Vysvětli pojem „hvězdné války“.

SPUTNIK 1

LAJKA

**APOLLO
11**

**NEIL
ARMSTRONG**

**JURIJ
GAGARIN**

VOSTOK 1

**PŘISTÁNÍ NA
MĚSÍCI**

**EDWIN
ALDRIN**

7. Vysvětli vlastními slovy význam uvedených sloganů, hesel. Vžij se do role zarputilého obdivovatele komunistického režimu a vymysli také jeden slogan, úderné heslo.

Se Sovětským svazem na věčné časy a nikdy jinak.

Buduj vlast, posílíš mír!

Republice více práce, to je naše agitace!

Každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb.

Ani zrno na zmar!

8. Chronologicky seřad' komunistické prezidenty ČSR.

LUDVÍK SVOBODA

ANTONÍN ZÁPOTOCKÝ

KLEMENT GOTTWALD

GUSTÁV HUSÁK

ANTONÍN NOVOTNÝ

10.2 Ukázka č. 2: ... A BUDE HŮŘ.

Jan Pelc

„Drž hubu, na ty kecy nejsem zvědavěj, uvědom si jedno, ať si o našem zřízení myslíte cokoli, tak my jsme veřejná bezpečnost, kterou potřebujou ve všech zemích, a to, co se včera stalo, by vám neodpustili nikde. Pochop, že jste normální zloději, rváči, notorici, feťáci, a ne žádní politici.“

Ale byli byste to i v tom jiným režimu? To se zapomeneme zeptat, ten vůl. Ota by místo bláznění z povolání byl filozof, já normální zámečník, kterej by si psal svoje blbý cancy pro pár kámošů a chodil na koncerty, Fašoun by se léčil a pak třeba zase dělal chemii. To už ten vůl nevidí. Kretění, hovno pořádkový, ale kurevský. Petrán ještě mele, asi to měli na posledním školení mužstva, nebo to fakt takhle vidí, třeba si vopravdu myslí, že bysme jiný nebyli. Hovno nás zná, to je fakt, ale celej tenhle průser udělali voni. Proč mezi nás posílali toho bonza?

„Tak od začátku,“ a natáčí si psací stroj. „Jak to bylo s tím Škraloupem, to je ten Jaroušek, abys zas nedělal, že nevíš, o koho jde.“

„No, von přišel a pak zase vodešel, víc nevím.“

„Ty fracku, co si o sobě myslíš, vždyť tos byl ty, kdo ho z tý hospody vytáh,“ řve na mě. „To snad není pravda,“ kroutí hlavou, zvedá telefon a něco breptá. Za chvíli stojí před náma zavázanej bonz.

„Pane Škraloup, je to on?“ ptá se náčelník.

Bonz neví, kam s očima. Tohle asi neměli dohodnutý, aby to takhle proflák, ale pro starýho je to stejnej kriminálník jako my, tak ho pouští.

„Jo,“ zašeptá ta kurva.

„Ať mi to dokáže,“ říkám poměrně klidně. Pokud mě Pedro neshodí, tak se nechytěj.

„Drž hubu,“ řve znova náčelník a něco si klepe na papír. Probírá to dál, ale já mu všechno zatloukám. Bere si protokol a někam jde. Za chvíli přichází ten vodřenej civil.

„Tak mladej, vysyp to rychle, nejseš tady sám a já nemám chuť ani náladu se s tebou párat.“

*Mlčím, mám skloněnou hlavu a snažím se uhodnout, z který strany mě napálí poprvé.
Vtom se otevírají dveře a vchází Vodstrčil.*

„Milane, nech nás o samotě.“ Civil mizí. „Tak konečně mám na tebe chvílku. Seš taky rád, ne? Už moc dlouho si s tebou přeju mluvit, máme spoustu času, tak spust' hezky od začátku, cos dělal, když ses vrátil.“¹²⁴

¹²⁴ PELC, Jan. ... *a bude hůř*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 11-010-91. str. 251-253.

Didaktické aplikace:

Komentované čtení. Normalizační slang. Hudební vkus za normalizace.

Mami, proč nemůžu poslouchat „plastiky“? Tvorba undergroundové písně. „Zlatá šedesátá“ ve filmu. Správná tvrzení o Chartě 77.

1. Popiš rozdíly mezi výslechy prováděnými v padesátých a sedmdesátých letech 20. století.

2. Vysvětli pojem disent a navrhní téma hry, která se hraje při jednom ze soukromých bytových představení disidentů.

Hra by měla reflektovat protest disidentů proti režimu buď přímo, nebo metaforicky komparací s jinou historickou dobou.

3. Spoj vybraný pojem s jeho významem.

VEKSLÁK	Kalhoty vyrobené ze syntetického materiálu.
TESILKY	Mladý muž s dlouhými vlasy, obvykle vyznávající hodnoty undergroundu.
PÉTÉPÁK	Člen socialistického svazu mládeže.
MEJDLÍČKA	Voják pomocných technických praporů.
MÁNIČKA	Nelegální prodejce cizích valut nebo bonů.
SWAZÁK	Typická cukrovinka 60. a 70. let 20. století.

4. Rozhodni, které z uvedených kapel bys mohl v době normalizace beztrestně poslouchat. Uveď důvody, proč byly některé kapely zakázané.

ABBA

KATAPULT

RANGERS

PRAŽSKÝ VÝBĚR

GOLDEN KIDS

DG 307

PACIFIK

THE PLASTIC PEOPLE OF THE UNIVERSE

5. Uveď důvody, proč byla skupina The Plastic People of the Universe režimem perzekuována. V textu jejich písně najdi „závadné“ pasáže, které byly v rozporu s prorežimním smýšlením.

Píseň brance

Proč bych chodil na vojnu

velmi bych se divil

do prdele

do horoucích

do horoucích kdyby pekel

nestačil mi civil

Proč bych chodil na vojnu

velmi bych se divil

do prdele

do horoucích

do horoucích kdyby pekel

nestačil mi civil¹²⁵

¹²⁵ Píseň brance: The Plastic People of the Universe. In: *Karaoketexty.cz* [online]. 2014 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/plastic-people-of-the-universe-the-pisen-brance-188118>

6. Slož píseň ve stylu undergroundu, tedy jako neoficiální kulturní proud, který tvoří zcela svobodně bez ohledu na režim.

7. Přiřaď k názvům filmů ze šedesátých let jméno režiséra a hlavního hrdiny. Které z těchto filmů byly oceněny Oscarem?

FILM	REŽISÉR	HLAVNÍ HRDINA
Ostře sledované vlaky	J _ _ í M _ _ _ _ l	M _ _ _ š H _ _ a
Sedmikrásky	V _ _ a Ch _ _ _ _ _ á	Jitka C _ _ _ _ _ á a Ivana K _ _ _ _ _ á
Hoří, má panenko	M _ _ _ š F _ _ _ _ n	
Spalovač mrtvol	J _ _ _ j H _ _ z	K _ _ l K _ f k _ _ l

U filmů s literární předlohou doplň i jméno autora literární předlohy.

8. Vyber správná tvrzení o Chartě 77 a špatná tvrzení oprav.

Prohlášení Charty 77 upozorňovalo na porušování občanských práv a svobod v tehdejší ČSSR.

Prvními mluvčími Charty 77 byli Jan Patočka, Václav Klaus a Jiří Hájek.

K perzekuovaným signatářům Charty 77 patřili Václav Havel, Jiří Hájek, Jan Patočka, Pavel Kohout a Ludvík Vaculík.

Charta 77 byla komunistickým režimem přijímána a podepsala ji i řada českých umělců.

10.3 Ukázka č. 3: MLADÝ MUŽ A BÍLÁ VELRYBA

Vladimír Páral

Učitel v. v. Drábek léta sbíral známky, ale náhle se přešupačil na pivní tácky. Břeťa shání známky exotických zemí, a tedy na výměnu i pivní tácky pro Drábka. „Vezu vám pět úplně zas jinejch pane učitel!“ volal a teprve pak pozdravil.

„Samé nicůtky, nadto nevkusné,“ odfrkl učitel nad Břeťovou nabídkou značně uniformních tácků (tříkrát „Restaurace a jídelny“, jedno „Družstevní pohostinství“ a Josef Švejk beze slov), „to si zase odvez domů, chlapče. Mne teď zajímají americké Buweisery.“

„Tak si tyhle nechte zdarma, já je přece sám pro sebe nesbírám.“

„Inu, hod' je tedy do tamté bedny, chlapče.“

„Prosím. Ale když vy zas nesbíráte známky, nemohl byste mi nějakou...nějakou exotickou, aspoň jednu...prostě dát?“

„Prostě dát!“ opakoval učitel ohromeně. „No toto! Víš kolik práce a důmyslu jsem musel vynaložit, abych svou sbírku shromáždil? Dobře si pamatuj: na světě si musíš všechno nejprve zasloužit! Za-slou.žit!“

Stovkou do Děčína a zpátky do Ústí přímo na hlavní náměstí, Břeťa se dal ostříhat („Ale vzadu mi nechte všechno dlouhý, tam mi to nevadí!“), v Chemodroze koupil zubní pastu (Vik je tak soustředěnej na vesmír, že pastu nekoupil už rok), a že se mu zalíbily síťovky dekorované kovovým vláknem, koupil jednu zlatou (pro maminku) a jednu stříbrnou (Milušce), v Městské knihovně vrátil „Rady snoubencům“, „Ve jménu zákona“ a „Tajemnou Indii“ a z regálů si vybral „Písečnou ženu“, „Římské jaro paní Stoneové“ a „Intimní hovory s muži“, spolykal dvojitou porci italské zmrzliny a odfrčel do závodu.

Před vrátnicí zaparkovaná velká černá volha už nového typu (v Ústí ji má zatím jen automechanik pan Pírko a primář chirurgie KÚNZ) s pražským číslem, to je Editina (celá fabrika si už o ní povídá), předstíraje opravu své motorky nahlížel Břeťa kradmo a se suchým polykáním do rozměrného vnitřku vozu, na zadních sedadlech štos

*chemických knížek i románů, věnec buřtů v igelitu, tři lahve cizího červeného vína,
láhev cizího koňaku, cizí bonboniéra, neznámé luxusní krabičky...*¹²⁶

¹²⁶ PÁRAL, Vladimír. *Soukromá vichřice; Mladý muž a bílá velryba*. Praha: Československý spisovatel, 1985. str. 175-176.

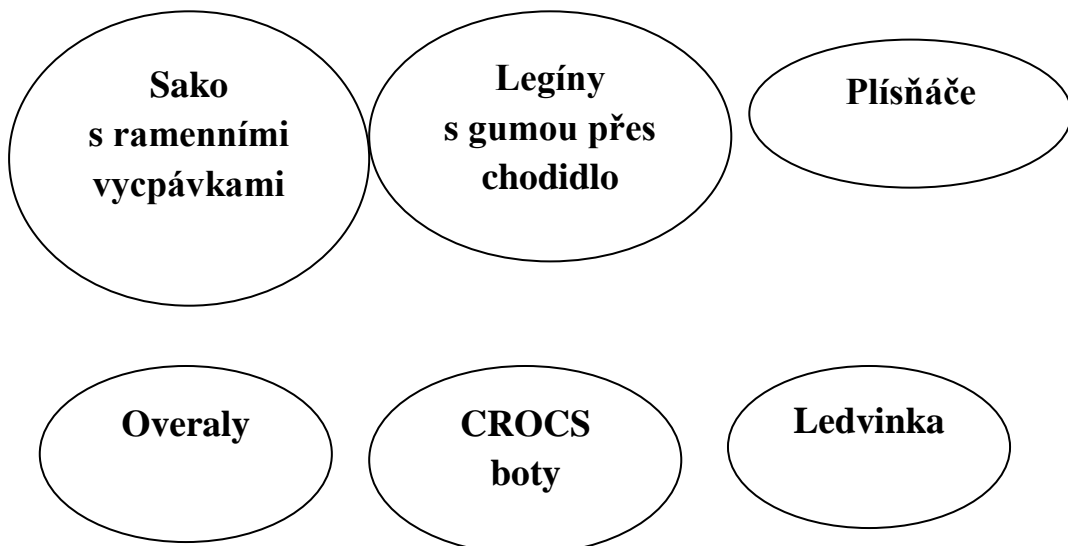
Didaktické aplikace:

Čím jsi mohl jezdit za socialismu? Módní trendy osmdesátých let. Zkratky reálného socialismu. Můj nákup za bony. Výstižný titulek. Spisovatelé a jejich vztah ke komunistickému režimu. Významné dny a svátky komunistického Československa. Komentované čtení.

1. Přiřaď k názvu automobilu vyráběného za socialismu zemi jeho původu.

VOLHA	NDR
„EMBÉČKO“ (Škoda 1000 MB)	SSSR
WARTBURG	Československo
TRABANT	SSSR
ŽIGULÍK (VAZ 2106)	NDR

2. Rozhodni, které z uvedených oblečení bylo v době 80. let takzvaně „in“.

3. Vysvětli následující zkratky.

ROH

SVAZARM

SSM

RVHP

IPCHO

TUZEX

4. Vytvoř poukázky do Tuzexu, tzv. „bony“. Zjisti, které nedostatkové zboží by sis za tyto bony mohl v osmdesátých letech 20. století v ČSSR pořídit.

5. Vymysli titulek k následujícímu textu a doplň do textu jméno tohoto brouka.

K zamoření evropských polí tímto broukem došlo v roce 1950 a to u nás, v Německé demokratické republice a Polské lidové republice. Československá vláda vydala Provolání vlády k boji proti _____ 28. června 1950, které se následující den objevilo na titulních stranách všech deníků. Brouky na naše území prý nosili západní agenti za tmy v krabičkách a lahvičkách.

„ Vypořádali jsme se s Horákovou, Peclem a společníky, vypořádáme se i s _____ – americkým broukem!“

6. Rozhodni, zda byl uvedený literární autor v Československu povolen, či nikoliv (případně od kdy se stal zakázaným autorem, jakým činem se režimu znelíbil). Přiřaď k autorovi, který nebyl režimem schválen, název jednoho díla, které je značně protirežimní.

JAN ZAHRADNÍČEK

VOJTĚCH STEKLAČ

PAVEL KOHOUT

VLADIMÍR PÁRAL

KONSTANTIN BIEBL

JIRÍ ŽÁČEK

JOSEF KNAP

7. Pojmenuj významné dny či svátky v Československu v letech 1948-1989 podle jejich data.

25. února D_n v_____ í č_____ o p_____ o l__u

8. března M_____ í d_n ž_n

1. května S____k p____e

5. května D_n p_____ í p_____ o l__u

8. září D_n z_____ í n_____ o h____y J__a F____a

7. listopadu D_n v_____ í V____é ř_____ é s_____ é r_____e

8. Vyber svátek či významný den ČSSR, který byl podle tvého názoru komunistickou propagandou nejvíce využíván. Co měl tento svátek (významný den) reflektovat?

VYBRANÝ SVÁTEK:

PŘÍLOHY:

Citace obrazových materiálů:

Obrázek č. 1 : Svět prehistorie a protohistorie. In: *Kruh prstenu 1: Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity* [online]. 2009 [cit. 2014-12-14]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/prif/ps09/kruh/web/pages/06-prehistorie.html>

Obrázek č. 2 : Venuše z Willendorfu. In: *Expozice venuší* [online]. 2005 [cit. 2014-12-14]. Dostupné z: <http://www.anthropark.wz.cz/venus.htm>

Obrázek č. 3 : Umění v dávných časech. In: *Fotogalerie umění v dávných časech: Břeclavský deník* [online]. 2011 [cit. 2014-12-16]. Dostupné z: http://breclavsky.denik.cz/galerie/umeni_palava_cas.html?mm=3145803

Obrázek č. 4 : Předpokládaná česká kmenová území. In: *Moravia Magna* [online]. 2013 [cit. 2014-12-17]. Dostupné z: http://www.moraviamagna.cz/mapky/m_ckmeny.htm

Obrázek č. 5 : Účíme se z mapou. In: *ZŠ Meziboří* [online]. 2006 [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: <http://www.zsmezibori.com/projekt/ucime-se-s-mapou.html?mesto=litvinov>

Obrázek č. 6 : Státní znak Rakouska-Uherska. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/St%C3%A1tn%C3%AD_znak_Rakouska-Uherska#mediaviewer/File:Austria-Hungaria_transparency.png

Obrázek č. 7 : Protektorát Čechy a Morava. In: *History-if* [online]. 2011 [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://history-if.blog.cz/1101/protektorat-cechy-a-morava>

Obrázek č. 8 : Král železný a zlatý. In: *E-Dějiny* [online]. 15.1.2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.edejiny.cz/kral-zelezny-a-zlaty-premysl-otakar-ii/>

Obrázek č. 9 : List of pictures and photographs in the Local History section. In: *Český Krumlov* [online]. 1999 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.ckrumlov.cz/obr/mesto/histor/1856b.jpg>

Obrázek č. 10 : List of pictures and photographs in the Local History section. In: *Český Krumlov* [online]. 1999 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.ckrumlov.cz/obr/mesto/histor/1858b.jpg>

Obrázek č. 11 : Historie cechů a řemesel v regionu Český Krumlov. In: *Český Krumlov* [online]. 2006 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.ckrumlov.info/img/1857.gif>

Obrázek č. 12 : List of pictures and photographs in the Local History section. In: *Český Krumlov* [online]. 1999 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.ckrumlov.cz/obr/mesto/histor/1855b.jpg>

Obrázek č. 13 : List of pictures and photographs in the Local History section. In: *Český Krumlov* [online]. 1999 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.ckrumlov.cz/obr/mesto/histor/1854b.jpg>

Obrázek č. 14 : List of pictures and photographs in the Local History section. In: *Český Krumlov* [online]. 1999 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.ckrumlov.cz/obr/mesto/histor/1854b.jpg>. Pozn. autorsky upraven.

Obrázek č. 15 : ČORNEJ, Petr. *234 českých osobností*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003, s. 77. ISBN 8072008382.

Obrázek č. 16 : Uherská koruna. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Uhersk%C3%A1_koruna#mediaviewer/File:Crown,_Sword_and_Globus_Cruciger_of_Hungary2.jpg

Obrázek č. 17 : ČORNEJ, Petr. *234 českých osobností*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003, s. 29. ISBN 807-20-083-82.

Obrázek č. 18 : Dóm Svatého Václava. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Katedr%C3%A1_svat%C3%A9ho_V%C3%A1clava#mediaviewer/File:D%C3%B3m_Svat%C3%A9ho_V%C3%A1clava,_Olomouc.jpg

Obrázek č. 19 : Erb pánů z Velhartic. In: *Nová Paka: oficiální web města* [online]. 2010 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: http://www.munovapaka.cz/erb-panu-z-velhartic/g-1299/id_obrazky=1758&typ_sady=1&p1=56785

Obrázek č. 20 : Hladová zed'. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2014 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hladov%C3%A1_ze%C4%8F#/media/File:Praha_Petrin_Hladova_zed.jpg

Obrázek č. 21 : Prohlídkové okruhy. In: *Hrad Karlštejn* [online]. 2015 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: http://www.hradkarlstejn.cz/data/editor/6cs_10.jpg?gcm_date=1270126170

Obrázek č. 22 : Karlův most. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2015 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Karl%C5%AFv_most#/media/File:KM_od_J_z_Mostu_legii_DSCN0711.JPG

Obrázek č. 23 : Hrad Kašperk. In: *Kašperské hory* [online]. 2003 [cit. 2015-04-06].
Dostupné z: <http://www.kasperske-hory.cz/content-images/kasperk5.jpg>

Obrázek č. 24 : Erb dynastie Jagellonců. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online].
San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-12-29]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Jagellonci>

Obrázek č. 25: Obrys volného štítu.

Obrázek č. 26 : BAREŠOVÁ, Jaroslava. *Slepé mapy-Zeměpis*. Vyd.1. Praha : Fragment,
2009. 56 s. ISBN 978-80-253-0532-4.

Obrázek č. 27 : Betlémská kaple. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San
Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2006 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Betl%C3%A9msk%C3%A1_kaple#mediaviewer/File:Betlemska_kaple.jpg

Obrázek č. 28 : Krakovec. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco
(CA): Wikimedia Foundation, 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné
z:http://cs.wikipedia.org/wiki/Krakovec_%28hrad%29#/media/File:Krakovec_Castle_1.jpg

Obrázek č. 29 : Kostel svatého Michaela archanděla. In: *Wikipedia: the free
encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2014 [cit. 2015-03-
23]. Dostupné
z:[http://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Michaela_archand%C4%9Bla_\(Praha\)#/media/File:Kostel_svateho_Michaela_Archandela_v_Praze_\(2\).jpg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Michaela_archand%C4%9Bla_(Praha)#/media/File:Kostel_svateho_Michaela_Archandela_v_Praze_(2).jpg)

Obrázek č. 30 : Kozí Hrádek. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San
Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné
z:http://cs.wikipedia.org/wiki/Koz%C3%AD_Hr%C3%A1dek#/media/File:Hrad_-_hr%C3%A1dek_Koz%C3%AD_Hr%C3%A1dek,_z%C5%99%C3%ADcenina_cropped.jpg

Obrázek č. 31 : HUSITSKÉ ZBRANĚ Zbraně husitských válek.
In: *Husitství* [online]. 1998 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://husitstvi.cz/wp-content/uploads/jednotky-vyzbroj-vystroj06.jpg>

Obrázek č. 32 : Řád zlatého rouna. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San
Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2015-03-23]. Dostupné
z:http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98%C3%A1d_zlat%C3%A9ho_rouna#/media/File:Schatzkammer_Wien_Collane_Orden_vom_Goldenen_Vlies.jpg

Obrázek č. 33 : Giuseppe Arcimboldo. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online].
San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2015 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z:

[http://cs.wikipedia.org/wiki/Giuseppe_Arcimboldo#/media/File:Giuseppe_Arcimboldo - Rudolf II of Habsburg as Vertumnus - Google Art Project.jpg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Giuseppe_Arcimboldo#/media/File:Giuseppe_Arcimboldo_-_Rudolf_II_of_Habsburg_as_Vertumnus_-_Google_Art_Project.jpg)

Obrázek č. 34 : Epitaf zlatníka Müllera. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2015 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Bartholomeus_Spranger#/media/File:Bartholomaeus_Spranger - Epitaph of Goldsmith Nicolas M%C3%BCller of Prague - Google Art Project.jpg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Bartholomeus_Spranger#/media/File:Bartholomaeus_Spranger_-_Epitaph_of_Goldsmith_Nicolas_M%C3%BCller_of_Prague_-_Google_Art_Project.jpg)

Obrázek č. 35 : Hans von Aachen. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2014 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hans_von_Aachen#/media/File:Hans_von_Aachen_003.jpg

Obrázek č. 36 : Adrian de Vries. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2014 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Adrian_de_Vries#/media/File:Adrian de Vries Venus Adonis.jpg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Adrian_de_Vries#/media/File:Adrian_de_Vries_Venus_Adonis.jpg)

Obrázek č. 37 : Pražská defenestrace. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Pra%C5%BEdesk%C3%A1_defenestrace_\(1618\)#/media/File:Prager.Fenstersturz.1618.jpg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Pra%C5%BEdesk%C3%A1_defenestrace_(1618)#/media/File:Prager.Fenstersturz.1618.jpg)

Obrázek č. 38 : Rožmberk nad Vltavou. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ro%C5%BEmberk_nad_Vltavou#/media/File:Rožmberk_vltava.JPG

Obrázek č. 39 : Zámek Opočno. In: *Foto mapy* [online]. 2010 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: http://im.foto.mapy.cz//pub/big/000/02c/00002c53f_26547d

Obrázek č. 40 : Český Krumlov: II. zámecké nádvoří. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%BD_Krumlov#/media/File:Cesky_Krumlov_013.jpg

Obrázek č. 41 : Frýdlat. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2015 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%BDlant_%28z%C3%A1mek%29#/media/File:Frydlant3_\(js\).jpg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%BDlant_%28z%C3%A1mek%29#/media/File:Frydlant3_(js).jpg)

Obrázek č. 42: Klasické křeslo v tmavě červené barvě. In: *Novinky* [online]. 2009 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://media.novinky.cz/417/154173-original-bs3lq.jpg>

Obrázek č. 43 :

Obrázek č. 44 : Židle Biedermeier. In: *Reno Design* [online]. 1999 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.restaurovani-nabytku.com/images/realizace/1/photos/3.jpg>

Obrázek č. 45 : Psací stůl. In: *Nábytek prodej* [online]. 2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: http://www.nabytek-prodej.cz/foto/sch93_0.jpg

Obrázek č. 46 : Biedermeier sofa. In: *Ateliér restaurování nábytku Marek Příkryl* [online]. 2002 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.restaurovani.biz/obr/sofa-biedermeier-po-b.jpg>

Obrázek č. 47 : Myčka Haier DW12 PFE8S. In: *Nakupka* [online]. 2013 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: <https://data.vsedomu.cz/elektro/0034/460/mycka-haier-dw12-pfe8s.jpg>

Obrázek č. 48 : Woodrow Wilson. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Woodrow_Wilson#/media/File:President_Woodrow_Wilson_portrait_December_2_1912.jpg

Obrázek č. 49 : Paul von Hindenburg. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Paul_von_Hindenburg#/media/File:Von_Hindenburg.jpg

Obrázek č. 50 : Mikuláš II. Alexandrovič. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Mikul%C3%A1%C5%A1_II._Alexandrovi%C4%8D#/media/File:Nicholas_II,_Tsar.jpg

Obrázek č. 51 : T. G. Masaryk - Za ideálem a pravdou. In: *Akademie věd České republiky* [online]. 2004 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: http://www.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/o_avcr/zakladni_informace/dokumenty/vyrocní_zpravy/archiv_vyrocnich_zprav/2004/img/obr17.jpg

Obrázek č. 52 : Konečné řešení české otázky. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2012 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Kone%C4%8Dn%C3%A9_%C5%99e%C5%A1en%C3%AD_%C4%8Desk%C3%A9_ot%C3%A1zky#/media/File:P%C5%99edvol%C3%A1na_na_prac%C3%A1k.gif

Obrázek č. 53 : Active Pearls 150ml. In: *Drogéria do domu* [online]. 2015 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: <http://www.drogeriadodomu.sk/files/eshop/1000074.jpg>

Obrázek č. 54 : Žvýkačka Pedro. In: *Idnes* [online]. 2011 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: http://i.idnes.cz/08/082/sph/VEND1090_pedro.jpg

Obrázek č. 55 : Nesquik. In: *Acvilin grup* [online]. 2008 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: http://www.acvilin.md/i/Tovary/nesquik_cereals.jpg

Obrázek č. 56 : Česká síťovka prožívá svoji renesanci. In: *Radio Praha* [online]. 2010 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: <http://img.radio.cz/pictures/nakupy/sitovka.jpg>

Obrázek č. 57 : Jovo koktejl. In: *Idnes* [online]. 2005 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: http://oidnes.cz/05/082/gal/VENd10cf_100_0861.JPG

Obrázek č. 58 : Kinder Bueno. In: *RealWire* [online]. 2009 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: http://blogit.realwire.com/media/Bueno_Classic.jpg

Obrázek č. 59 : Eskymo. In: *Idnes* [online]. 2009 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: http://i.idnes.cz/09/081/gal/VEM2ce1cb_145555_1268484.jpg

ZÁVĚR

Čeština jakožto náš mateřský jazyk přirozeně prostupuje všemi vyučovacími předměty a z edukačního hlediska tedy zaujímá stěžejní postavení ve výchovně vzdělávacím procesu. Dějepis tvoří páteř společensko-vědního vzdělání a má vliv na utváření povědomí o vývoji společnosti a také na kultivaci historického vědomí jedince a uchování historické paměti. Ne nadarmo se používá citát „*Historia magistra vitae*“, tedy „*historie učitelkou života*“. Žáci, potažmo lidstvo obecně, by se měli poučit z chyb minulosti. Z tohoto konstatování vyplývá zjevně, z jakých důvodů jsem se ve své absolventské práci podrobněji zaměřila na tematiku mezipředmětových vztahů. Logickým výstupem mého dlouhodobého zájmu o moderní didaktiku muselo být interdisciplinární spojení předmětů českého jazyka a literatury s dějepisem, což jsou mé aprobační předměty.

Mezipředmětové vztahy, jejich charakteristiku a současné využití jsem pro potřeby této absolventské práce strukturovala v souladu s cíli deklarovanými v úvodu tohoto textu. Problematika mezipředmětových vztahů, průřezových témat či klíčových kompetencí je v dnešním školství velmi frekventovaným tématem. Zjistila jsem, že v současnosti jsou mezipředmětové vztahy realizovány ve formě samostatných cvičení k textu v jakékoliv učebnici, jejich dodržování je také zakotveno v samotném ŠVP konkrétní školy, případně mohou učitelé využít projektové či integrované výuky.

Dalším předmětem mého výzkumu se stalo využití historických čítanek, případně historického dokumentu či filmu v hodinách dějepisu. Došla jsem k závěru, že v dnešní době je historické povědomí žáků čím dál více utvářeno pod vlivem médií či kinematografie. Proto by učitelé neměli zapomínat během výuky také na využití tohoto zdroje informací používat během všech fází vyučovacího procesu.

Tvůrčí a autorskou část mé kvalifikační práce tvoří především historická čítanka s didaktickými aplikacemi, která přirozeně propojuje vyučovací předměty český jazyk a dějepis, především tedy literaturu s dějepisem. Zaměřila jsem se pouze na české dějiny a převážně česky psanou literaturu (až na několik výjimek z období 18. a 19. století) s důrazem na posilování klíčových kompetencí občanských, kdy žáci chrání a ocení

naše tradice a kulturní i historické dědictví a pociťují hrdost na příslušnost k českému národu s bohatou historickou tradicí. Při plnění jednotlivých úkolů však postupně dojde k naplnění všech klíčových kompetencí a očekávaných výstupů. Mnohdy jsou úkoly tvořeny tak, aby byla využita i mnohá průřezová témata, ovšem, jak již jsem řekla úvodem, konkrétní podoba určitého výstupu i naplnění edukačního cíle je již v kompetenci učitele a záleží na jeho vhodně zvolené metodice, které cíle během práce s textem naplní.

Při tvorbě úkolů jsem vycházela z Bloomovy taxonomie cílů a dovedností, takže jednotlivé úkoly jsou strukturovány v souladu s didaktickou zásadou od nižší úrovně schopností a vědomostí k vyšší. Už samotným členěním dějin je dáno, že historická témata složitější pro pochopení, přijdou až v závěru devítiletého systému vzdělávání na základní škole. Tudíž jsou i úkoly tímto způsobem koncipovány. Historická čítanka s didaktickými aplikacemi je rozdělena do deseti kapitol, které jsou členěny chronologicky. Z důvodu vytvoření samostatné kapitoly pro téma „*Husitství*“ jako zásadního a svěbytného tématu naší historie bylo nutné spojit dějiny Lucemburků a Jagellonců do jednoho celku. Názvy jednotlivých kapitol jsou pojaty metaforicky, zejména kvůli motivační fázi výuky. Zkrátka daný úsek dějin je pojmenován tak, aby byl pro žáky přitažlivý a zároveň aby titulek stručně a výstižně charakterizoval dění v dané části. Pro každý úsek dějin jsou poté vybrány tři úryvky z děl krásné literatury, které danou dobu vystihují, buď z hlediska každodennosti či politických dějin.

SUMMARY

Czech language as our mother tongue naturally pervades all school subjects and from the educational point of view it occupies a crucial position in the educational process. History is a backbone of socially-scientific education. It influences developing of awareness about human society development and cultivation of individual historical knowledge and preserving historical memory. The quotation '*Historia magistra viate*' says that history is a teacher of our life. The pupils and humans generally should learn from mistakes from the past. It follows that my work is focused on interdisciplinary relations between Czech language together with literature and History which are my specialization.

For needs of my thesis I structured the interdisciplinary relations, their characteristic and nowadays application in agreement with goals stated at the beginning of this text. The issues of interdisciplinary relations, cross-section topics, or key competencies are a very frequent topic in present education. I found out that in the present the interdisciplinary relations are implemented in a form of separated exercises to a text in any textbooks and that their fulfilling is embodied in Framework Educational Programme for Basic Education and School Educational Programme or the teachers can use project or integrated forms of education.

Another point of my research was use of historical reading-books or historical documentary or a film in history classes. I found out that today the pupils' knowledge is more and more formed by media or cinematography influence. Therefore the teachers should not forget to use this source of information and use it during all phases of the educational process.

The creative and authorial part deals with Historical reading-book together with didactical applications that naturally connect Czech language and History and mainly literature and History. I focused on Czech history only and mostly in Czech written literature, except few pieces from the 18th and 19th century, and strengthening of the civil key competencies when the pupils protect and appreciate our traditions and cultural and historical heritage and they feel pride of being a part of the Czech nation with rich history. When fulfilling the tasks there were fulfilled all the key competencies and expected outputs. Often the tasks were formed so some cross-section topics were

used. However, as I said at the beginning the concrete form of a certain performance and fulfilling a concrete goal depends on the teacher and his methods.

I based the tasks on the Blooms taxonomy of goals and abilities so individual tasks are structured in harmony with the didactical principle from the lower to the higher levels of abilities and knowledge. More difficult historical topics are set to the end of the nine-grade system of education, so the tasks are designed this way too. The historical reading-book with didactical applications is divided into ten chapters that are chronologically ordered. To create extra chapter „Husitství“, which is a fundamental and distinctive topic of our history, it was necessary to connect history of Lucemburks and Jagellonecs into one unit. The topics are called so they were interesting for the pupils and at the same time characterized the given period of time. For every period of time there were chosen three excerpts from belles-lettres, which characterize the given time, either from everyday life or political history.

POUŽITÁ LITERATURA, ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Literatura

BELZ, Horst; SIEGRIST, Marco. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení : východiska, metody, cvičení a hry*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-479-6.

BENEŠ, Zdeněk, ed. *Historie a škola IV: Dějepis a mezipředmětové vztahy. Terminologie oborových didaktik: semináře ke koncepci výuky dějepisu a občanské nauky na základní a střední škole zorganizované MŠMT ČR v Telči ve dnech 31.10.-2.11.2005 a 13.11.-14.11.2006*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2008. 122 s. ISBN 978-80-211-0575-1.

BURSÍKOVÁ, Ludmila a kol. *Metodické inspirace: mezipředmětové vztahy v dějepise: ze zkušeností z výuky i mimoškolních činností*. Praha: ASUD, 2009. 138 s. ISBN 978-80-903419-4-4.

BURSÍKOVÁ, L.; MARTINOVSKÝ, P. *Mezipředmětové vztahy v dějepise*. Praha : ASUD, 2010. ISBN 978-80-903419-4-4.

ČAPEK, Vratislav, Blažena GRACOVÁ, Tomáš JÍLEK a Helena VÝCHODSKÁ. *Úvod do studia didaktiky dějepisu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2005. 92 s. ISBN 80-7043-395-7.

DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9.

FRIDRICH, Radek a Martin FIBIGER. *Výuka národní literatury v mezipředmětových vztazích*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Pedagogické fakulta, Katedra bohemistiky a slavistiky, 2006. 180 s. ISBN 80-7044-767-2.

HUDECOVÁ, Dagmar. *Jak modernizovat výuku dějepisu: výchovné a vzdělávací strategie v dějepisném vyučování*. Úvaly: Albra, 2007. 92 s. ISBN 978-80-7361-037-1..

HUDECOVÁ, D.; LABISCHOVÁ, D. *Nebojme se výuky moderních dějin. Nejnovější a soudobé dějiny v současném dějepisném vyučování*. Praha : SPL – Práce, 2009. ISBN 978-80-7361-070-8.

JÍLEK, Tomáš et al. *Vybrané kapitoly z teorie vyučování dějepisu*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1974. 130 s. Učební texty vysokých škol.

KAVANOVÁ, Zdena. *Jak s mezipředmětovými vztahy*. Brno: Krajský pedagogický ústav, 1968. Nestr.

KOVALIK, Susan; OLSEN, Karen. *. Integrovaná tematická výuka-model*. Kroměříž: Spirála, 1995. ISBN 80-901873-0-7.

KREBS, Leopold. *Využívání vztahů mezi vyučovacími předměty jako jeden z hlavních prostředků zkvalitňování světonázorové výchovy: výběr z pedagogického čtení*. České Budějovice: Krajský pedagogický ústav, 1981. 42 s. Pedagogické čtení.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Národní téma v čítankách pro 6. ročník základní školy. In: *Výuka národní literatury v evropském kontextu*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2004. ISBN 80-7044-544-0.

MÄRC, Josef a kol. *Brána školního dějepisu otevřená: (možnosti výuky mimo školu)*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2012. 197 s. Acta Universitatis Purkynianae, Facultatis Philosophicae. Studia historica didactica; 4. ISBN 978-80-7414-451-6.

MÄRC, Josef a kol. *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům: (stupínek, jeviště, plátno)*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2010. 300 s. Acta Universitatis Purkynianae, Facultatis Philosophicae. Studia historica didactica; 1. ISBN 978-80-7414-257-4.

MÄRC, Josef, ed. a VESELÝ, Martin, ed. *Stereotypy a mýty v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách: sborník z konference konané 27.-28. listopadu 2006*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta UJEP, 2008. 166 s. Acta Universitatis Purkynianae Facultatis Philosophicae. Studia historica. ISBN 978-80-7414-032-7.

MÄRC, Josef a kol. *Žena jako subjekt a objekt dějepisného vyučování: (genderová tematika ve výuce dějepisu)*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J.E. Purkyně, 2010. 160 s. Acta Universitatis Purkynianae, Facultatis Philosophicae. Studia historica didactica; 3. ISBN 978-80-7414-367-0.

- PARKAN, F. a kol. *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví : metodická příručka*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2008. + 1 CD-ROM. ISBN 978-80-7290-287-3.
- PLCH, Jaromír. *Mezipředmětové vztahy a specifika výchovně vzdělávacího procesu*. Praha: SPN, 1987. 67 s. ISBN 17-102-87.
- PLCH, Jaromír. *Základy teorie výchovy slovesným uměním*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1984. 390 s. ISBN 14-071-84.
- PLCH, Jaromír. *Rozvoj osobnosti a slovesné umění v procesu výchovy*. Praha: SPN, 1984. 167
- PODROUŽEK, Ladislav. *Integrovaná výuka na základní škole v teorii a praxi*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2002. 96 s. ISBN 80-7238-157-1.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- RAKOUŠOVÁ, Alena. *Integrace obsahu vyučování v primární škole: Integrované slovní úlohy napříč předměty*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-2529-1.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. In: *561/2004 Sb.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005.
- SAPAROVÁ, Kateřina. *Moderní metody výuky dějepisu: mezinárodní konference*. Praha: Člověk v tísni, 11. 3. 2011. 44 s.
- SCHÜCKOVÁ, Ladislava. *Rozvoj historického myšlení žáků ve výuce dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. 115 s.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999. 292 s. ISBN 80-85866-33-1.
- STEHLÍKOVÁ, Jarmila. *Mezipředmětové vztahy v literatuře - 7.a 8. třída*. Brno: [s.n., ca 1965]. 74 listů. Pedagogické čtení.

STOČES, Jiří. "Znovu a celou větou!": posilování jazykových dovedností při výuce dějepisu. In: *Dějepisné výzvy mezioborovým vztahům: (stupínek, jeviště, plátno)*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2010. s. 282-291. ISBN 978-80-7414-257-4.

TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, s.r.o., Praha. ISBN 978-80-7367-527-1.

Vzdělávací program základní škola : včetně osnov Ekologického přírodopisu, osnov Volitelných předmětů, úprav a doplňků, učebních plánů. Praha: Fortuna, 2003. 343 s. ISBN 80-7168-595-X.

Elektronické články

ČINÁTL, Kamil. Film ve výuce dějepisu. *www.goethe.de* [online]. [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: http://www.goethe.de/ins/cz/pro/grenzstreifen/Film_ve_vyuce_dejepisu.pdf

HESOVÁ, Alena. Integrace ve výuce. In: *www.rvp.cz* [online]. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/12039/INTEGRACE-VE-VYUCE.html/>

HUDECOVÁ, Dagmar. Mezipředmětové vztahy- malé zamyšlení nad terminologií. In: *Mezipředmětové vztahy- malé zamyšlení nad terminologií* [online]. 2004 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/9647_1_1/

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana a Karla ČERNÁ. Projektová výuka. In: *svp.muni.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=495>

KUBEŠ, Jiří. *Dějiny každodennosti II (1500-1750): Díl I* [online]. Pardubice, 2012 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://uhv.upce.cz/upload/skripta2012.pdf>. Skripta. Filozofická fakulta Univerzity Pardubice.

Metodika výuky. In: *www.prurezovatemata.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: http://www.prurezovatemata.cz/Portals/0/Dokumenty/Metodika_k_projektu_prurezov_a_temata.pdf